PV 236
BIBLIOTECA MUNICIPALĂ „M. SADOVEANU"
Inventar Nr. 22170

REVISTĂ FONDATĂ LA 1880 DE Alexandru Macedonski

Literatorul

Anul II
Nr. 51-52 (68-69)
18-25 dec. 1992
16 pagini
15 lei

Redactor şef MARIN SORESCU

Al. ANDRIŢOIU

ALB

Crăciunul alb, spre lumi de vis, transcende-l,
înlăcrimând pe-o muzică de Händel.

Sosesc la sărbătoarea din Decembre
plimbând un sânge muzical prin membre
şi-nvăluit în pelerina rece
a anului închis prin dura lege.

Mă-nchid şi eu. N-or să mă-ajute sorţii
Să aflu taina naşterii şi-a morţii.
Mi-e martor degetul arătător
că le-am râvnit pe toate ca pe-un dor.
Dar sunt bătrân. Şi mi-e pe înserate
în buletinul de identitate.
Cărunt ca un Crăciun ce nu mai vine
şi-nfrigurat mereu în gând cu tine.

Studiu
Ilustrăm numărul cu lucrări de Vasile Grigore

"Literatorul" urează tuturor cititorilor şi colaboratorilor săi ani mulţi şi buni!

COLINDE

Constantin Ciopraga: **Exorcizarea tragicului**
Valentin Silvestru: **Ispita artelor reci**
Eugen Simion: **„Incitarea la toleranţă..."** (Interviu)

Următorul număr va apărea pe 8 ianuarie 1993

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

TUR DE ORIZONT

O femeie internaţională

Am primit această depeşă:

„Către redacţia Literatorul, Loco

Alăturat vă trimit scrisoarea primită de la

I N T E R N A T I O N A L BIOGRAPHICAL CENTRE

Cambridge, Anglia

prin care mă anunţă că sunt numită

FEMEIA INTERNAŢIONALĂ A ANULUI

pentru 1992/1993

M-ar bucura dacă această ştire ar apărea în publicaţia Dv.

Cu stimă

Hortensia Masiechievici-Mişu

artist plastic"

Stimată doamnă, ne grăbim să vă fim pe plac deşi, mărturisim, nu ştim mecanismele de decernare a acestui copleşitor (şi bizar) titlu (merite de excepţie, contribuţii pecuniare? etc.)

Să fie varianta englitească a Premiului american Pullitzer?

Cum a murit Marin Preda

A apărut „Zburătorul" din Oneşti, nr. 7-8-9, revistă fondată la 1919 de Eugen Lovinescu, după cum se precizează pe „manşetă". Nu ne îndoim că transplantul „Sburătorului" lovinescian, de pe malurile Dâmboviţei în fostul oraş Gheorghe Gheorghiu-Dej s-a produs cu acordul familiei Lovinescu.

Tot astfel nu ne îndoim că revista e, nedisimulat, o (meritoasă) publicaţie „optzecistă".

Evocarea lui Marin Preda prin scrisa... şoferului său e – uşor – şocantă. Iată detalii din dimineaţa morţii prozatorului: „Atunci am observat că pe patul unde a dormit Marin Preda se afla o pătură. Când am ridicat pătura de pe pat a apărut o imagine zdrobitoare. Am văzut o baltă de vomă, dar nu din reziduri de mâncare, ci o vomă ce a cuprins o suprafaţă circulară în diametru de circa 0,90 m, formată din mai multe cercuri, aşa cum sunt reprezentate undele radio. Aceste cercuri erau colorate în următoarele culori: galben-maroniu, galben-verzui, maroniu-verzui, verde simplu dar pronunţat, iar ultimul cerc de la bază (în dreptul gurii), era maroniu cu şuviţe groase de sânge şi cu galben închis pronunţat. Curioşi să vedem până unde a pătruns această pată, am dat la o parte cearceaful, şi am găsit o pătură, iar pe ea se vedeau aceleaşi culori. Curioşi, am dat la o parte şi pătura aceea şi am găsit aceleaşi urme şi pe saltea. Vă închipuiţi, dragi cititori, că întregul lichid gastric din stomac, din fiere şi ficat a fost vomat atât de abundent, încât a pătruns prin atâtea straturi. V-am relatat aceasta ca să vă formaţi şi dvs. o părere despre moartea lui Marin Preda".

„Al meu scaun să trăiască"

În acelaşi „Zburător" capitolul de poezie e ilustrat cu o pagină de versuri semnate de redactorul şef Gheorghe Izbăvescu, cel ce şi-a tăiat din sumar partea leului.

Cum scrie Leul?

Cităm cu evlavie: „Te-ai întors acasă: hai, dactilografiază, tehnoredactarea şi celelalte. / După ce-ai trecut prin Bucureşti, rapid, pentru răspunsuri / la ambiţioasa ta anchetă cu optzeciştii. Şi nu degeaba: / Radu G. Ţeposu, dezinvolt, le-a şi completat cât ai tras / o ţigară monte carlo la redacţia „Cuvântului". Cu Buduca şi Stoiciu ai stat la o discuţie mai liberă / (sărmanele degete amorţiseră pe coală tot consemnând)./ Ştefania Plopeanu, da, promptă avea deja articolul pregătit / Radu Călin Cristea şi Ioan Groşan, ei bine: / „Va veni şi vremea ceea! /

Timpul nu ne iartă dar tot ei ne ocroteşte".

Al meu scaun să trăiască, alt picior în loc.

Adevărul despre „Istoria" lui G. Călinescu!

Revista „22" (nr. 48) ne oferă un text de Virgil Nemoianu consacrat (fără a fi o recenzie ci pur şi simplu o referinţă de cadre) „Istoriei"... lui I. Negoiţescu.

Iată cum *nu* e, excepţionala lucrare a strălucitului critic istoric literar şi jurnalist:

„Evident, nu e greu să distingem iute defectele istoriei lui Negoiţescu. Ea nu se înscrie în normele ştiinţei literare: lipsesc biografiile, lipsesc referinţele critice. Contextul socio-istoric e sugerat cu zgârcenie excesivă, metodologiile moderne, semioticile culturale sunt ignorate cu desăvârşire, axiologia estetică domneşte în chip autoritar. Scriitura e de o încruntată splendoare, precizia se învecinează cu obscuritatea, structura diverselor secţiuni e capricioasă, impredictibilă, ciufută aproape".

Oricât de departe ar fi de România, V. Nemoianu nu putea să nu-şi aducă aminte de existenţa, în negura timpului şi a altei „Istorii a literaturii române" semnate de... cum îi spune, unul G. Călinescu a cărui lucrare o evocă minimalizator şi impredictibil... ciufut:

„Într-un cuvânt, Negoiţescu nu a scris (ca I. Rotaru) un manual din cele care, şapirografiate, să folosească studenţilor mai leneşi la examene ca substitut de lectură al textelor originale. Nici nu a scris o carte delectabilă, amuzant-luxuriantă, ca a lui George Călinescu, o carte care să amintească de Bucureştii de odinioară ai tihnitelor grădini de vară şi ai jocurilor nesfârşite, libere şi duioase, ale imaginaţiei".

Inscripţii pe un evantai

Tot din „22" aflăm că prozatoarea Gabriela Adameşteanu a călătorit în Japonia. Mai corect, Japonia s-a lăsat văzută de G.A. care prin repezi ochiri, vorba cronicarului, a înţeles cu fantastă rapiditate esenţa miracolului nipon şi întoarsă acasă se exprimă aforistic:

„Modelul japonez este pentru japonezi".

Sau

„Mă grăbesc însă să spun că în Japonia dolarul se traduce cu totul altfel în preţuri decât în România. Preţurile erau foarte ridicate şi aşa am înţeles ceea ce pentru economişti este o banalitate: cu cât situaţia economică a unei ţări este mai bună, cu atât preţurile ei sunt mai mari".

Irefutabile sunt şi panseurile gastronomice:

„Probabil bucătăria tradiţională japoneză, foarte dietetică, are şi ea un cuvânt de spus. Foarte răspândit este aşa-numitul sushi: cilindri mici de orez fiert înveliţi într-o algă, la mijloc o legumă (castravete), deasupra icre de Manciuria, felii de peşte crud, creveţi, fructe de mare, omletă care se înmoaie într-un sos de soia. Multe sosuri, chiar cele care se toarnă peste frigăruile de pui, sunt dulci".

Pe aceeaşi policioară...

În nr. 39 al „României literare" citim un savuros eseu confesiv al lui Alexandru George („Alături pe acelaşi raft") care e o mărturie de iubire pentru N. Steinhardt dar şi o „despărţire" de autorul „Jurnalului fericirii".

Inefabila „tehnică" a aşezării cărţilor în raftul de bibliotecă este explicată riguros şi poematic:

„Mai târziu, am aflat un lucru surprinzător: că încă din Antichitate, în marile biblioteci, de pildă în cea din Alexandria, cărţile erau grupate după criterii raţionale, în legătură cu materiile tratare, deci nu aşa cum se face astăzi, din motive de economie de spaţiu, în bibliotecile moderne, cu alte cuvinte, poeţii stăteau la un loc, matematicienii tot împreună şi autorii de tratate de agronomie aşijderi. În fond, fără să urmăresc o anume regulă strictă, am observat că eu însumi procedez aşa din instinct. Pompiliu Constantinescu, Vladimir Streinu şi Şerban Cioculescu stau pe aceeaşi poliţă; în continuarea lor, toată seria de Opere a lui Perpessicius, dar şi a lui Vianu, ceea ce nu mai e chiar aşa de incontestabil. Lui G. Călinescu i-am rezervat o zonă aparte, deşi nu îndepărtată, cititorul va înţelege uşor de ce. Lângă el stă Al. Piru, dar nu şi Adrian Marino şi aşa mai departe. Unde să aşezi mai propriu pe poetul Mircea Dinescu decât lângă Adrian Păunescu, a cărui variantă mai zglobie şi mai uşurică este; ponderoasele tomuri ale autorului Istoriei unei secunde nu îl strivesc prin vecinătatea lor impozantă. Volumele lui Valeriu Cristea stau exact unde trebuie: lângă acelea ale lui Eugen Simion, spre marea fericire a ambilor. Dar tot lângă ei se justifică, prin toată substanţa şi fibra, scrierile lui Gh. Grigurcu".

Aşezate în cave (ca vinurile), în panoplii de catifea (ca pietrele preţioase), cărţile şi-ar impune singure locul şi vecinătăţile.

Prilej de fine maliţii pentru excepţionalul scriitor care e Alexandru George, dublându-l generos pe critic, prilej să ne gândim la destinul propriilor cărţi – care le avem –, prilej de înfrigurată reverie.

Dar cărţile lui Alexandru George vor odihni pe care raft?

Lângă Piru, pentru nezgomotoasa lor erudiţie.

Şi pentru nervul lor polemic, lângă Păunescu!

DIAC TOMNATIC ŞI ALUMN

scaunul catodic

Parodia este o para-odă, text retroactiv, palimpsest burlesc, adâncind semnul caracteristic al unui text de plecare. Pastişa imită maniera. Ironia este rezultatul ciocnirii semnificantului de semnificaţie. Asteism este atunci când ascunzi o laudă sub veşmântul micşorat al obiectului cu pricina, sau invers.

Ceea ce a făcut grupul „Divertis" sâmbătă seara are puţin din toate cele de mai sus, minus umor. Pe un gherghef politizat au fost adunate bancuri vechi, vorbe năclăite, poante de cabană şi afronturi lingvistice. „Tuin Pics" nu a reuşit să se ridice peste nivelul decepţionant al „Sfârşitorului". Dincolo de aceste lucruri, trebuie observate următoarele: poantele de acum trei, patru ani (coada la brânză, raţia de lemne) nu mai au suport (vezi şi scăderea interesului pentru un „grafician" ca Mihai Stănescu care şi-a trăit traiul din bancurile lui nea Nicu!); ironia de bună calitate, chiar puţin mai groasă, şade bine într-o epocă structurată; apăsarea pe Caragiale (care tocmai într-o astfel de eră a locuit) trebuie făcută cu grijă, pornind de la autoironie (chestiunea esenţială este dacă nenea Iancu ia ori nu parte la această lume); chiar şi revista „Academia Caţavencu", ce tinde să se apropie de „Canard enchaîné", nu este un jurnal parodic inclus în scoarţa unui aparent jurnal serios social-politic-economic-cultural, precum cotidianul parizian. Ca şi în alte domenii de activitate (intelectuală şi nu numai), nici la acest capitol, al ironiei fine, nu stăm prea strălucit. Bref, „Tuin Pics" a amestecat Upanişadele cu Kama Sutra. Singura poantă notabilă (à la manière de Mircea Crişan sau Toma Caragiu) a fost aceea cu sudorul autogen din fereastră. Şi à propos de imitaţie (specie cu largheţe răspândită în Occident), de la Thierry Le Luron la Jean Roucas) şi în ciuda faptului că Ioan T. Morar a găsit o conotaţie hazlie pentru Bob: nu cunosc decât un singur om care se exprimă cu uşurinţă în toate limbile pământului, poate imita pe oricine şi are pe deasupra şi umor – redactorul tv Bebe Bârzan. Cred că era mai nimerit decât toată pletora de „actoraşi" îngrămădiţi pe ecran.

Revenind la oile noastre, am văzut un film mai slab decât cele cu Nestor Burma, unul mai bine făcut (deh, şcoala anglicană), un „Mapamond" mai lucrat (minus prezenţa bolnăvicioasă a lui Florin Mitu), o emisiune „Alfa şi Omega" ce caută a-şi impune personalitatea (şi se pare că şi-o va şi găsi, fiindcă ne anunţă că „spiritualul nu acoperă doar confesionalul"), un „magazin cinematografic" al Irinei Nistor (în lipsă de altceva mai bun, e totuşi cea mai reuşită traducătoare de casete video) şi nişte „itinerarii spirituale" unde l-am revăzut pe Edgar Reichman în apartamentul său echilibrat din rue Marseille. De asemenea, nu înţelegem de ce i se dau doar douăzeci de minute lui Moţu Pittiş în timp ce, de câteva săptămâni, suntem asediaţi cu „Diamond Awards", ediţia 1987.

Nicolae ILIESCU

Literatorul

Săptămânal de literatură şi artă editat de MINISTERUL CULTURII

Anul II, nr. 51-52(68-69) 1992

Comitetul director:
VALERIU CRISTEA
FĂNUŞ NEAGU
EUGEN SIMION
MARIN SORESCU

Colectivul redacţional:
Lucian Chişu (redactor şef adjunct),
Ion Cocora (redactor şef adjunct),
Nicolae Diaconu,
Andrei Grigor (secretar general de redacţie),
Valerian Sava,
Marin Stoian

Adresa redacţiei:
Bucureşti, Piaţa Presei Libere nr. 1, cod 71341, tel. 617.10.23; 617.60.10, int. 2243, 2248, căsuţa poştală 33-20.

Administraţia:
Direcţia Pentru Presă, Publicitate şi Tipărituri, Piaţa Presei Libere nr. 1, sector 1, Bucureşti

Anunţăm cititorii noştri că abonamentele la revista "LITERATORUL" se fac la oficiile poştale, factorii poştali şi difuzorii voluntari din întreprinderi şi instituţii

Cititorii din străinătate se pot abona prin RODIPET S.A. – PO BOX 33-57; telex: 11995 sau 11034; telefax: (40)-0-185673 Bucureşti – Piaţa Presei Libere nr. 1, România

Publicaţia este înscrisă în Catalogul de presă Rodipet la poziţia 43. ISSN 1120-5583

Tehnoredactare computerizată

© JORDAN

Tiparul executat la TIPOREX Bucureşti

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

CRONICA LITERARĂ

Eugen SIMION

UN DICTEU AL MUZEI

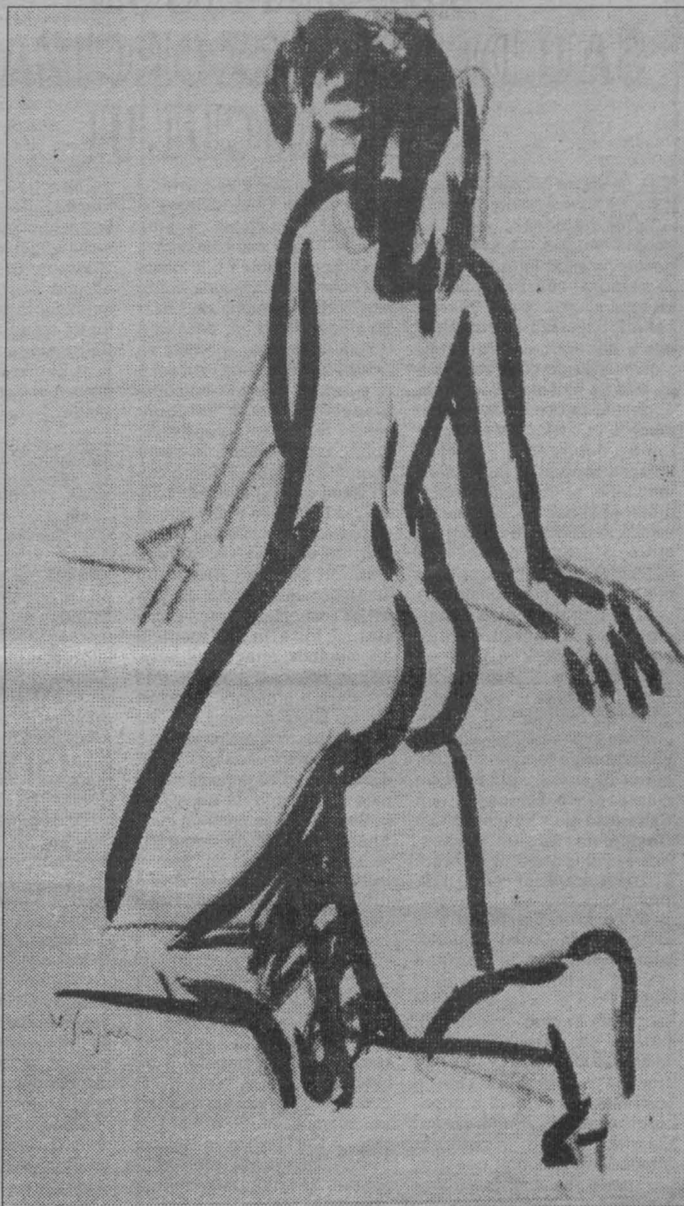
Vasile Grigore, un pictor din generația mea, m-a invitat cu câteva săptămâni în urmă să spun două-trei cuvinte în deschiderea expoziției sale. Ca totdeauna, când mi se întâmplă acest lucru, încerc să mă apăr: nu sunt critic de artă, sunt critic literar și, când privesc un tablou, tendința mea este de a face o lectură a picturii și nu de a analiza raporturile dintre culori. Se povestește că doi scriitori parizieni, François Mauriac și Julien Green, s-au întâlnit într-o zi într-o expoziție și s-au oprit în fața aceleiași pânze. Unul dintre ei (Mauriac), entuziasmat, a exclamat: „ce roman!" Celălalt, Green, l-a corectat numaidecât: „*Vrei să spui: ce pictură*, dragul meu Mauriac". Dreptatea este, se înțelege, de partea lui Julien Green. Eu voi continua, totuși, să iau apărarea lui François Mauriac. Cred, în continuare, că în orice pictură este o fabulă (deci un *roman*), că fabula poate fi *citită*, culorile pot fi *povestite*, că, în fine, din lectura formelor și a culorilor de pe pânză se poate deduce un scenariu. Un scenariu plastic, desigur, dar în el este ascuns și un scenariu al spiritului care pictează.

Ce-mi spune el în cazul lui Vasile Grigore? Parafrazându-l pe Mauriac, aș zice: ce povestire fantastică, ce aventură, ce miraculoasă idilă! O idilă a culorilor, o aventură într-o lume a acordurilor de intensitate, o povestire fantastică în care *galbenul* se întâlnește și dialoghează cu *roșul* și, când sunt pe cale să se certe, apare, calm, echilibrat, meditativ, verdele palid însoțit de *albul* tuberculos, devitalizat, agonic și frumos, ca o toamnă târzie. Ce este un pictor? Un pictor este un om care vede natura prin culorile și formele ei. Lumea ce este pentru că este și se vede, și lumea ce nu se vede, dar care există în imaginația creatorului. Vasile Grigore, pictor țeapăn și zâmbit, vorba poetului: vede lumea cu precădere prin culorile ei solare, „culorile-lumină" cum le zice undeva. De aici vine, probabil, impresia de explozie cromatică, de confort spiritual și de confort moral pe care ți le dă pictura sa. Așa zisele *naturi statice* sunt în compozițiile sale naturi explozive. Există în aceste scoici și clepsidre o anumită vehemență luminoasă. Lucrurile cer, parcă, dreptul la plenitudine sau, mai bine zis, își reclamă dreptul la a reprezenta ceva în univers. Fructele, florile, peisajele lui Vasile Grigore au o valoare aurorală, dau impresia că ne aflăm în prima dimineață a lumii. Este, desigur, aici, o bucurie a culorilor, cum s-a observat deseori, dar este și o înțelegere matură a raporturilor dintre culori.

Am citit, pentru această ocazie, însemnările pictorului despre profesiunea sa și am observat că el este preocupat de efectul de juxtapunere, de modul în care trebuie colorată umbra, considerând că arta este „un dicteu al Muzei". O definiție frumoasă. Ea trebuie, am impresia, completată. Ne îndeamnă să facem acest lucru chiar pictura lui Vasile Grigore. Dicteu al Muzei, arta se întrupează sub veghea spiritului, *devine* „o cosa mentale." Cine pune ordine în aceste culori excesive, cine face ca din asocierea galbenului solar cu roșul putred și albul murdar să iasă un arlechin melancolic, bătând spre tragic? Sentimentul pe care îl am când citesc (insist: *citesc*) compozițiile lui Vasile Grigore este acela că există ordine (o ordine a fervoarei, o gramatică a solarității) în univers și că picorul nu aruncă, pur și simplu, provocatoare pete de culoare pe pânză, ci studiază atent acordurile de intensitate și, după un travaliu pe care îl bănuiesc îndelungat, el reușește să împace culorile trufașe, excesive, imperioase.

Vasile Grigore, elev al lui Ciucurencu și admirator al lui Corneliu Baba, este un bun desenator. Asta ca să dovedească, încă o dată, că nu poate disprețui desenul, decât acela care știe să-l facă, așa cum versul liber trebuie să-l scrie acela care a obosit scriind sonete și palindromuri...

Închei această scurtă prezentare, amintindu-vă că v-am spus o poveste despre conjugalitatea culorilor și despre aventura unui pictor care face în așa fel încât culorile lui par a fi pe punctul de a sări din tablou. Dar nu sar, ceva le ține legate într-o complicitate a nuanțelor, umbrelor, acordurilor...

Vasile Grigore - Femeie pozând

Cu cele mai alese sentimente de stimă și prețuire.
Pr. Prof. Dumitru Stăniloae

O scrisoare a părintelui Stăniloae adresată dlui acad. Mihai Drăgănescu, președintele Academiei Române

București, 18 XI. 1992

Prea onorate Domnule Președinte al Academiei Române,

Felicitările trimise mie cu prilejul împlinirii vârstei de 89 de ani, în numele prezidiului Academiei Române și al Dvs personal, mi-au produs o deosebită bucurie.

Vă mulțumesc din toată inima și vă doresc și eu Dvs și Onor Prezidiului strălucite succese în importanta reprezentare a culturii poporului român.

Cu cele mai alese sentimente de stimă și prețuire.

Pr. Prof.
Dumitru STĂNILOAE

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Costantin CIOPRAGA

„MIORITICUL" SAU DESPRE EXORCIZAREA TRAGICULUI

La lectura *Mioriței*, aproape că nu mai percepem aerul ei baladesc, asta nu fiindcă balada, ca specie în genere, a intrat în fondul pasiv al memoriei noastre, ci pentru cu totul altceva. Dacă în orice baladă primează epicul, altfel spus desenul de figurație, exterioritățile de ordin senzorial, în *Miorița* încântă desenul de sugestie, latura de spectacol lăuntric în notă dramatică, de unde deturnarea atenției dinspre concret și faptic spre meditație, și în special transgresarea în halouri luminiscente astrale. Capodoperă de sorginte orală, o creație ca aceasta îndreptățește comparația cu orice prestigioasă construcție cultă în măsura în care fiecare organizează, sintetizează și particularizează în felul ei. „Capodopera – argumenta Rosa Del Conte – n-a creat-o niciodată individul, ci umanitatea în întregul ei, într-un efort de colaborare în care și-au dat mâna în cursul secolelor un Dante și un Eminescu, un Baudelaire și un Goethe, ori un Dostoievski sau un Shakespeare, dar o atare capodoperă – universală și colectivă, desigur – nu se numește, pentru a folosi o expresie a lui Borgese, nici *Divina Comedia*, nici *Faust*, ci mai degrabă istoria estetică a genului uman."[1] La o astfel de *istorie* participă, în mod indiscutabil, balada în care romanticul Michelet identifica – în urma traducerii proprii din 1854 – „cea mai mare operă a poporului român"[2], iar italianul Ramiro Ortiz, marcant cunoscător al limbii noastre, „expresia cea mai delicată și autentică a sufletului poporului român..."

Toată figurația din *Miorița* e o figurație simbolică, vădit apropiată mitului. Nu suntem în *saeculum*, nici în *millenium*, ci într-un *Urzeit*, întorși imaginar *in illo tempore*, iar acesta vorbește imaginației noastre moderne în modul biblic în care evenimentele christice se petreceau *în timpul acela*. Aparent sustrasă localizării strict geografice, drama mioritică se produce undeva la altitudine, în spațiu muntos – *pe-un picior de plai* –, mai lămurit, într-o Vrance legendară, de singurătăți compacte, împietrite în eternitate. Deschiderile spre Moldova, spre Transilvania și Valahia, orizonturi ale realului, sunt în același timp resorturi ale fanteziei mitizante ducând dincolo de planetar; în acest spirit, menționatul plai se constituie într-un centru al lumii, punct nodal în care abisalul și transcendentul își dispută pe rând tentațiile. Se vede lesne că schema anecdotică a baladei e una de circulație veche, amintind bunăoară de fratricidul biblic, de un Cain invidios și apucător, nemulțumit că jertfa lui Abel fusese mai bine primită de Ziditor; ar putea fi invocate aici basme din categoria *fraților perfizi*, astfel numiți de Lazăr Șăineanu. Pe scurt, dacă la o lectură unilaterală, anecdota se reduce la suprimarea unui om – la o lectură plurală episodul respectiv, comun în fond, capătă rezonanțe excepționale. Lucru arhicunoscut, în basm triumfă totdeauna Făt-Frumos ori vreun omolog al acestuia; în diverse balade se exaltă virtuțile eroului-etalon, totdeauna exemplar, fie el Bujor, fie Corbea, justițiari populari, fie vreun Toma Alimoș – „haiduc din țara de jos", un „viteaz cum n-a mai stat..." Intră în joc iconicul augmentativ, imaginarul fabulos, un *odinioară* subjugător ca metaforă a grandorii. În raport cu inși supra-dimensionați, ca aceștia, păstorul moldovean din *Miorița*, personaj caligrafic, un discret model de armonie fizică, pare mai curând un Adonis de la Carpați – „tras printr-un inel". Apariție gracilă, în decorativ folcloric: „Fețișoara lui/ Spuma laptelui;/ Mustețioara lui/ Spicul grâului;/ Perișorul lui/ Pana corbului;/ Ochișorii lui/ Mura câmpului..."

Trecem peste inadvertența de ordin fizionomic (mustață blondă – „perișor" negru-corb!), pentru a observa că, deși în primul plan stă „mândrul ciobănel", titlul baladei îl dă locvacea *mioriță*, ființa miraculos-previzionară, căreia „de trei zile-ncoace, gura nu-i mai tace..." Cât despre ceilalți doi păstori, incorporali, profiluri în filigran, aceștia, personaje *in absentia*, se înscriu într-o durată profană, mai exact într-un trecut consumat; ni se spune doar că ei „se vorbiră" și „se sfătuiră" ca „pe l-apus de soare" – timp al nedeslușitului – să-l răpună: „Pe cel moldovan/ Că-i mai ortoman,/ Ș-are oi mai multe,/ Mândre și cornute,/ Și cai învățați,/ Și câni mai bărbați!..." Prin acest discurs oblic (21 de versuri) se instituie cadrul epic, inclusiv motivația viitoarei dezbateri, prioritar ontologică; tot ce urmează își desenează conturirile într-un prezent holistic (gr. *holos* = tot, întreg), prezent etern, care, racordând într-un solemn *continuum* trecutul, efemera clipă de față și viitorul în stare născândă, capătă palpitul veșniciei. Ipoteticul, prezumtivul *„de-a fi să mor"* — rostit de păstorul moldovean destinat morții iminente – devine în nucleul generativ al unui răscolitor moment metafizic vizând *marea trecere*; secvența fundamentală din baladă e, desigur, cea a testamentului verbal, vizualizare reflexivă a sfârșitului *ante rem*, confesiune patetică înainte de drama în perspectivă. Lunecarea în netrăit, despre care i se vorbește mioarei, nu înseamnă ruptură ireductibilă: „Să spui lui vrâncean/ Și lui ungurean/ Ca să mă îngroape/ Aici pe-aproape/ În strunga de oi,/ Să fiu tot cu voi;/ În dosul stânii,/ Să-mi aud cânii,/ Asta să le spui (...)/ Și-oile s-or strânge,/ Pe mine m-or plânge/ Cu lacrimi de sânge..."

Dincolo de omorul în sine, pus de altfel între paranteze, izbitoare în poem e nota de solemnitate, acea măreție naturală caracteristică izvodirilor arhaice; totodată, de observat corelativ un pregnant sentiment al timpului sacru, care, în ciuda momentanei opriri în loc, introduce în fluxul eternității. Ascultătorilor, celor apropiați unui astfel de timp, li se propune un demers inițiatic, o imaginară călătorie în ritm girator – Viață-Moarte-Viață –, drept care timbrului elegiac al rostirii, i se suprapun compensativ ingenuități de basm. Suntem în plină mitologie pastorală, dar și în basm; nu spunea Georges Dumézil, reputatul indo-europenist sorbonian, că nicicând n-a sesizat diferențe între mit și basm?!". Elinul *mythos* era, de altfel, echivalent cu *basmul*, cu o istorisire fabuloasă. Departe de *omul revoltat* ori de *omul absurd* din gândirea unor moderni, de viziune iremediabil tragică, ulcerați de conștiința iraționalului planetar, departe de a notifica dezarticularea și aritmiile, în *Miorița* lucrurile se echilibrează consolator, și astfel ia naștere un splendid mit al omului pământului. Miracol repetabil, gestionat de natura regeneratoare? Reminiscențe de substrat abisal, cu pulsații din inconștientul colectiv geto-dacic? Vintilă Horia imagina în *Dumnezeu s-a născut în exil* o scenă semnificativă, chiar dacă istoricește forțată. O tânără getă cântă pe țărm pontic „balada mioriței", după care Ovidiu, celebrul relegat la Tomis, mișcat de tăria geto-dacilor față cu moartea, meditează pentru sine: „N-am găsit niciunde, nici măcar la Greci, o frumusețe poetică mai simplă și mai profundă. Acest păstor există. El rătăcește cu turmele lui acolo unde Flavius Capito (fost soldat roman, refugiat la daci – n.n.) și-a durat vatra, dincolo de Danubiu, în ținuturile în care Zamolxe predicase neamului său..." (*Anul al treilea*).

Episodul imaginat de Vintilă Horia obligă negreșit la retrospecție critică. S-a vorbit la modul diletant de vagi impulsuri egiptene, mediate prin cultul dacic zamolxian (Th. D Speranția); A. I. Odobescu lansase ipoteza descendenței baladei dintr-un cântec elin arhaic, presupunere nefondată; un folclorist de marcă, Ion Diaconu, avea în vedere „un rest de poezie păgână, cu elemente naturiste reale", iar Mihail Sadoveanu un timp al genezei, „mai vechi decât latinizarea noastră", sesizabil în unele ecouri abisale. La rândul lor, M. Gaster și D. Caracostea declară tranșant: nici o tangență cu vreun model sud-est european!... Pe ideea de autohtonie insistă și Ovid Densușianu, încredințat că marea baladă s-a ivit în Vrancea secolului al șaptesprezecelea ori în cel următor. La vechi rituri nupțiale autohtone, asociate altora, funerare, vor face trimiteri de luat în seamă etnomuzicologul Constantin Brăiloiu, etnograful H.H. Stahl, folcloristul Adrian Fochi și alții. Am lăsat pentru sfârșit studiul fundamental al lui Mircea Eliade, inclus în *De Zalmoxis à Gengis-Khan* (1970; trad. rom. 1980), care, în mai puțin de treizeci de pagini, nu numai că întreprinde o excelentă radiografie critică a principalelor opinii, dar, urmărind atent evoluția mentalităților populare, reflexele și efectele lor combinatorii, dă credit, definitiv, obârșiei românești a *Mioriței*.

Întrebări de genul care urmează s-au mai formulat. Ne vedem constrânși să le repetăm, măcar în parte. De ce, cu toate că prevenit de primejdie, păstorul moldovean lasă lucrurile să curgă? De ce, spre deosebire de alte balade, eșantioane de fapte supraumane, poeme în care situațiile-limită devin motive de afirmare a Eului excedat, în *Miorița* nici urmă de opoziție? Și, în același spirit: este oare „mândrul ciobănel" un tragic predestinat, un abulic, un damnat ori un contemplativ fatalmente solitar, iremediabil abandonat resemnării? Dacă în planul larg al creațiilor populare, baladescul vizează de regulă fapta, eroicul, la rândul ei doina, expresie reductoare a stărilor de reflux, adună contrapunctic regretul, tristețea, nostalgia, dorul de plenitudinar. Construit pe dimensiuni ca acestea, elegiace în fond, oierul vrâncean împărțit între pământ și cer exprimă doar o parte a complexului sentiment al românității, așa cum la modernii Elytis și Seferis fundalul marin mediteranean, mitul și amintirea reprezintă numai o parte a sentimentului grecității. Fără îndoială, punând semnul egalității între străvechea baladă și „matricea stilistică", în *Spațiul mioritic* (eseu apărut în 1936), Lucian Blaga a generalizat prea liber, văzând în *Miorița* o abordare românească *globală* a existenței. Obiecțiile n-au întârziat. Adevărat însă că imersiunea în ethnos și ridicarea în supra-istorie, coordonate geminate cărora păstorul ucis le conferă unitate, prinzându-le într-o acoladă semnificativă, au în eseul menționat o pondere justificativă. Potrivit tendințelor bipolare, una legată de timpul individual curent, orientând spre un anumit eternism scenografia *Mioriței* se organizează pe alternanțe, balansând lin între faptul brut, întristător, și progresiva spiritualizare a tragicului; dintr-o experiență subiectivă concretă, acesta transcende în universal, într-o categorie existențială abstractă, supra-pământească, confirmând, am zice, sacralizarea prin jertfă a Ființei.

La nivelul arhitecturii, *Miorița*, în subtext o patetică *meditatio mortis*, se sprijină pe coloane de mini-texte epico-lirice cu rezonanțe incantatorii; în măsura în care tripodia trohaică bate spre idealitate și inefabil, cuvântul își lărgește spectaculos funcțiile, de unde acea ultrafină exorcizare a tragicului, remarcabila forță transfiguratoare, tremolo-urile cu ecouri în cosmos și, ca urmare, instalarea într-o stelară curăție de mit mântuitor. Cu mult înainte de *Luceafărul* eminescian, pământ și cer în reprezentări simbolice stimulează ieșirea din contextul narativ-fabulativ inițial și instalarea într-un timp esențial. Construcție de severă economie verbală, larg-răspândită baladă (în versiunea Alecsandri) numără doar 124 de versuri – mai puțin decât un sfert din *Meșterul Manole* (514 versuri), mai puțin încă decât a șaptea parte din *Corbea* (900 versuri). În funcție de necesități de regie, scenariul mioritic împărțit în trei momente, propulsează în fiecare din ele câte trei personaje: I – Pentru început, iată trei „turme de miei" cu tot atâția păstori, *coborând* de pe plai, tablou cu implicații premonitorii; momentul narativ-rapsodic e o scurtă punere în temă, dezvăluind planul ucigașilor. II. – Oierul moldovean, „măicuța" lui „cu brâul de lână", „pe câmpi alergând, de toți întrebând" despre fiul amenințat, și bineânțeles mioara năzdrăvană formează un alt trio, în tușe mai apăsate. Odată cu dialogul *mioară-baci* (98 versuri), centru de greutate al poemului, suntem în plin demers dramatic, oarecum teatral. III– Momentului final îi corespunde trio-ul constituit din același păstor, din mânhita mioară, cărora li se adaugă o „fată de crai", simbolică mireasă cosmică.

Printr-un răsturnător fenomen de supracompensație, moartea, convertită în nuntire fastuoasă „pe-o gură de rai", transferă lucrurile în feeric. Printr-o neașteptată optică a contopirii, prin ambiguizarea sensurilor, imaginara ceremonie nupțială în lumini fantasmatice nocturno-diurne (cu refren în final) comportă vibrații hiperionice ducând la eufemizarea dramei. Soluția ultimă a personajului simbolic eminescian, care-și domină drama prin instalarea în departele interior, ritmează, în plan existențial, cu cea a oierului mioritic; în linia de continuitate abisală, frapează același mod de dezintegrare a eșecului, a conjuncturalului și dilemelor, învederând o milenară repulsie a disperării. În practică, „a te lipsi de infinit" înseamnă „a te restrânge și a te mărgini în mod disperat" – scria Kierkegaard, poate primul teoretician al existențialismului. Și tot el: „A dispera de temporal

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

sau de un lucru temporal, dacă e cu adevărat disperare, asta e totuna cu a dispera față cu eternitatea și cu sine însuși, formulă a oricărei disperări..."[6]

Aparent, în *Miorița*, nici o incriminare, nici un lamento, nimic încrâncenat; aparent, nici anxietate metafizică, nici disperare, nici o notă stridentă. Deși invocând elemente materiale, palpabile – minerale, arbori, paseri cântătoare –, spectacolul nupțial, înscris într-un timp sacru, e aproape aerian, diafan, de o transperență netulburată. Plaiul însuși, doar momentan spațiu al asasinatului, devine un natural *templum serenum* sub o grandioasă boltă stelară; amintitei *descensio*, nefericitei coborâri din plai, îi succede o *ascensio* în etern, altfel spus coerența cu cosmicul. Personificări ale luminii și cântului, agregări de sonorități, de vocale închise și deschise, modulații de basm și reverberațiile lor compun o imagine configuratoare memorabilă, sugerând sublimul, de unde procesul de părelnică resorbție a tragicului, fenomenul de discretă dedramatizare:

Să le spui curat
Că m-am însurat
Cu-o mândră crăiasă,
A lumii mireasă;
Că la nunta mea
A căzut o stea;
Soarele și luna
Mi-au ținut cununa;
Brazi și păltinași
I-am avut nuntași;
Preoți, munții mari,
Paseri, lăutari,
Păserele mii
Și stele făclii!...

Alegoria nupțială, de nuntă exorcizantă, reluată în final și punctând ridicarea deasupra stării-limită, e destinată să fixeze impresia definitivă despre insul carpato-pontico-danubian față cu moartea. Sub crusta de iluzorie liniște a cugetului pulsează o tristețe difuză, nu îndeajuns disimulată, de aceeași substanță cu *mâhnirea* din atâtea texte sadoveniene. Dacă *Meșterul Manole* e un mit de construcție și un mit al jertfei, *Miorița* e un mit complex – un ethnomit și unul al întoarcerii în țărână, un mit al marii călătorii și un mit pastoral – al cărui motiv cumulează reacții existențiale multiple. Cum nimeni nu se poate prevala de o experiență personală a morții, parabola păstorului mioritic ne vine parcă de la un inițiat, de la cineva căruia i s-a lămurit misterul. Mutarea într-un *dincolo* alinător, necunoscut celorlalți, stă de la început până la sfârșit sub semnul unei rostiri *in vibrato*, apropiate psalmodiei; linia melodică pare a se constitui din contopirea obiectelor cu vocea personajelor implicate. La modul alegoric-mitic, despărțirea păstorului de „strunga de oi", de stână și câni, de fluierașul în triplă variantă (de fag, de os, ori de soc) e doar superficială, câtă vreme „vântul când a bate" va face – grație instrumentului popular citat – să reactiveze memoria celui nevăzut. Transfigurată până la a deveni pseudo-nuntire, moartea nu reprezintă decât o naturală inserție a ființei individuale în unitatea lumii, translare mulcomă din numit în nenumit, din palpabil în intangibil, răposatul lunecând în etern flancat de arbori, luminat de astre, însoțit de cântări adecvate. Nu mai e arhaica purificare a mortului prin foc, ori prin apă, ci o purificare orfică prin cânt: o *lustratio per cantum* în decor estival cu însemne ale tărâmului românesc. În frazarea cu nuanțe cvasi-liturgice, cuvântul subordonat melosului se întoarce spre funcțiile inițiatice imemoriale, de tărâm magic.

Sentimentul că ne aflăm în fața unei capodopere rezultă din conjuncția și simultaneizarea efectelor, din depășirea semnificațiilor verbale primare, de unde multitudinea lecturilor posibile. Pe marginea convenționalei omologii *moarte-nuntă*, Lucian Blaga conchidea că astfel moartea „încetează de a mai fi un fapt biologic, un epilog"; transfigurată până la a deveni nuntă, ea e „unire sacramentală cu o stihie cosmică", un *prolog* la ceva nou. De aici și până la interpretarea testamentului din baladă ca reflex al dogmei creștine despre viața de după moarte nu e decât un pas, căci dacă moartea e „o condiție limită a existenței, ruptură în interiorul umanului", ea nu e și „o trecere de la ființă la neființă..."[7]

Despre poemul simfonic *Iberia* al lui Albeniz, un alt compozitor, De Falla, la fel de faimos, afirma că e mai autentic decât folclorul spaniol propriu-zis. De ce să nu acceptăm așadar ideea că Alecsandri a extras din numeroasele variante ale *Mioriței* (cinci sute, în majoritate din Vrancea, culese de Ion Diaconu; aproape o mie, publicate de Adrian Fochi) forma perfect cristalizată. De câteva ori, Sadoveanu a subliniat „intuiția de artist" a poetului de la Mircești, care, înlăturând „zgura", nu a alterat nici forțat" sensurile acestui „cântec fără păreche (...), născut la poalele munților moldovenești..."[8] Ne întrebăm cum ar fi evoluat Sadoveanu însuși fără capodopera în discuție, ale cărei ecouri sunt de găsit nu numai în *Baltagul* ori în *Cântecul Mioarei*, dar și în tipica povestire *Cum a căzut Moș Calistru pe Deleleu*, în finalul *Fraților Jderi*, în *Nunta domniței Ruxanda* și în alte părți. Într-o *Mioriță* proprie, V. Voiculescu avea să preia din baladă mirajul astralelor „curți eterne", dar tentației niciodată împlinite îi urmează dureri rămase „în poartă", o perpetuă tristețe metafizică. Unui original eseist, lui Dan Botta din *Limite*, preocupat de caracterele *Frumosului românesc*, balada vrânceană îi vorbea în special de îndrăzneala viziunii: „Sentimentul cosmic se exprimă aici cu o putere fără seamăn. Faptele noastre au un răsunet până la limitele lumii, până la centura de foc a tuturor spațiilor..." Din nou la Dan Botta – de astă dată la poetul din *Eulalii* (1931) – calma spovedanie a păstorului mioritic incită la un „prea trist" monolog în șoaptă, un fel de ritual magic în ritm de *cantilenă*: „— Nordic ciobănel,/ Tristul meu model,/ Cine te aduce/ Pe cărări în cruce,/ Sub limpede punte/ Cu seara pe frunte?" // „Poate, călător/ Liricul meu dor,/ Stelele de apă,/ Umbrele pe pleoapă,/ Cornul depărtării,/ Muzicile mării!..." De amintit și inspiratul poem dramatic *Miorița*, publicat în 1966 de Valeriu Anania.

Din orizontul stilistic specific baladei, cu urme în „ancestralul suflet românesc" – nota Blaga în *Spațiul mioritic* – „păstrăm undeva, într-un colț înlăcrimat de inimă, chiar și atunci când am încetat de a mai trăi pe plai, o vagă amintire paradisiacă..." Dar patria siderală, imaginar tărâm metafizic, și ideea de plai mioritic figurează, în linii mari, în *Povestea magului călător în stele*; cu aproximativ șase decenii înainte de Blaga, la Eminescu triada *patrie, plai* și *suflet* sugera un fel de mioritism generalizat, la scară cosmică, văzut ca proiecție în transcendent. În cele din urmă, *Miorița* e o meditație „provocatoare" în sens pozitiv, îndemnând să ne evaluăm mereu poziția în raport cu eternul; și cum în materie de ontologie nimic nu e cuantificabil, în drama singulară a simbolismului moldovean, netipică în fapt, putem descoperi câteva repere de aspect larg. Așa se face că în viziunea lui Constantin Brăiloiu *Miorița* nu exprimă „nici voluptatea renunțării, nici beția neantului, nici adorația morții, ci exact contrariul lor, fiindcă în ea se păstrează memoria gesturilor originare de apărare a vieții"[9] –, iar Mircea Eliade conchidea consonant: „Nunta mioritică constituie o soluție viguroasă și originală dată brutalității de neînțeles a unui destin tragic. Adeziunea aproape totală a poporului și a intelectualilor români la drama mioritică nu este deci lipsită de rațiune. Inconștient, atât poeții populari care cântau și ameliorau continuu balada, cât și intelectualii care o învățau la școală, simțeau o afinitate secretă între destinul păstorului și cel al poporului român. Eroul mioritic a reușit să găsească un sens nefericirii lui, asumând-o nu ca pe un eveniment istoric personal, ci ca pe un mister sacramental..."[10]

Imaginea fundamentală a păstorului mioritic, cea care ne însoțește în drumul nostru spre același final inexorabil, e a unui arheu îngândurat. Așa zisa lui seninătate nu se suprapune mâhnirii persistente, reale.

1. *Lectura Dantis*, Unione Nazionale Universitari Romeni, Cluj, 1941, p. 14.
2. *Légendes démocratiques du Nord*, Paris, 1854, p. 343.
3. *Lezioni di letterature neolatine*, Padova, 1936, p. 7.
4. *Mythe et épopéeP*, I, Paris, 1968, p. 112.
5. Un istoric al dezbaterilor, de găsit la Adrian Fochi, în *Miorița: Tipologie, circulație, geneză, texte*, Buc., 1964.
6. Søren Kierkegaard, *Traité du désespoir*, Paris, Gallimard, 1949, p. 89, 132.
7. Ion Bria, *Dicționar de Teologie ortodoxă*, Ed. Institutului biblic, Buc., 1981, p. 267.
8. *Opere, XIX*, p. 237, 241, 359.
9. *Sur une ballade roumaine – La Mioritza*, Genève, 1946, p. 13.
10. De la Zalmoxis la Genghis-Han, Ed. științifică și enciclopedică, 1980, p. 248-249.

ȚĂRÂNĂ

La capătul dinspre sămânță al primăverii,
La marginea dinspre rod a ploii,
La țărmul dinspre durere al luminii,
La hotarul dinspre înțeles al timpului,
La marginea dinspre noi a veșniciei –

Numele nostru –
Cel mai greu între numele ei.

În fața plopilor

Seară, sublimă ambiguitate,

Pas din mersul tău mă rup
Și cresc atât cât mă rabdă tăcerea:

Când mugur văzduhului
În mine se-nvolbură
Pământul ce-l port sub picioare,
Taina seminței spre cer își sapă
Cale prin liniștea mea –
Sublimă ambiguitate,
O, seară...

Cristian GROSU

ELEGIE LA NĂRTEȘTI

lui C. D. Zeletin

Eu n-am să uit cât voi trăi Nărteștii
Ce mi-au adus în gând iluminare
Cu veri abrupte și cu ierni polare
Și cu Berheciul inundându-l peștii

Când prin teișuri căutam tăcere
Avid de păsări și singurătate
În suflet, vii, le-am așezat pe toate
Și umbra amintirilor mă cere.

N-am să te uit, tu sat al mângâierii
Iubiții mei, trudiții mei țărani
M-am depărtat aiurea printre ani
Dar voi mi-ați dat din mugurul puterii

La voi mă-ntorc, iubiții mei titani
Când înfloresc a doua oară merii!

ÎNTOARCERE

Mă răsucesc avid între cuvinte
Și umbra pe cărare iar mi-o pierd
Fugind la cumpeni – trupul să-ți dezmierd
Tu să mă bați cu inima fierbinte.

Parcă acum învăț întâi să iert
Păcatele iubirilor preasfinte
Drumul mă cheamă-n zare, înainte
Și tălpile mă ard ca-ntr-un deșert.

Câte pe lume ne atrag în plasă
Și stăm în nemișcare la răscruci
(Amurgul țese pânză de mătasă)

Sanctificați de timp pe două cruci
Iartă și tu, și-ntoarce-te acasă...!
Pe ce poteci ai mai putea s-apuci?

Dionisie DUMA

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Independență aservită

Cu puțin timp înainte de alegerile din septembrie auzeam, povestită cu haz uimit, următoarea întâmplare: unul dintre numeroșii scriitori, adevărați sau părăți, avântați impetuos în vâltoarea publicisticii opoziționiste, se arăta sincer îngrijorat de perspectiva unui rezultat favorabil pentru forța politică pe care cu eroică ardoare o susținea. Decojit de hazul paradoxal, faptul – deloc anecdotic – are și un tâlc, „destâlcit" chiar de eroul în cauză: „cine o să mai aibă nevoie de articolele mele?" Trec cu discreție peste cealaltă întrebare intonată în subtext – „cine o să-mi mai plătească?" – pentru a observa că alarmatul scribălău ignora (poate chiar din *ingoranță*) mecanismul publicistic în care scrisul său e angajat și care nu e altceva decât *propagandă*. Pentru că, își dau sau nu seama, își evaluează sau nu paginile scrise într-o sumă oarecare, seimenii publicisticii sunt departe de trâmbițata „independență" a presei pe care o susțin, vădindu-și în schimb aservirea totală față de un serviciu *propagandistic*. Înțelesul dubletului antonimic de in/dependență rezultă din raporturile stabilite cu o tutelă politică sau financiară îndeosebi, dar, printr-o necesară extensie, și morală, psihică, afectivă, fiziologică etc. Există deci atât de multe tutele, mai bine sau mai rău camuflate, ale mediilor de informare (și nu numai ale lor), încât e greu de jurat cu mâna pe inimă în autenticitatea vocabulei *independent/ă*, atârnate cu orgoliu ostentativ pe frontispiciul celor mai multe gazete și gazetuțe. Cine riscă un atare jurământ antrenează deopotrivă în riscul asumat și propriile-i capacități ca și propriul spirit de neutralitate, devenind la rându-i dependent de o anumită viziune subiectivă asupra noțiunii de independență. Cumva mai atenuate acum, prin anul '90 fenomenele de dependență față de o anume independență a presei alunecau într-un fel de perversiune, dacă nu de-a dreptul în patologic. „Sado-masochist" prin procură, cititorul de presă își oferea reale voluptăți consumând violente articole care biciuiau „adversarii" sau provocau suferințe preferaților. Cu timpul, viciul s-a redus la varianta sadică, plăceri la fel de intense continuând să fie oferite „doar" de torturarea publică(istică) a „antipaticilor". Încât, independentă – și obiectivă – este, în înțelegerea multora, numai acea categorie de publicații care le justifică, le întărește și le ațâță partizanatul. Celelalte nu mai trebuie citite, nicidecum respectate, pentru că ele sunt *aservite* – etichetă aplicată îndeobște gazetelor favorabile sau cel puțin neutre față de Putere.

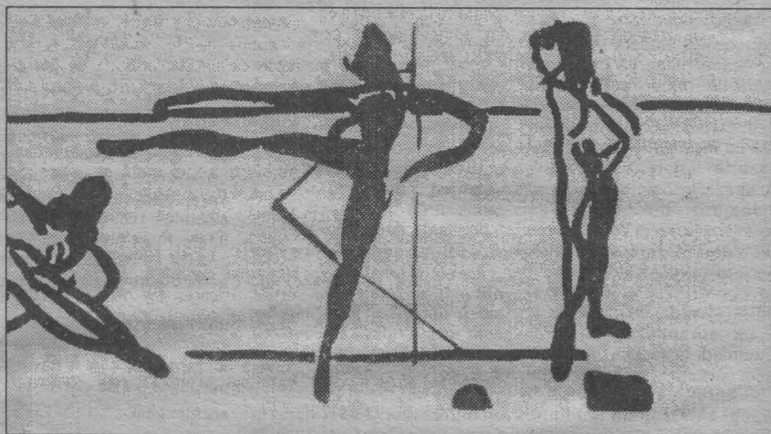
Termenul devine „infamant" când se aplică presei (sau oricărei alte acțiuni) „independente". Nu e greu de văzut că, pusă într-o obligatorie relație cu termenii de *neutralitate* și *obiectivitate*, noțiunea de *independență* suferă o serioasă degradare, lăsându-se deturnată spre sensul ei contrar. Cum poate fi independentă o publicație care are o singură țintă – Puterea – și o invariabilă modalitate publicistică: defăimarea, insulta, minciuna, bășcălia ieftină?! Identificând cu înverșunare *răul* exclusiv în sfera Puterii, aceste publicații nu-l pot vedea niciodată în alte locuri, deși el se află larg răspândit și bine reprezentat și pe acolo. La mijloc nu e – cum s-ar putea crede – o naivă și rudimentară viziune maniheistă asupra realității (deși unele cazuri nu exclud nici această variantă), ci un evident partizanat politic. Exersându-și critica, adeseori sinonimă cu insulta și minciuna, exclusiv împotriva unei entități politice, presa în discuție face automat servicii celorlalte pe care, de altfel, nu se sfiește să le susțină deseori pe față. Și într-un caz și în celălalt factorul *aservire* este evident și definitoriu, apropiindu-se de semantica unuia dintre derivatele sale: *servilismul*. Unele din motivele unei astfel de atitudini sunt lesne de enunțat, altele sunt deductibile. De enunțat în primul rând o certă reacție de defulare a lașităților sau de anulare a compromisurilor trecute. De aici și tendința de a construi fictiv o „putere monstruoasă, cinică, torționară, ucigașă", adică așa cum era ea înainte, când unii dintre combatanții de astăzi i se supuneau tăcând (scuzabilă neputință), iar alții îi făceau curte. Realitatea a dispărut, complexul a rămas și acesta trebuie anulat prin *inventarea* unui alt „totalitarism". Feți-Frumoșii din basme n-ar putea exista fără un adversar pe măsură. Ei nu se luptă cu țânțari sau lilieci, ci cu balauri, zgripțuroaice, zmei, care mai de care mai fioroși. Cu niște plăsmuiri, adică, născocite special pentru evidențierea calităților lor eroice. Presa noastră independentă abundă în astfel de monștri și de feți-frumoși semnatari. Ambii în ipostaze imaginare. Legătura cu literatura nu lipsește, ficțiunea este elementul principal de structurare în acest gen de publicistică, iar mulți dintre cei care o practică sunt scriitori sau doar veleitari în ale scrisului. Încât, mai în acest chip, mai de-a dreptul, cultura însăși suportă un proces de aservire. În primul rând, printr-o parte a reprezentanților ei, mai mult ori mai puțin reprezentativi, care girează sau chiar întruchipează oficial interese ale unor partide politice. Experiența alcătuirii unui partid cu forțe proprii a dovedit și mai clar anexarea acestuia de către profesioniști ai aranjamentelor politice. Mai gravă decât o asemenea experiență a păcălelii în care au căzut culturalii-politicieni e însă tentativa de politizare a culturii însăși, fenomen care beneficiază și el de o puternică susținere mediatizată.

Din mai multe evenimente culturale – expoziție, spectacol, lansare de carte – presa „independentă" (de cele mai multe ori și televiziunea) le va selecționa și publicita pe acelea aflate pe la poalele hlamidei monarhice sau în tranșeele luptei împotriva „neo-cripto-totalitarismului". Celelalte, care se păstrează exclusiv în sfera culturii sunt fie ignorate ca nesemnificative, fie supuse unei pânde vigilente și „demascate" ca lașe și oportuniste. Nu de puține ori din teatre, din redacții și din funcții culturale au fost alungați oamenii care nu cochetau cu politica opoziționistă sau n-aveau alt păcat decât că se aflaseră acolo și „înainte". Hăitași ideologici încearcă și alungarea valorilor din istoria literaturii, nutrind iluzia că o fac sub un comandament moral și nu politic.

Fenomenul are o explicație dar nu și o rațiune. Înspăimântați de dezastrele impunerii politice asupra culturii sunt mulți cei care cred că astfel evită vreo altă eventuală încercare de a o subordona. Săvârșesc însă eroarea de a identifica aservirea culturii exclusiv cu instituirea unui sistem de control, de impuneri și prohibiții din partea Puterii. Jalnică eroare! Pentru că Putere sau Opoziție tot politică înseamnă, iar subordonarea – fie ca efect al coerciției, fie prin voluntariat – față de oricare dintre ele e o formă, cu nimic diferențiată, de *aservire*! Considerată din perspectiva specificității sale, cultura e supusă acelorași dezastre, indiferent dacă i se impune *dogma* puterii sau dacă se remite de bună voie *dogmei* opoziției. Oamenii de cultură, indiferent de nivel și valoare, au, desigur, dreptul să câștige ori să piardă în luptele politice, dar nu și pe acela de a antrena în asemenea lupte faptul cultural. A o face e imoral pentru că orice victorie astfel dobândită e o pierdere greu recuperabilă în planul culturii. Or, lucrurile chiar așa se întâmplă. Unii dintre competitorii și activiștii politici și-au construit credibilitatea capitalizându-și valoarea culturală sau doar simpla și modesta apartenență la unul dintre domeniile culturii. Mijloc propagandistic sigur pentru că, ne place sau nu s-o recunoaștem, face apel la o trăsătură foarte răspândită în rândul intelectualității și nu numai al ei: snobismul. Nu sunt puțini cei pe care i-am auzit justificându-și opțiunea politică prin referirea la nume de rezonanță (unele doar bine publicitate): „Cutare sau cutare sunt oameni *culți*, nu niște tâmpiți" (scuzați vorba ireverențioasă, contextul este foarte respectuos, iar enunțul oricum nu-mi aparține). Sigur că nu sunt, dar simplul fapt de a nu fi ca în propoziția citată nu scutește pe nimeni de erori. Însușirea opțiunii politice ca blazon al valorii culturale e una dintre ele, iar efectele ei n-o fac deloc scuzabilă. Câte nulități nu sunt glorificate și câte valori blasfemiate după simpla lor situare în raport cu acest principiu politic?! Azi, pentru a fi admis *sus*, indiferent de valoarea pe care o ai, e obligatoriu să strigi *jos*! Ciudată axiologie!

Revenind la neliniștea paradoxală a „literatului" publicist evocat la începutul acestui articol, aș zice că îngrijorarea lui nu e decât parțial justificată. Dacă nu știa, e timpul să afle că e doar un mic propagandist cu iluzii de independență, cu pretenții de culturalitate și, bineînțeles cu o omenească grijă pentru profitul pe care i-l aduc atât iluziile cât și pretențiile. Cât despre teama lui de inutilitate, nici un motiv: cine-și face atâta propagandă pentru a accede la Puetre se va folosi de ea și pentru a se menține acolo. Iar dacă micul propagandist nu va trece de grila calității impuse după „victorie", să nu-și facă griji: totdeauna va exista într-un regim democratic o forță care să lupte propagandistic pentru putere. Ori în convenția democratică instituită după preluarea puterii de către cei pe care acum îi susține acest lucru nu va mai fi îngăduit? O fi știind micul propagandist ceva...

Andrei GRIGOR

Vasile Grigore - Balerină

Tache Papahagi 100 de ani de la naștere

Personalitățile aparțin neamului care le-a format și ele, la rândul lor, depășesc epoca sau gruparea etnică intrând în eternitate prin tot ce au creat și lăsat moștenire. De aceea, la anumite date, memoria colectivă derulează pelicula cu imagini despre cel omagiat și apar întrebările: Ce fel de om a fost? Cum a muncit? Cât a fost apreciat în viață? Ce a rămas după moarte?

La asemenea întrebări, retoric formulate, au dat răspunsuri unii dintre contemporanii lui Tache Papahagi – folclorist, etnograf dialectolog și lingvist recunoscut pe plan european, născut la Avdela (Grecia), la 29 oct. 1892 și decedat la București în 1977.

Evocarea a avut loc la 8 dec. la Casa de Cultură din str. Slătineanu, unde despre marele cercetător au vorbit cu duioasă aducere-aminte președintele Societății de Cultură Macedo-română, Atanasie Nasta și cadre universitare: I.C. Chițimia, Iordan Datcu, Liviu Onu, Zamfira Mihai și directorul Institutului de Etnografie și Folclor, Nicolae Saramandu.

Din scurtele alocuțiuni ale celor care l-au cunoscut în activitatea de profesor la catedra de folclor comparat inițiată de Ovid Densușianu la București cât și la „vârsta patriarhilor" când făcea etnografie, s-a conturat profilul omului de știință auster, sever cu sine și cu alții „viforos la supărare". Fără ajutoare pe lângă el, cum se obișnuiește, „singur în furtună", hotărât și tenace, lucra continuu înconjurat de cărți, ziare și reviste, în modesta sa garsonieră de pe Splaiul Independenței.

Nu avea prea multă încredere în alții. Tot ce dicta dactilografei de la Institutul de Lingvistică lua acasă ca să verifice și să facă observațiile necesare.

De la prof. Tache Papahagi au împrumutat discipolii săi metodologia modernă de cercetare, curajul de a spune adevărul, cât și pasiunea pentru domeniul ales. Colinda prin țară, aduna cântece și poezii, punea pe note, pentru că poezia aromână este mai mult cântată decât recitată. Avea o memorie formidabilă la vârsta de 80 de ani. Tot ce a strâns o viață întreagă și n-a publicat a lăsat Academiei Române, iar 12.000 de clișee din Bucovina și Basarabia făcute într-o excursie cu studenții le-a predat Institutului de Folclor din Cluj.

Fără patriotism, macedo-românii, se străduiesc să demonstreze ce înseamnă activitatea unui om bine informat care nu avea acces la bibliotecile de stat și că îndoiala, neliniștea lui că „secolul al douăzecilea înseamnă stingerea graiului aromân" nu se vor adeveri. Despre acest fenomen mai vorbise și Gustav Waigand în 1893 care sugerase poate pesimismul, scepticismul lui T. Papahagi. Personal, înțeleg această îngrijorare în legătură cu dispariția dialectelor sud-dunărene ale limbii române comune. Cunosc copii de aromâni care nu știu mai multe cuvinte decât știu eu de la dialectologie sau de la macedonenii din satul meu, veniți în 1941, din Albania și Grecia. Îi amuză pe tineri să mă audă cum pronunț forme arhaice ca bunica lor. Moderni în îmbrăcăminte, comportare, refuză să folosească un dialect cu aroie restrânsă când pot vorbi toți o limbă literară și limbi străine de largă circulație, utile în relațiile și pregătirea lor profesională.

Prin întreaga sa activitate ca profesor apreciat, care îl înlocuia cândva la catedră pe Ovid Densușianu când pleca în străinătate, și pentru lucrările valoroase ca: „Dicționarul macedo-român" – monument de limbă, ori „Antologia de poezie populară aromână" și multe altele, Tache Papahagi rămâne mândria aromânismului integrat spațiului lingvistic românesc.

Filoteea BARBU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

COLINDE DIN ȚARA LOVIȘTEI

● *Trium confinium* între Muntenia, Oltenia și Transilvania, la distanță egală între Curtea de Argeș și Sibiu, și la aceeași egală distanță între Sibiu și Râmnicu Vâlcea, depresiunea intracarpatică a Loviștei, cu cele patruzeci de așezări ale ei, constituie una dintre cele mai caracteristice zone etno-folclorice ale spațiului geografic românesc. Hotarele naturale ale Loviștei au oferit literaturii orale plămădite aici note proprii, manifestate prin extraordinara forță a tradiției, care a păstrat aproape neștirbită poezia datinelor și a obiceiurilor. Astfel, colindele reprezintă compartimentul cel mai valoros, inegalabil prin tipurile și motivele inedite, prin bogăția melodică atingând forme artistice excepționale, iar prin succesiunea momentelor ceremonialului redându-ne protocolul *originar*, nescris, al ritualului colindatului. Uimește și nota arhaică a lexicului, a construcțiilor morfologice, a inversiunilor topice, după modelul limbii vechi.

Cercetările noastre asupra Loviștei etno-folclorice au început în urmă cu trei decenii. Ele s-au materializat prin *Fântâna dorului. Poezii populare din Țara Loviștei*, București, Editura Minerva, 1975, un masiv volum de *Basme, povestiri și legende*, predat la aceeași editură, încă netipărit, și un amplu studiu: *Obiceiul colindatului în Țara Loviștei*, publicat în *Revista de etnografie și folclor* (1970, nr. 3,4,6).

În culegerea de lirică susmenționată au apărut doar 115 colinde. Cenzura timpului – de care ne amintim cu tristețe și durere – a înălturat colindele de inspirație religioasă (peste o sută). Dintre colindele „cenzurate" atunci încredințăm câteva revistei *Literatorul*. Aceste colinde culese în 1964-1965 fac dovada că în anii grei de opresiune spirituală comunist-ateistă, ele au constituit una din formele de *rezistență prin tradiție*, o veghe permanentă la *izvoare*, la obârșiile neamului și ale credinței strămoșești. Ele fac dovada că săteanul loviștean nu a dat crezare elucrubațiilor activiștilor „culturnici" cu privire la „Moș Gerilă" sau așa-zisele „Sărbători folclorice de iarnă". El și-a sărbătorit și cinstit așa cum se cuvine Ajunul, Crăciunul, Anul Nou (Sfântul Vasile), „dalba Bobotează", le-a trăit și le-a petrecut așa cum îl călăuzea porunca din adâncuri de neam și istorie.

Constantin MOHANU

COLINDE culese în anii 1964-1965

COLINDUL NAȘTERII

Răsărit-a, răsărit-a,
Domnului, Domnului, Doamne!
Răsărit-a stea frumoasă,
Stea frumoasă, luminoasă.
Domnului, Domnului, Doamne!
Nu fu stea adevărată,
Ci fu Maica Precesta.
N-apucă dup-alelalte,
Și-apucă în ceea parte,
Ceea parte, nu departe,
Către curtea lui Crăciun.
Ea, măre, că-și mai d-umbla
Prin turiștea cailor,
Ea ogrinji ca să-și găsească
Și pe Fiul Sfânt să-l nască.
Ea ogrinji că n-a găsit
Și pe fiu nu l-a născut.
Și pe cai i-a blestemat:
– Cailor, morhoilor,
Voi sațul să nu-l aveți,
Numa-n noaptea lui Ispas,
Și-atuncea numai un ceas.
Ea,măre, că-și mai d-umblare
Din turiștea oilor,
Ea ogrinji ca să-și găsească
Și pe Fiul Sfânt să-l nască.
Ea ogrinji că n-a găsit,
Și pe fiu nu l-a născut,
Și pe oi le-a blestemat:
– Oilor, omizilor,
Voi sațu să nu-l aveți,
Treceți drumul curmeziș,
Moarte de foame să fiți.
Ea, măre, că-ți mai d-umblare
Din turiștea oilor
Tocma-n ieslea boilor.
Ea ogrinji ca să-și găsească
Și pe Fiul Sfânt să-l nască.
Ea ogrinji că și-a găsit
Și pe fiu că l-a născut,
Și pe boi i-a cuvântat:
– Boilor, boierilor,
Voi sațu să mi-l aveți
Cât un ceas să mi-l mâncați,
Și un ceas să rumegați.
Steaua iară răsărea,
Crăciun de veste prindea
Că s-a născut Domnul Sfânt,
Domnul Sfânt pe-acest pământ.
Ca să-și vază și să-și creadă,
El degrab' că trimetea
Tot pe sluga cea mai mare,
Neretezat[1], nebotezat.
Mergea sluga cât mergea,
Și-napoi se-nvârteja,
Și la Crăciun că venea.
De departe-ngenunchea
Și de-aproape cuvânta:
– N-ai, Doamne,- a te-apropia
De fumul tămâilor,
De para făcliilor,
De zgomotu sfinților,
De zborul albinelor,
De mirosul florilor.
Crăciun dac-așa vedea,
El degrab' că trimetea
Tot pe sluga mijlocie,
Retezat, nebotezat,
Mergea sluga, ce mergea,
Până ce mi-l năzărea
Din turiștea cailor,
Tocma-n ieslea boilor,
Mititel și făsățăl,
Scutecel de bumbăcel,
Cârpe dalbe de tulpanu,
Fașa-i dalbă de mătase,
Împletită-n cinci și șase.
Și-napoi se-nvârteja,
Și la Crăciun că-mi venea.
De departe-ngenunchea,
Și de-aproape cuvânta:
– N-ai, Doamne,-a te-apropia
De fumul tămâilor
De para făcliilor,
De zgomotu sfinților,
De mirosul florilor;
Numai cât l-am năzărit
Din turiștea cailor,
Tocma-n ieslea boilor,
Mititel și fășețel,
Scutecel de bumbăcel
Cârpe dalbe de tulpan,
Fașa-i dalbă de mătase,
Împletită-n cinci și șase.
Crăciun dac-așa vedea,
El degrab' că trimetea
Tot pe sluga cea mai mică,
Retezat și botezat,
C-o filie cu tămâie,
Cu ulcior cu tămâior,
Cu căldarea de botez,
C-un stomloi de busuioc,
Și cu apă-ntr-o năstrapă,
Și prapuri de asfințare.
Mergea lin și-a chitulin,
Ca soarele pe senin,
Răurând și botezând,
Prin fumul tămâilor,
Prin para făcliilor,
Prin zgomotul sfinților,
Prin zborul albinilor,
Prin mirosul florilor,
Până-n ieslea boilor.
Și de-aproape mi-l vedea
Măricel și voinicel,
Cum înfiară mustăcioară,
Cunună de Boișoară.
Și-napoi se-nvârteja,
Și la Crăciun că venea.
De departe-ngenunchea,
Și de-aproape cuvânta:
– Doamne, bine l-am văzut
Măricel și voinicel,
Cum înfiară mustăcioară,
Cunună de Boișoară.

Să-mifiți, domni buni, sănătoși!
Vă-nchinăm cu sănătate!

POPESCU F.Constantin, 40 ani
BOULEANU N.Nicolae, 40 ani
VOINEASA

[1] Cu părul neretezat

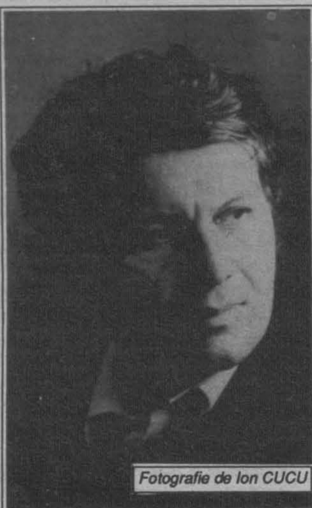
ÎNTÂIETATEA LUI HRISTOS

– D-ale cui-st acestor case,
Așa-nalte și frumoase?
Oi leroi Doamne!
Sus cu roșu-s coperite,
Dinăuntru-s jugrăvite,
Dinafară-s poleite.
Oi leroi Doamne!
Dinaintea cestor case,
Născutu-mi-au, crescutu-mi-au,
Doi meri și-ncă-și doi peri,
Din trupini întrupinați,
De mijloace-s depărtați,
Din vârfori sunt sus la nori,
De zmicele sus la stele.
Merii-mi cresc și-mi înfloresc,
Perii cresc și mărgăresc.
Și-ncă-și, dragă, la-ș doi meri,
La-ș doi meri și la-ș doi peri,
Frumoase mese-s întinse,
Mese-ntinse, jețuri scrise,
Și dragi de făclii aprinse,
Pe mese-s pahare pline.
Dar la mese cine-mi șade?
Cam în fruntea mesei ei,
La întâiul colț de masă,
Șade bunul Dumnezeu;
La al doilea colț de masă
Șade Ion, Sfântul Ion;
La al treilea colț de masă,
Șade bătrânul Crăciun;
La al patra colț de masă,
Șade gazda acestei case,
Și le meste vin pe masă,
Meste-le, grăiește-le,
C-un pahar galben de aur:
Din fundul paharului
Scrisă-i floarea raiului;
Din brâul paharului
Scrisu-i spicul grâului;
Din toarta paharului
Scrisă-i vița vinului.
Când își fu despre beție,
Despre dalba-i veselie,
Grăi Ion, Sfântul Ion,
Către bunul Dumnezeu:
– Tot stam, Doamne, să te-ntreb
Și, Doamne,-ntreba-te-voi:
Care din noi amândoi,
Care noi om fi mai mari?
Grăia bunul Dumnezeu
Către Ion, Sfântul Ion:
– Ce stai, Ioane,-a mă-ntreba,
Căci cu direpț eu ți-oi spune:
Din domnie-s eu mai mare
C-am făcut cerul și pământul,
Am făcut și lumea toată,
Iar de zile ești tu mai mare,
C-ai botezat lumea toată,
Ai botezat și-ai creștinat,
M-ai botezat și pe mine,
Să fiu Domnul cerului,
Cerului, pământului,
Și-ncă-al nostru-al tuturor,
Tuturor noroadelor,
Tuturor mulțimilor.

Și-o-nchinăm cu sănătate!

PĂTRAȘCU N.Nicolae, 55 ani
GREBLEȘTI

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Fotografie de Ion CUCU

EUGEN SIMION

AM OPTAT PENTRU „INCITAREA LA TOLERANŢĂ"

— D-le Eugen Simion, recitesc volumele dv. „Scriitori români de azi" şi constat din nou că sub mătasea frazei critice se ascund, cam ca la Perpessicius, propoziţii ţepoase, formule polemice, judecăţi de valoare negative: nu numai faţă de efectele mediocre ale „muzei adormite", dar şi faţă de acelea izvorâte din complicitatea scriitorilor, oricât de mari, cu „imperativele" epocii sub care le-a fost dat să trăiască. Vreau să spun că şi în perioada dictaturii ceauşiste oficiul critic s-a putut exercita – cu excepţiile ce întăresc regula! – într-o libertate cvasitotală. Fireşte, pe cât de liber şi-a permis să se simtă fiecare, riscând ce era de riscat. Acum, însă, vedem că există un curent de opinie potrivit căruia totul trebuie revizuit căci, spun unii, literatura este infectată, iar tabla critică de valori – falsificată. A dezertat critica de la îndatoririle ei? În ce măsură?

— Să iau pe rând întrebările şi sugestiile d-tale. Întâi, una care mă priveşte. „Scriitori români de azi" nu evită să dea judecăţi de valoare negative, să cuprindă „judecăţi ţepoase", zici d-ta... Adevărat, cine reciteşte capitolul despre Sadoveanu din vol. II observă că n-a trebuit să aştept revoluţia din decembrie '89 pentru a spune ceea ce cred despre literatura postbelică a marelui scriitor. Fără multă vorbă, spun acolo ce trebuie despre **Păuna Mică**, **Mitrea Cocor**, **Aventură în Lunca Dunării** etc. O proză falsă, moral şi ideologic, o literatură total ratată din punct de vedere estetic. La fel se întâmplă şi cu marele eşec al lui Camil Petrescu care se cheamă „Un om între oameni" sau cu ciclul epic al lui Zaharia Stancu, „Rădăcinile sunt amare" (o aberaţie epică) ş. a. m. d... Am scris, de regulă, ceea ce am gândit despre contemporanii mei, iar atunci când n-am putut să scriu – am tăcut. Şi tăcerea este o judecată de valoare. Nu-i, desigur, recomandabilă, dar în timpuri grele criticul literar poate folosi şi această armă. D-ta întrebi cât de liber a fost criticul în deceniile anterioare şi ce riscuri şi-a asumat în acţiunea lui. Ţi-aş răspunde: cât a vrut şi cât a putut să fie. Critica românească a fost după 1960, în genere, comprehensivă şi curajoasă. Ea a fost de partea adevărului şi a apărat, cât a putut, valorile autentice. N-a fost o acţiune uşoară şi nici de scurtă durată. Au participat critici din mai multe generaţii la această acţiune de recuperare a valorilor spirituale din trecut şi de sprijinire a noilor generaţii de scriitori. Trebuie să fii orb sau răuvoitor ca să nu vezi că într-un fel arăta literatura română în 1960 şi altfel arăta ea în decembrie '89. Cu îngheţuri şi dezgheţuri, cu indicaţii şi, pe lângă indicaţiile politice, cu plenare ideologice bubuitoare, cu liota de activişti de partid în domeniul artei şi culturii, cu cenzura, desfiinţarea cenzurii şi reînfiinţarea ei sub forme noi, cu duplicitatea (din fericire, zic, duplicitatea) ultimilor cenzori de la Consiliul Culturii care se conduceau după obiceiul pământului, adică: mai lasă jupâne, mai dă rumâne, cu, în fine, căderile, culpabilităţile şi actele ei de rezistenţă, literatura română şi-a revenit din somnul proletcultismului şi s-a constituit ca instituţie spirituală naţională. Ea a dus, ştii bine, o luptă dură pentru a-şi câştiga relativa independenţă şi, mai ales, pentru a impune o scară de valori cât de cât exactă. Critica literară a participat cu inteligenţă, talent, şi dacă vrei, cu devotament la această lungă, epuizantă bătălie. Izbânda ei cea mai importantă este aproape justa scară a valorilor literare actuale. Zic **aproape** pentru că, din motive diverse, critica literară a supraevaluat o operă sau alta. Sau a evitat să dea o judecată tranşantă despre o scriere slabă. Este, apoi, fenomenul firesc de **susţinere**, **încurajare** a literaturii ce se face sub ochii criticului. După o vreme, cărţile trebuie recitite din altă perspectivă şi atunci cărţile se aşază acolo unde le este locul. Ne „revizuim", deci, în chip fatal şi în chip profitabil, cred, pentru literatură. Cei care vor să facă din acest proces inerent criticii literare un pretext pentru a „rade" literatura română postbelică nu ştiu ce fac, iar dacă ştiu, o fac din motive care nu sunt deloc de laudă. Ce n-au putut reconstitui criticii literari până acum este istoria vieţii literare postbelice. O istorie corectă, fără mistificări, a epocii, nu numai a unui deceniu sau altul. Sub Ceauşescu era voie să vorbeşti până la un punct de „confruntările ideologice" din epoca stalinistă (termenul de „confruntare" nu-i, în fapt, potrivit; confruntarea presupune mai mulţi parteneri şi un schimb posibil de idei, o luptă liberă între oameni care gândesc diferit; în epoca la care ne referim, „confruntarea" avea un singur **sens**: de la cel care exercita puterea către cel care trebuia s-o primească fără a avea dreptul la replică; confruntarea era, în fapt, o represiune sistematică în sfera ideologiei literare: abateri de dreapta sau „stângiste", revizionism, intimism, evazionism, naţionalism etc. Azi epoca stalinistă este scoasă din discuţie. Se vorbeşte numai de excesele totalitarismului ceauşist şi sunt uitate marile crime intelectuale din anii '40 şi din anii '50. Altă mistificare. Trebuie să scriem în chip obiectiv istoria tragică a vieţii intelectuale româneşti, de la 1944 la 1990. Numai aşa vom putea arăta generaţiilor tinere de azi şi celor ce vor veni după noi tragedia reală prin care a trecut lumea românească după cel de-al doilea război mondial. Mai mult decât atât: nu ne vom putea înţelege pe noi şi ceea ce noi am făcut, bine sau rău, în deceniile anterioare, dacă nu vom reconstitui istoria postbelică în totalitatea şi complexitatea ei. Pamfletele partizane, culpabilizările colective reprezintă, după mine, o fugă de confruntarea reală cu tragedia care a lovit naţiunea română. Ar fi poate o explicaţie de ce unii vor să spună că, aici, a fost un pustiu al spiritului şi că critica literară „a dezertat" de la îndatoririle ei. Criticii adevăraţi n-au dezertat, dimpotrivă, au pus în joc talentul şi forţa lor morală pentru a face, repet, ca literatura română să iasă din groapa unde fusese băgată. Că unii dintre ei au făcut compromisuri, este adevărat. Să vedem cât de mari şi în ce scopuri...

— Un critic, Alex. Ştefănescu, declară că „a luat la mână", pentru ultima oară, literatura scrisă între 1945-1989 şi îşi exprimă dezolarea: scriitorii, spune el, şi-au distrus ori nu şi-au folosit capacitatea de creaţie, iar concesiile făcute au falsificat literatura română care, în fine, nu este „ce ar fi putut să fie". Unii dintre scriitorii cu care am vorbit mi-au spus că un climat constrângător stimulează instinctul creator, îl face mai productiv. Ce credeţi despre toate acestea?

— Ce crede dl. Alex. Ştefănescu este o chestiune, ce reprezintă literatura română postbelică este altă chestiune. Pentru a lămuri atitudinea de azi a d-lui Ştefănescu ar trebui s-o confruntăm ce cea de ieri. Nu prea concordă. El şi-a găsit, în sprijin, teoria că nu contează ce ai făcut ieri, contează ce faci şi ce zici azi. Comodă teorie, profitabilă idee, n-am ce zice. Eu zic, dimpotrivă, că este foarte important ce ai gândit şi ce ai scris timp de câteva decenii în anii totalitarismului comunist. Contează enorm atitudinea de atunci pentru că ea îţi dă sau nu îţi dă credibilitate morală, azi. Dl. Alex. Ştefănescu are, probabil, motive serioase să nu împărtăşească această idee. El „ia la mână", cum zici că zice, literatura română şi din această operaţie înţeleg că nu mai rămâne aproape nimic. Ar fi de citat în acest caz un proverb din Orientul Îndepărtat: dacă te adresezi universului şi nu auzi nimic, nu da vina pe univers. Dacă dl. Alex. Ştefănescu nu vede şi nu aude nimic în literatura română din ultima jumătate de veac, de vină nu-i, în mod sigur, literatura română... Cât despre problema dacă literatura română a devenit altceva decât „ce ar fi putut să fie" – asta mi se pare o speculaţie tot atât de pasionantă ca şi ipoteza următoare: ce ar fi X dacă trăia în epoca Pericle sau în Renaştere?!... Literatura română a devenit, după război, ceea ce a putut deveni în circumstanţele cunoscute. Din păcate, nu ne alegem epoca, aşa cum nu ne alegem părinţii. Ce putem face este să folosim posibilităţile timpului şi să nu ne încovoiem în faţa fatalităţilor lui. Asta da, se poate discuta: ce-a făcut scriitorul cu talentul lui într-o epocă rea pentru cultură, ce preţ a plătit ca să-şi poată scrie opera şi, evident, cât de mare sau de mică este concesia sa. Ideea că, în timpuri rele, este mai bine să taci este discutabilă. Taci când ai sentimentul că nu poţi spune nimic esenţial despre condiţia individului şi că, dacă ai scrie, ai trăda valorile morale. Scriitorul român a ales altă cale şi această cale s-a dovedit bună. Aşa se face că au apărut în anii '50 câteva romane notabile, aşa se explică de ce în anii '60 poezia românească a revenit la marile modele lirice şi a impus un nou stil şi o nouă generaţie de poeţi. „Climatul" a fost elastic în ultimele decenii: când rigid, asfixiant, dominat de ideologii fanatici şi corupţi ai timpului, când mai îngăduitor. Literatura a depins enorm de fluctuaţiile politicii. Iată de ce, azi, eu nu sunt atât de încântat când observ că, după ce a trecut prin ceea ce a trecut, literatura se pregăteşte să-şi lege din nou steaua la carul politicii. Mi se va spune: dar acum este altă politică, acum putem face politică adevărată, literatura poate face educaţie democratică etc... Poate, dar literatura trebuie să se gândească înainte de orice la literatură. Cine a zis că pictor este acela care iubeşte pictura nu natura? Nu cred că „un climat constrângător" stimulează instinctul creator. Cred doar că într-un climat constrângător instinctul creator încearcă să se adapteze şi să deturneze sensurile constrângerilor. Este ceea ce au făcut literaturile din est.

— Acelaşi critic îl consideră pe M. Beniuc un poet „vulgar", „prozaic", de „prost gust": nici măcar antologabil. Strădania unor spirite alese, – zice el – de la Călinescu la Lucian Raicu, de la Şerban Cioculescu la Mihail Petroveanu, de la I. Negoiţescu la Eugen Simion, de a „construi interpretări critice favorabile" nu poate „decât să ne înduioşeze şi, eventual, să ne amuze". El crede că „numai un cititor cu sensibilitate de... stânga poate găsi agreabilă sau demnă de admiraţie insolenţa plebeiană" a poetului Beniuc (şi-l citează pe Valeriu Cristea). Ce părere aveţi despre acest om superior care se „amuză" pe seama atâtor nepricepuţi?

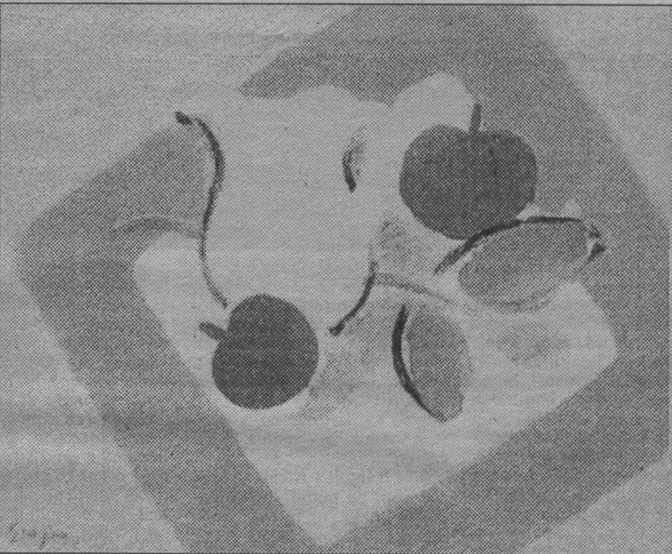
— Două chestiuni rezultă, ca să zic aşa, din întrebarea d-tale. Una priveşte pe M. Beniuc, alta pe comentatorul lui de azi. Să începem cu cea de-a doua, căci este mai simplă. Criticul citat zice că din poezia lui Beniuc nu rămâne nimic şi că noi toţi, ceilalţi, ne-am înşelat. El se amuză şi, din când în când, dacă înţeleg bine reacţia lui, se înduioşează citind azi pe poetul venit de pe Crişuri... Ei, şi? Să se amuze, să se înduioşeze cât vrea. Asta nu schimbă în nici un fel lucrurile. Dacă vine cineva, fire isteaţă, şi zice că Arghezi este nul ca poet şi discreditat ca om nu înseamnă că, gata, Arghezi a ieşit din câmpul poeziei şi că numele lui trebuie şters din manualele şcolare. Detractorii au viaţa lor, raţiunile lor, ambiţiile lor. Vor şi ei să intre în istorie cu acest titlu şi istoria, perfidă cum o ştim, îi primeşte. Nu-ţi rămâne decât să le urezi, ca personajul marelui Mateiu, „călătorie sprâncenată"... Cazul Beniuc este, adevărat, de alt ordin. El a scris aproape o sută de cărţi de poezie (ceea ce este o aberaţie, cantitatea asfixiază calitatea!) şi a făcut, ca preşedinte al Uniunii Scriitorilor în epoca stalinistă, ceea ce bănuim că a făcut. În 1978 am citit şi recitit toate scrierile lui Beniuc şi am scris în „Scriitori români de azi", I, un capitol amplu în care am spus exact ce am gândit despre această imensă cantitate de versuri. Ideea mea este că din această cantitate astronomică de versuri se pot alege o sută de poeme bune care să-l reprezinte pe el şi o anumită direcţie în lirica românească. Este limpede că Mihai Beniuc este un poet inegal şi că versurile lui encomiastice din epoca stalinistă (gen „Cântec pentru tovarăşul Gheorghe Gheorghiu-Dej") sunt înjositoare pentru un talent. Din el rămân, însă, versurile de început, remarcabile, îndeosebi acelea din volumul **Poezii** din 1943, premiat de „Fundaţiile Regale". Rămân şi alte poeme, din faza bătrâneţii, când poetul-haiduc trece printr-o criză existenţială... Celălalt Beniuc, omul social, secretarul Uniunii, individul evident plin de complexe (unele psihanalizabile) şi de fantasme, acesta trebuie determinat şi înfăţişat în spiritul adevărului şi cu documentele pe masă. Cât despre sugestia d-lui Alex. Ştefănescu că poemele ţărăneşti ale lui Beniuc nu pot plăcea decât unor cititori cu o „sensibilitate de stânga" (aşa, ca Valeriu Cristea, precizează el!) ce să zic? Zic că, în chip logic, dl. Ştefănescu se consideră pe sine un cititor de dreapta. Şi mai zic că asta este o mare descoperire în critica literară: împărţirea politică a cititorilor de poezie. E tare dl. Ştefănescu!

— Criticul Sami Damian scrie în „România literară" un lung articol, „Porţi închise", conchizând că scriitori ca Marin Preda, G. Călinescu, C. Noica, Vintilă Horia sunt „porţile închise" ale literaturii şi spiritualităţii româneşti. Cum le mai deschidem?

— Am polemizat în câteva rânduri, în ultima vreme, cu S. Damian pe teme asemănătoare. Obsesia lui că literatura română are porţile închise este, evident, falsă, iar intenţia lui de a culpabiliza literatura română este primejdioasă. Este de mirare că un om pe care-l ştiam cumpănit întreţine, cu o perseverenţă demnă de o cauză mai nobilă, în jurul marilor valori spirituale româneşti un sentiment de culpabilitate. Atacurile lui împotriva lui Preda sunt pentru mine de neînţeles. De neânţeles ţinând seama de opera lui Preda şi de relaţiile criticului S. Damian cu această operă. Acum i se aduce prozatorului învinuirea că „nu-i place" Nietzsche. Acesta ar fi semnul „închiderii (lui) spirituale". Poate fi acesta, te întreb, un argument intelectual serios? Este doar absurd. C. Noica spune într-un articol că lectura lui Preda din Nietzsche este bună şi că întrebările pe care le pune prozatorul sunt, filozoficeşte, valabile. Vine acum dl.Sami Damian şi zice că nu, aici este un semn de închidere, un complex spiritual, că Preda nu vrea să deschidă poarta spre Europa... Utopie neagră! S. Damian, care-i un om care înţelege când vrea să înţeleagă, ar trebui, totuşi, să ştie că a culpabiliza valorile unei culturi este un act inadmisibil pentru un intelectual. Impresia mea este că el îi caută nod în papură lui Marin Preda şi se poartă cu G. Călinescu cu o uşurinţă care este bizară la un interpret avizat (e drept, mai vechi, în alte timpuri şi cu altă umoare!) al lui G. Călinescu.

— Sunteţi profesor la Universitate. Ştiu că demult invitaţi scriitori să le vorbească

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Vasile GRIGORE - Natură statică cu pătrat violet

studenţilor. Aflu acum că, în locul unui scriitor, studenţilor filologi le conferenţiază şefi de partide, ca dl. Corneliu Coposu. Dacă mă gândesc că politica a intrat şi în biserică, de ce n-ar intra ea şi în amfiteatrul universitar. Ce spuneţi?

— Adevărat, pe la Cercul de Critică pe care l-am condus timp de 16 ani au trecut, cum zici d-ta, Marin Preda, C. Noica, Nichita Stănescu, Sorin Titel, Alex. Ivasiuc, Radu Petrescu şi mai toţi scriitorii români importanţi ai momentului. Azi nu mai intră nici un scriitor în Universitate. Aflu din ziare că apar, în schimb, oameni politici. La începutul anului '90 studenţii au cerut ca în Universitate **să se predea adevărul**, nu să se facă politică. Am fost de acord cu ei şi am rămas şi azi la aceeaşi părere. N-a fost aşa şi nu-i nici acum aşa. Ce-i curios este faptul că studenţii s-au întors în amfiteatre şi s-au pus serios, am impresia, cu burta pe carte, în timp ce profesorii din Universitatea bucureşteană fac, cu fervoare, politică. Ei votează în consiliile universitare în funcţie de opţiunile lor politice. Am un exemplu: în Consiliul Facultăţii de Litere a fost respins de două ori dl. Ion Coja (un profesor eminent) numai pentru faptul că dl. Coja face parte din alt partid politic decât acela agreat de unii membri ai consiliului. E drept acest lucru, este firesc să se dea un vot politic atunci când este vorba de promovarea profesională a unui individ? Mie mi se pare că nu şi, procedând astfel, introducem un procedeu primejdios, care, de altfel, a funcţionat şi în timpul în care G. Călinescu a fost scos, în 1949, din Universitate. Şi după el atâţia profesori. Sunt de părere că în Universitate trebuie să se facă, nimic altceva, decât carte şi că în Amfiteatrul Odobescu să nu intre decât aceia care vor să facă politica ideilor. Cealaltă politică o pot face în afară, în gazete, în întrunirile publice, prin mijloacele mass-media etc. Faptul că rectorul Universităţii se întâmplă să fie şi liderul unei formaţiuni politice şi că el însuşi încurajează această confuzie de planuri dă de gândit. Citesc în ziare că, recent, rectorul a participat la un bal al bobocilor şi că apariţia lui pe scenă a fost însoţită de cunoscutul slogan împotriva adversarului, mai norocos, din 27 septembrie şi 11 octombrie. Frumoasă primire. Spirit cu adevărat academic. Dar în Universitatea bucureşteană (îndeosebi la facultăţile umanistice) se întâmplă şi alte lucruri curioase. Promit să scriu într-o zi despre ele.

— Iată şi o „temă" politică pe care în prelegerile universitare nu aveţi cum s-o ocoliţi: romanele cu activişti ale „obsedantului deceniu", după expresia lui Marin Preda. Asemenea romane au scrisşi Marin Preda, şi Titus Popovici, şi Buzura, şi Breban, şi D. R. Popescu, şi, iată, şi Petru Dumitriu, „Ne-ntâlnim la judecata de apoi". Fireşte, alţii le-au scris gata moarte, nu despre acestea e vorba. Au „greşit" scriitorii mai sus citaţi că au scris asemenea romane? Mie mi se pare că, precum „Comedia Umană" a lui Balzac e plină de „activişti" lumii lui – bancheri, contabili, politicieni, crupieri, cămătari, deputaţi, activişti sociali, revoluţionari şi reacţionari –, tot aşa, nu putem exclude nici din proza de ieri pe activiştii lumii din care a ieşit. Valeriu Cristea are, cred, dreptate, când se întreabă, retoric, în cronica dedicată romanului lui Petru Dumitriu: „a greşit scriitorul admiţând şi pete de lumină în bezna lumii pe care a descris-o în romanul său?" Dv. ce credeţi?

— Cred că depinde de valoarea estetică, (inclusiv cea morală) a romanului. Scriitorul poate să-şi aleagă epoca şi tipologia care îi convine. Adevărat, „activistul" a fost un personaj al vieţii noastre sociale. Nu văd de ce prozatorul l-ar ocoli. A, dacă scriitorul vine şi spune că „activistul" este personajul esenţial, simbolul, motorul lumii româneşti şi toate celelalte bazaconii... atunci se schimbă lucrurile. Multe romane despre obsedantul deceniu sunt proaste pentru că sunt proaste şi ies, deci, din discuţie. Iar altele, mai bunişoare, sunt false pentru că prezintă dramele activiştilor de partid în epoca dogmatismului. Te cuprinde duioşia când vezi ce au suferit oamenii aceştia, simbolurile, motoarele lumii etc... Fals. Pe mine mă interesează, când este vorba de un roman politic, ce s-a întâmplat cu individul, nu cu secretarul-doi de la raion care era mâncat de secretarul-trei... Au apărut şi cărţi realmente substanţiale despre obsedantul deceniu. „Cel mai iubit dintre pământeni" este un exemplu, dar şi ciclul epic al lui D. R. Popescu (acela care începe cu „F"), povestirile lui Fănuş Neagu (îmi amintesc şi azi cu ce emoţie am citit splendida lui povestire „Acasă"), romanele lui Petre Dumitriu scrise în Occident. Şi altele pe care nu le mai citez. Şi apoi când Preda scrie despre „Era ticăloşilor" cititorul înţelege că nu-i vorba numai de epoca stalinistă. Cititorul a înţeles ce trebuie. Valeriu Cristea are dreptate: în orice epocă, sub orice regim politic, trăieşte şi pâlpâie o lumină a umanului în individul agresat de istorie. Un prozator autentic vede totdeauna această complexitate a omului. În fond, un activist politic, nu este, cu necesitate, un canibal, cum nu putea fi, ieri, un înger. Numai prozatorii fără o gândire artistică profundă identifică individul cu o schemă...

— I-aţi cunoscut, în a doua lor patrie, la Paris, pe scriitorii români care au ales să rămână în „lumea liberă". Cum vi s-au părut atunci, înainte de '89 şi cum vi se par acum, după revoluţie, în raporturile cu ţara, cu lumea de acasă, cu colegii lor din România?

— Cum i-am văzut se poate deduce din jurnalul meu din 1977 („Timpul trăirii, timpul mărturisirii"), cum îi văd azi... diferă într-o oarecare măsură. Încep prin a spune că sunt şi ei români şi se manifestă la Paris aşa cum se manifestă comunitatea intelectuală la Bucureşti: partide, grupuri de interese, grupuri de presiune, intoleranţe, simpatii şi antipatii... Încerc să-i înţeleg şi le cer să facă acelaşi lucru. Nu prea reuşim, din păcate. Intoleranţa se poartă, este contagioasă. Emigraţia (mă rog, o parte a ei) a jucat un rol important în ultimele decenii. Vorbesc de cea care s-a manifestat în sfera culturii. Au spus adevărul pe care noi nu-l puteam spune integral, au sprijinit oamenii de talent din ţară. Este un lucru important, nu trebuie să-l trecem cu vederea. Mă refer, în special, la Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca, dar şi la alţi oameni de bine care au ţinut şi ţin cu literatura română. Unii dintre ei au creat opere valoroase şi operele intră, azi în câmpul de percepţie al cititorului român. Ele trebuie introduse în peisajul literaturii postbelice cu înţelegere şi obiectivitate. Am participat, nu de mult, la un colocviu la Avignon cu tema: **exilul şi literatura** şi am remarcat faptul că tensiunea dintre scriitorii români din ţară şi cei din străinătate tinde, din păcate, să se agraveze. Am multe surprize. De pildă una: s-o aud pe d-na Monica Lovinescu susţinând la Televiziunea Română că ideea autonomiei esteticului ascunde o laşitate şi că este mai grav ce faci (şi, inevitabil, ce gândeşti) azi, decât ce-ai făcut ieri sub regimul lui Dej şi Ceauşescu. Este un paradox care mă pune pe gânduri. Pe de o parte, le scoatem ochii lui Arghezi, Sadoveanu, Călinescu, Camil Petrescu, Vianu, Preda pentru că au ales **Academia** şi nu **Temniţa** şi, pe de altă parte, mila creştină, vălul duioşiei şi al toleranţei: nu contează că ai participat timp de câteva decenii la acţiunea de mistificare a spiritului românesc şi ai scris zeci, sute de articole encomiastice despre satrapii epocii comuniste, contează doar că, azi, combaţi bine, loveşti în puterea asasină, dai cu sâc din Isarlâk şi strigi ritualic „jos...". Că tot nu ţi se întâmplă nimic, că tot îţi faci nume bun. Încă o dată, curioasă logică, subtil paradox. În ceea ce mă priveşte, încerc să-mi ţin cumpătul şi să fac azi ceea ce am făcut şi ieri: să-i citesc fără prejudecăţi pe scriitorii contemporani, indiferent de unde vin şi unde s-au stabilit şi să apăr (fie-mi iertat orgoliul) valorile spiritualităţii naţionale. Este zestrea noastră cea mai de preţ. La acest punct am un mare model intelectual: E. Lovinescu. Mă ţin încă în linie lovinesciană... chiar dacă pentru acest lucru îmi pierd prieteni care mi-au fost dragi. Am şi eu încăpăţânările mele.

— Citesc în „Caiete critice" aceste titluri: „Contestarea lui Arghezi:, „Eliminarea lui Călinescu de la Universitate". Nu s-a uscat bine cerneala acestor contestări şi iată că ei sunt omorâţi a doua oară în zilele noastre. Ce resorturi credeţi că stau la baza acestor contestări violente în care mai toată lumea contestă pe toată lumea?

— Am scris de multe ori despre acest fapt grav şi, într-un anumit sens, am răspuns înainte la această chestiune. N-aş vrea să mă repet. Atrag doar atenţia că asistăm la o mistificare, la o nouă mistificare în cultură. Iată câteva aspecte: 1. contestarea este concentrată asupra lui Arghezi, Sadoveanu, Călinescu, Preda... iar ceilalţi, cei care au tras sforile realismului socialist şi au fost torţionarii culturii sunt lăsaţi, bine mersi, deoparte... 2. tendinţa este ca epoca stalinistă să fie scoasă din discuţie, deşi atunci puşcăriile au fost pline de intelectuali; unii dintre ei n-au mai ieşit de acolo... 3. discuţia se rezumă la epoca lui Ceauşescu şi, chiar şi aici, se face o selecţie... partinică. Cine e cu noi şi combate bine la gazete e bun, cine are altă opinie ajunge ca Valeriu Cristea, Marin Sorescu, Fănuş Neagu şi ca mine: noi suntem „oamenii puterii", umblăm împotriva adevărului şi păzim, vorba lui S. Damian, porţile spiritului românesc ca nu cumva să pornească românii spre Europa... Atât de bine ne merge încât Valeriu Cristea este aproape şomer, iar „opozanţi" ca Mihai Sin şi Eugen Uricariu, prigoniţi de puterea instalată în decembrie '89, au ajuns ataşaţi culturali la ambasadele române: unul în Italia (dl. Uricariu), altul în Israel... Apropo de Eugen Uricariu. Cineva îmi semnalează faptul că în trecere prin ţară, în drum spre Roma (venind de la Atena), a avut timp să-l vadă la televizor pe Valeriu Cristea şi să scrie un articol în „Luceafărul" în care îl înjură ca la uşa cortului pentru faptul că şi-a exprimat liber opinia în campania electorală în favoarea actualului preşedinte. Dl. Uricariu este foc şi pară, îl catalogheazâ în fel şi chip pe criticul literar citat şi face speculaţii dezagreabile despre morala lui... Să te cruceşti, nu alta. Vasăzică: dl. Eugen Uricariu, eternul secretar de partid al organizaţiei PCR a Uniunii Scriitorilor din Cluj, prezent totdeauna cu articole festive la 23 august şi 26 ianuarie, vine acum şi-l acuză pe un om care nu l-a linguşit în viaţa lui pe Ceauşescu şi nici n-a fost măcar membru de partid că face jocurile puterii şi că este lipsit de morală. Un paradox al timpurilor noastre. Al doilea paradox: „omul puterii" este în pragul şomajului, în timp ce dl. Eugen Uricariu, disident postrevo-luţionar, a schimbat deja în ultimii doi ani două ambasade: de la Atena a trecut la Roma. Cine are puterea şi cine slujeşte, mă rog frumos, puterea? Unde se află în acest timp spiritul moral? Dl. Uricariu poate în acest timp să se plângă în străinătate de faptul că în România nu este o veritabilă democraţie şi că el şi alţi confraţi au fost trimişi în surghiun, pe banii statului, la Paris, Roma, New York etc. Frumoasă poveste, ce zici? Sesizezi profitabila şmecherie?!

– Un subiect gingaş. Atracţia pe care mişcarea legionară a exercitat-o asupra unor mari intelectuali români. De ce tac istoricii? Ce credeţi că putea atrage acele mari spirite către o mişcare ce a dus până la urmă unde a dus?

– Istoricii (inclusiv istoricii literari) tac din inerţie. Va trebui să citim cum trebuie (cu linişte şi cu obiectivitate) presa şi literatura din anii '30 pentru a vedea ce s-a întâmplat atunci cu tânăra generaţie. Ţin anul acesta un curs despre eseiştii din anii '30 şi pot să spun că recitind cărţile acestor tineri am ajuns la anumite concluzii. Trebuie să depăşim schemele, mentalităţile comuniste şi să analizăm **toată istoria** noastră, antebelică şi postbelică. Să vedem de ce au intrat aceşti tineri străluciţi într-o acţiune politică extremistă care a dus la asasinarea lui Iorga şi, neapărat, să reconstituim evenimentele care au provocat, după război, lichidarea vechii intelectualităţi româneşti. Este o tragedie. Un coşmar. Încercarea unor politicieni „elitişti" de azi de a actualiza ideile politice ale lui Nae Ionescu mi se pare o aventură care oscilează între bizarerie şi absurditate. Nae Ionescu voia desfiinţarea vieţii parlamentare, dictatura maselor, un stat corporativ şi libertate de acţiune pentru „Cetele de voinici". Putem construi democraţia românească de azi cu aceste idei? Nu cred. Elitiştii noştri aleargă, cred, după o utopie neagră. Nu sunt de acord nici cu cei care, prinşi într-o schemă ideologică, vor să-i ţină, în continuare, în carantină pe aceşti filozofi originali, oameni de idei, scriitori de prim ordin. Nu vom ajunge niciodată la adevăr dacă nu lăsăm zarva, resentimentul, complicitatea politică deoparte. Noica, Cioran, Eliade sunt, înainte de orice, mari scriitori. Să vedem motivaţia şi tragedia din opţiunea lor politică.

– Cineva a spus cam aşa: „am să lupt toată viaţa pentru ca tu să poţi avea altă părere decât mine". Cum vi se pare democraţia noastră din acest punct de vedere?

– Nu cred într-o democraţie a intoleranţei, cum nu cred că este posibilă democraţia într-o ţară săracă. Iată pentru ce am optat, încă din ianuarie '90 pentru „incitarea la toleranţă" (este titlul unui articol apărut în „România literară"). Bănuieşti ce a urmat. Nu mi-am schimbat nici astăzi această credinţă. Fără înţelegere şi toleranţă nu vom construi nimic durabil. Intelectualii ar trebui să-şi dea seama de acest fapt. De certurile, intoleranţele lor au profitat oamenii descurcăreţi, gata să se adapteze imperativelor epocii. M-am întâlnit zilele trecute, după mai bine de doi ani de zile, cu dl. Alex. Paleologu pe scările Uniunii Scriitorilor. Am schimbat două-trei propoziţii cu el şi ne-am promis o convorbire mai lungă. Aş vrea să-l întreb tocmai despre toleranţă şi intoleranţă în sfera spiritului şi în sfera socială. Poate ajungem să ne înţelegem. Înainte de decembrie '89 vorbeam aceeaşi limbă.

– Se susţine că literatura parabolică ori esopică nu mai are nici o şansă. Vor prelua puterea reportajul şi „literatura de frontieră"?

– **Reportajul** poate lua puterea în presă. **Literatura de frontieră** are şansele pe care şi le construieşte. Stilul „esopic" şi-a pierdut, într-adevăr, din importanţă, dar oricând poate veni un mare roman parabolic. În genere, literatura îşi adaptează formele la sensibilitatea timpului şi la orizontul de aşteptare al cititorului. Azi se citeşte mai mult literatura-document (jurnalul intim, memorialistica etc.) şi este de înţeles de ce. Genurile literare vin, pleacă şi revin, după o lege misterioasă.

– Din zvonuri am auzit că aţi refuzat să vă „înhămaţi" la Ministerul Culturii. Oricum, cultura scrisă este, zic unii, la pământ, celelalte aşijderea. Vedeţi o ieşire din această criză de încredere în cultură?

– Văd o ieşire şi anume atunci când vom depăşi criza economică. Până atunci (adică până când cultura va trăi, economiceşte, din resursele ei), statul trebuie să subvenţioneze cartea, teatrul, revistele de cultură. Când moare o revistă, se pierde o şansă pentru spiritul naţional. Când nu debutează poeţii, ceva grav se petrece: dispar îngerii din lumea noastră profană. Cât despre zvonurile pe care ziceţi că le-aţi auzit, ei bine, nu pot să vă spun decât că ele au ajuns şi la mine.

C. STĂNESCU

(Interviu reprodus din „Adevărul literar şi artistic")

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

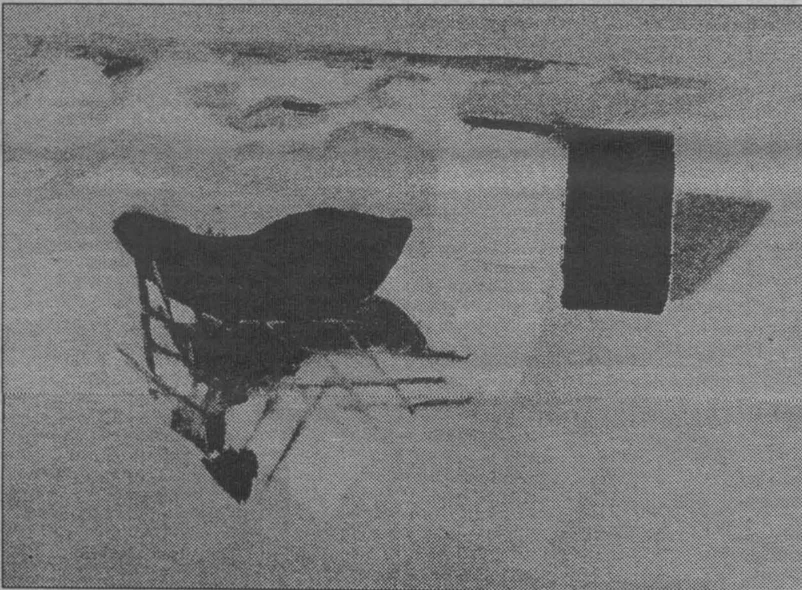
NICULAE

Hârşit de munca redacţională la o gazetă de provincie, Vasile Rusescu şi-a arătat darurile de scriitor relativ târziu surprinzând critica literară prin spontaneitatea şi prospeţimea construcţiei epice.

Mereu binevoitor, de o distincţie ce însemna totodată şi eleganţă, discret şi modest, ziaristul se dedubla într-un autor plin de vervă cu apetenţă pentru haz, culoare, detaliu şi oralitate.

În urmă cu un an, cel căruia criticii îi stabiliseră un loc notabil printre prozatorii câmpiei, a trecut, împreună cu personajele sale, încă nenăscute, Styxul. Îi păstrăm amintirea publicând această scurtă povestire.

Lucian CHIŞU

Vasile GRIGORE - Nisipuri fierbinţi

— Niculae, săriţi, uite-l pe Niculae! striga de la poartă Prunoaica, bătrâna, ca apucată. Săriţi, a venit Niculae!

Am sărit; ăl bătrân pe potecă, eu, de-a dreptul, prin gogonelele din bătătură, lunecând printre rânduri, înfierbântat de veste. Chiar aşa, să fi venit Niculae?

Plecase-acum patru ani, ba nu, cinci în toamna asta, în ziua când am dărâmat casa. Şi-uite cât a mai trăit, nu-mi venea mie să cred, cu toate că Maia spunea că şerpii de casă trăiesc mult, cât două sau chiar mai multe case. Pe el îl moştenisem, tot Prunoaica zice, de la socru-său, Niculae; căci atunci îşi făcuse şarpele culcuş sub prispă, şi n-a plecat nici când pragul era lovit de zăpoare. Intra adânc în pământ sau o lua în sus pe perete, cine ştie! Şi de trecea primejdia şi se zbicea bătătura ne pomenean cu el, ca vitele curţii care trag seara acasă. Îl botezaseră Niculae şi-aşa i-a rămas numele, că unde mai pui pe bunicul tot Niculae l-a chemat, iar pe taică-meu – care o moşteni – la fel.

De la noi şarpele a plecat, cum spuneam, în ziua când am dărâmat casa aia veche. Cum au început topoarele să lovească la tălpicii casei, a scos somnoros capul, l-a înălţat spre prispă, răsucindu-l de câteva ori, parcă a mirare, adică ce e, bă, cu voi, ce vă găsi? Nemulţumit se vede de tăcerea noastră, s-a deşirat cât era de lung, şi era lung, cam cât o codirişte bună de bici, luându-o fâş, fâş la vale, cu orătăniile curţii după el, orânduite de-o parte şi de alta de parcă i-ar fi dat onorul.

Îl văzusem de multe ori pe Niculae, dar niciodată nu mi s-a părut atât de trist şi de opărit la suflet! Când era zăduful mare, ieşea la troc, molatec, netrezit de-a binelea şi bea apă cu bobocii. Îşi încălzea o vreme burta la soare şi iar fâş, fâş, nebăgat de nimeni în seamă, intra sub prispa casei.

Ba Prunoaica spune că odată l-ar fi văzut chiar ea cu ochii ei la vacă, iar asta întorsese capul şi-l lingea ca pe viţel. N-o fi văzut toanta că e Niculae, ori îi plăcea, vezi bine, cum o sugea ăsta?

Când a plecat din curte ne-am ţinut toţi după el, pas cu pas în urma funiei ce-o lăsase în praful drumului amestecat cu paie şi fân.

Să vedem unde intră, peste ce casă dă norocul, c-aşa se zice, şi vorba era veche, casa cu şarpe e norocoasă, de foc şi alte belele e ferită neam de neamul ălora de-or stăpâni-o. Da' nu cumva să intri în păcat şi să te atingi de el! Ca să-l goneşti era nebunie curată!

N-o păţise Veta lui Gheorghe Pârloagă? Rău, rău o păţise, că unii şi-acum zic că de-aici i se trase. Fierbea săpunul jos, în curte, şi când dete să-şi mai vadă copilul, că-l lăsase singur pe prispă cu strachina de lapte dinaninte, găsi şarpele cuibărit în poala ăstuia şi cu capul în strachină. Copilul îl tot mângâia şi de-o văzu pe mă-sa prinse glas: „puiu, mamă, puiu!" Veta sări ca arsă, puse copilul în copaie şi c-o furcă scoase şarpele din bătătură, făcându-l una cu colbul drumului.

Noaptea se porni ca din senin un vânt necunoscut şi, cum se făcu, o scânteie de la focul unde făcuse săpunul – ea se jură mai încoace că-l stinsese bine, bine cu cinci căldări de apă – le pustii alergătura de-o viaţă. Se zvârcolea văpaia în curte ca-ntr-un cazan uriaş, dar nici o scânteie, nici una, nu sări la vecini, şi se tot minunară ăştia cum le-a ferit Dumnezeu acareturile!

„Şarpele, bă, le feri, că vezi bine el se mâniase numa pe Veta lui Pârloagă!"

Trecu văpaia şi curtea rămase golaşă, golaşă. Gheorghe Pârloagă sta prostit ziulica toată şi nu ştia cum s-o-nceapă cu ce s-o-nceapă! Unde nu găsi răspunsul, or, aşa să se răcorească, bănuiră unii, târnui într-o zi pe Veta, icnind ca apucaţii: „ce-avuseşi, fa, cu el, că nu-ţi ceruse lingură la masă şi nici să doarmă noaptea la ţâţa ta?" şi dă-i până amorţi, în vreme ce asta se ruga: „bate-mă, omoară-mă, dar nu-mi lua zilele că-mi rămân copilaşii pe drumuri!" Că se puise precum căţelele, şase avea, nu degeaba Pârloagă o tot tăbăra cu vorba: „mai pune, fa, oblonul, unde arhanghelii mă-sii o s-ajungem?"

Din bătaia asta rămase cam proastă, ori se făcea, că nu trecu mult şi-ncepu să ţină posturile şi uşa bisericii mai ceva ca babele.

Atunci se zvoni alta, că nu de la şarpe rămăsese cu vatra goală şi că de sus o lovise, că făcuse cică moarte de om nevinovat „da' pă cine omorî, bă, că nu văzurăm", se întrebau unele pe la porţi.

Păi un aşa om să dea cuivaş cu toporu-n cap?! Atunci? Cică-şi făcea singură felu; lepădă de la o vreme singură copiii, de gura lui bărbată-său. De-i venea ceasu, văruia, lipea prispa, îşi spăla şi-şi primenea copii, apoi scotea fusu de unde-l avea ascuns. Intra în odaie, trăgea perdelele şi-şi făcea felu sub icoană şi cu candela aprinsă. Pârloagă n-o ştia, n-avea cum, Veta prindea momentul când ăsta era dus şi chiar de se potrivea, a doua zi era pe picere, trăgând rând la praşilă cu el.

Acu, când Nicolae o cârmi spre potecă, unii săriră bătând drumul cu tălpile încinse, cumva să-i aţie calea „la Balşoi Ţâcnitu, bă, ia uitaţi-vă". Vecin cu noi pe parte de uliţă; un călifar cât plopul lui Beaşcă, ferit de-o vreme de mai tot satul. „Nţ, se grăbiră alţii să le ia vorba din gură, cu ochii pe şarpe. N-are ce căta la ăsta c-a spurcat casa de când e şăf pe la G.A.C-eu. Nu Nicolae îi trebuie lui, ştim noi ce, şi-o să vină vremea aia, mama lui de călifar."

Să-i fi înţeles Niculae, că o coti uşor pe podeţ, îndreptându-se în văzul tuturor spre poarta lui Ilie Cotârcă, până mai ast-toamnă miliţian în partea aialaltă a raionului. Băiat din satul nostru, sărac şi cuminte, singurul care se alesese bun din ai lui Bibu Cotârcă. Ăştia semnaseră primii în sat cererile la G.A.C., dar tot ei plecară primii care încotro când au dat de greu. Ilie venise sergent din armată şi nici nu-i trecuse bine semnul chipiului de pe frunte când veniră după el de la raion şi-l puseră miliţian în alt sat. Dar n-a durat mult. Cică, aşa zice satul. ştiu eu de-o fi fost chiar aşa, i-ar fi adunat odată primul raionului, unul de-l chema Bălanu, alb după nume, da' negru-n cerul gurii şi le-ar fi spus aşa şi pe dincolo, să strângă şurubul, să poarte mănuşi numai la sărbători legale, că lupta de clasă e ascuţită la maximum, că ei, ţăranii, aşa şi pe dincolo.

„Raportez, s-ar fi ridicat Ilie – şi ăialalţi încremeniseră cu bărbile în piept – raportez că şi ei sunt oameni!" A doua zi l-au lăsat la vatră pe Ilie Cotârgă. „Nu la vatră, bă, cum ziseră ăştia din sat, nu la vatră, ci la prispă îl lăsară!"

Ilie, ca un făcut, nu se mai dezlipea de prispă; îşi muta scaunul după umbră şi toată ziulica ţinea drumul cu ochii, cătând departe, numai el ştie unde. O fi aşteptând pe cineva şi dincotro? Altfel, prin sat nu mai ieşea şi nici cu oamenii nu se mai amesteca. Tocmai el, Ilie Cotârcă, dus cu fala peste cinci sate că şuieră ca mierloiul din solz de peşte şi staroste de căluş altul ca el nu e!

Mai încoace, veniră să-l întoarcă-n grad şi drepturi, dar nu-i primi în curte şi le zise peste poartă să caute alţii, că el atât, alte drumuri îl aşteaptă. Şi se potrivi, săracul! Muri pe primăvară de oftică, alţii nu, că i s-a pus pe inimă ce făcuse, dar mai ales ce văzuse. Cine ştie?

Dar uite că şarpele îl ocoli şi pe el.

Se lipi de arşiţa drumului şi, parcă a lehamite că ne duce cârd în spate, cătă încet dar sigur spre marginea satului. L-am dus din urmă ca pe-o vacă la păscut până hăt, la groapa lui Mucea, şi văzând că ieşisem binişor din sat ne-am întors la rosturile noastre. În poartă, cu barişul la ochi, Prunoaica se tânguia: „Plecă, maică, Niculae! S-a duuus sporul din căpistelea noastră!"...

Că acu, cum se făcuse, tot ea să dea vestea c-a venit Niculae. Şi p-ăsta ce-l apucase adică? I se strepeziseră dinţii prin străini, ori simţise c-am ridicat casă şi-l aşteaptă prispă nouă?

Aşa gândeam când mă rostogolisem după gurgumel cu vrejurile după mine. Când colo, ce văzurăm? Un şarpe negru, mocirlos, cu ţeasta teşită, ieşit pesemne din papura lui Mâcâcă, vecinul de peste drum. Că doar ce-o adusese din balta Şovăitelor. Prostiţi la arătare, ăla bătrânul n-o iertă, o înţepă iar cu vorba ce i-o ţinea drept jijău: „Nu-ţi spui eu, leagă-ţi, femeie, ochelarii!" Era şi ăsta un adevăr, de mult ar fi fost cazul, ba tata i-i tocmise la târg, dar baba, nu şi nu! Se ferea de ei ca dracu de tămâie, nu cumva să zică satul că seamănă cu una, Zdroanca, nărăvită la lucruri necurate.

P-ăsta adus din baltă în snopii de papură ai lui Mâcâcă îl ciuguliră orătăniile de la fântâna moşului, solz cu solz, numai coada n-o dovediră. Şi -asta mişcă până soarele se dete de-adura dincolo de coama satului. Că nici azi nu ştiu ce legătură să fie între soare şi coada şarpelui; p-ailaltă, dacă învârţi şarpele pe deasupra capului se porneşte vântul din senin, o încercasem singur pe când eram cu oile în Rudărie.

Într-o vară secetoasă, că şi păsările cerului picau cu ciocurile în ţărâna drumului, ne-a murit jumătate din oile clăţăierilor. Le luam de picioare după ce le tăiam urechile, înşirându-le pe-o sfoară să le vadă stăpânii toamna semnele, şi le aruncam în fântâni. Multe şi dese dar şi ele sterpe, cu gurile negre, căscate spre cer. Într-una din astea a omorât tata un şarpe mare şi gras, cu capul cam cât măciuca bâtei ce-o purta Lie Puienaru pe când făcea cârd cu ăl bătrân. Era băgat mai bine de trei sferturi în hoitul fântânii şi cu capul morfolea borhotul unei oi ce doar o aruncasem. Dintr-o izbitură de topor, în două l-a făcut taică-meu iar eu, până seara, sărind pe burduful oilor, i-am tot învârtit coada pe deasupra capului, doar doar s-o porni firicel de vânt. Da' nimic. Şi tare ar mai fi avut nevoie câmpul, săracul, de-o boare, că se prăpădea cu zile!

Şi-aşa cu Niculae. M-am întors la pomostit, mânat din spate de targă şi limba ascuţită a bătrânului, că-i simţeam în ceafă împunsătura, „mână, bă, mână, că uite, pică soarele, şi-am lăsat snaga oamenilor p-un suflet străin. Dracu, el mă puse să umblu cu tine prin şcoli! Ia fă-mi tu socoteala, un rând de ţoale, două oi şi-o mie de lei pe an; avere, bă, avere! N-o dădeam la străini, rămânea în curte ş-ajungeai şi tu om, pe când aşa, ai la noi să mâncăm nimic!"

Nici nu ştiu când m-am tras în fânul din podul grajdului. Parcă prin vis l-am simţit pe ăl bătrân căutându-mi mâna: „uite, bă, şapte poli, e tot ce am, i-ai şi fă-te domn!"

M-am sculat la ultimul cântat al cocoşilor, că până la gară, la Uşica, era de mers. Mai prinsei o dată curtea-n ochi şi trecui spre poartă. Când s-o deschid – aia bătrână.

Mă îmbrăţişă puţină, stângace, şi mai mult îmi împinse în mână o legăturică, oftând în urma mea:

„Niculae maică, Niculae!"

Peste câteva ceasuri eram în tren; cu cei şapte poli de la taică-meu să mă fac domn şi cu legăturica de la Prunoaica. O desfăcui când mă răzbi foamea. Două pitişoare, mere şi busuioc sfinţit de la candelă.

Vasile RUSESCU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

NICHITA

Scrisoarea

Vom încerca în cele ce urmează nu o justificare autobiografică a spiritului nostru, singuratec și dăruit totodată nesingurătății, cât o repede ochire asupra ființei vii a poetului, în măsura în care el există.

Starea de vis, de neconfundat pentru noi cu starea onirică și câtuși de puțin cu cea a beatitudinii tâmpe sau a coșmarului ganglionar, – starea de vis ca aspirație și unică virginitate vie, – moartea la rândul ei având o natură virginală, – starea de vis e forma dezalienării omului.

Ideea de fericire, observăm că ni se substituie perpetuu și că se substituie perpetuu a ceea ce în mod mai degrabă fiziologic am numi starea de fericire propriu-zisă în fapt confundabilă cu un organ difuz în căutarea unui organ numit semn, semnificat, noțiune.

Starea de tensiune a gândirii ține de accident iar nu de lege, – gândirea însăși, din acest punct de vedere, fiind o alienare față de real, o emigrare față de existență, o neîmpăcare cu ființa, mai întâi proprie și mai apoi generală, – o neîmpăcare cu ființa tradusă prin țipăt, prin urlet, prin râs sau prin plâns, prin jubilație sau prin melancolie, prin ființa restrânsă la o formă concretă, cum punctul abstract ființează abstract, – centru al cercului abstract.

Lungimea materială a existenței nu acoperă aspirația individului.

Împăcarea cu acest dezechilibru atrage de la sine împăcarea cu starea naturii și a lucrurilor în genere, renunțarea la mirare și deci apariția firescului, cel îndurerat sau cel vesel.

În cazul poeziei, împăcarea și echilibrarea cu firescul apare în mod nefiresc și necesar totodată, – provocarea unui firesc al firescului prin autodistrugere.

Starea multiformă a îmbrățișării, atât de tainic și de expresiv exprimată de reprezentarea zeului indic cu șapte brațe și două picioare, încercuit de orizontul unei ghirlande, e numai o literă ce se topește în absența văzului și a pipăitului.

Capacitatea de a iubi e cu mult mai mare decât trupul ce o susține, - de a cunoaște mai mult decât timpul înțelegerii și al reflectării, starea de loc olimpică a fătului urlând și cerând țâță,– toate acestea atrag după sine paradoxul tragic al poeziei.

Există un mesaj deasupra cuvântului, care nu are natura biocurenților și nici cea a telepatiei.

„Să vrei până la sută
Să poți până la șase"

cum intuia în mod barbar poetul, te duce în tulburare la o exclamare, dar exclamarea ca formă imperfectă a mirării naște întrebări.

O întrebare simplă este aceea a nevoii general umane de poezie că de ce este.

Mai apoi o întrebare rudimentară și necesară se pune că ce este acela un poet. După aceea, cu grijă cum suntem, și se poate vădi această dintr-o lectură indiferentă a textului, neam mai putea întreba că de ce prin nefiresc prefacem firescul în firesc și că de ce tocmai acela care plin de melos transformă ludicul în pudoare, tocmai acela de care cu toții avem atâta nevoie, tocmai acela e primul care se sfărâmă sub propriile lui legi, atâta de mărețe ele și atâta de imoral el.

De ce ni se pare opera lui Shakespeare fundamentală în înțelegerea spiritului uman iar despre el, dacă știm ceva despre el, știm că a fost prieten deosebit de intim cu un lord, sau că bea până la disprețul nostru cu marinarii prin taverne.

De ce ironia lui Don Quijote ne apare ca un îndreptar al spiritului uman, iar despre Cervantes abia de ne mai aducem aminte că nu avea o mână, că avea un ochi smuls, că niște pirați au cerut o răscumpărare pentru el, răscumpărare care până la urmă nici nu s-a plătit căci n-avea cine s-o plătească și nici măcar nu era de unde.

De ce ne tulburăm atâta când citim Frații Karamazov ai lui Dostoievski și uităm cu desăvârșire că autorul lor își pierdea banii la jocuri de noroc, ba mai mult, cu o falsă pudoare se ascunde faptul că ar fi violat un copil.

De de cu toții murmurăm plini de melancolie versurile rimbaldiene.

„Oisive jeunesse
à tout asservie
par delicatesse
j'ai perdu ma vie",

ca să aflam mai apoi că el a făcut trafic de arme prin Africa și a vândut până când și sclavi, că i s-a tăiat un picior în nu știu ce spital și că târziu de tot, după moarte, când era considerat geniu, i s-au găsit toate manuscrisele refăcute cu propria sa mână și vai nouă admiratorilor lui, cu mult mai slabe decât cele din adolescență.

De ce a fost dat în judecată Baudelaire pentru Florile răului de către propriul său stat aproximativ în același an cu Domnul Flaubert, care purtau amândoi lavalieră și visau să ajungă academicieni.

De ce autorul sublimului poem Anabel Lee, Edgar Allan Poe, acel poem care este cea mai apropiată respirare dintre doi îndrăgostiți, de ce tocmai el a murit mort de beat într-un șanț cu prilejul unor alegeri electorale din nu știu ce oraș pierdut din vasta Americă?

Dacă știm prea bine că muncitorul are bolile profesionale ale muncitorului, că minerul bunăoară după ani și ani de zile se îmbolnăvește de silicoză, dacă știm foarte bine că medicul chirurg cel care taie carnea omului ca s-o vindece și o coase cu ață de mat de pește și care este rece și netulburat când își face profesiunea lui, căci dacă ar fi cald și tulburat nu și-ar mai face-o, are harnicul obicei ca să moară brusc de infarct când îi este lumea mai dragă, de ce nu ne-am pune întrebarea legitimă care sunt bolile profesionale ale poetului.

Care sunt bolile profesionale ale celui care face ca sufletul să semene a suflet?

Care sunt bolile profesionale ale celui care face firescul să semene cu firescul și realul cu visul?

De ce Moise, care a înțeles cuvântul, era bâlbâit și de ce Homer, cel care a văzut totul, era orb? Oho, oho!

(„Luceafărul" 11 Decembrie 1982)

„Pe un pedestal stă sângur, dăltuit în perlă mată,
Un colos cu oshi albaștri și cu buza sângerată,
Căutând în jur de sine cam sfios și rătăcit.
Un pulovăr ca o zale preste peptu-i stă lipit.
Vițele cărunte-i cade preste frunte. (Ah, bătrâne,
eu privii aceste pleoape și strânsei aceste mâne,
și vorbirăm împreună, dară nu te-am cunoscut.
Drămuiam în poesia-ți cât e aur și cât lut,
Făr-atunci a înțelege că de aur doar o vână
Dacă-n munte se găsește stins în peatra cea bătrână,
E tot muntele de aur și minune e a lumii,
Rău îmi pare de acestea, și destul rușine-acu mi-i)
Haide, cu tărăgănată voce spunerea o-ncepe
Unde în cuvânt se luptă a simți și a pricepe
S-unde-a fi ca un balaur săgetat e de erând.
Sângele gravid ivește uluirea unui gând."

Mircea CĂRTĂRESCU (Levantul)

VASILE BOGREA ȘI REFRENUL „LERUI LER" DIN COLINDELE ROMÂNEȘTI

Într-un dicționar al ideilor despre creația populară, pe care probabil se va învrednici cineva să-l scrie cândva, capitolul despre refrenul colindelor – în speță refrenul „lerui ler" – va prilejui o pasionată evocare a înfruntărilor de opinii ce au avut loc în jurul lui.

Vasile Bogrea (1881-1926) a fost, cum a apreciat N. Iorga, „cel mai învățat dintre români". Făcuse studii de specializare în filologia clasică la Berlin (1910-1913) cu Willamovitz-Moelendorf și-și luase doctoratul în orașul amintit. Mai întâi profesor secundar la Piatra Neamț și Iași, a fost apoi profesor universitar la catedra de limbi clasice a Facultății de litere și filozofie a Universității din Cluj (1920-1926). Umanist de vastă cultură clasică, V. Bogrea a publicat numeroase studii fundamentale de lexicologie și etimologie privind istoria limbii române. S-a oprit prima dată asupra chestiunii în cauză, în articolul, care a dezbătut o problematică mai bogată, *Refrenul colindelor* (în „Neamul românesc", an.XI, nr. 148, 26 decembrie 1916, p.2). Dacă, scrie V. Bogrea, explicările date înainte au fost „care de care mai fantastice", cea propusă de Dumitru Dan „pare a fi cea mai adevărată". „*Hailerui Doamne* – scrie V. Bogrea – nu e decât o alterare populară a lui *aleluia Doamne!* (biblicul *halleluiah Domine)* (...) Caracterul religios al acestor cântece de stea (dintre care unele sunt înșiși psalmii lui Dosoftei!) este atât de evident încât d. Dan nici nu avea trebuință să recurgă la paralèle în acest sens." A doua oară se oprește V. Bogrea asupra refrenului amintit în recenzia ce a scris-o despre cartea lui Al. Rosetti, *Colindele religioase la români* (București, 1920), în „Dacoromania" (I, 1920-1921, p. 464-470). Opinează și aici că enigma refrenului „lerui ler" „a fost dezlegată" de Dumitru Dan: „Așa-zișii *psalmi alleluiatici*, pe de o parte (un fragment din Ps. 136 cu *alleluiia* ca refren după fiecare două versuri, v. în ms. Ac. no. 3518, f.103 ^{V}; după excerptele lui G.T. Kirileanu), iar, pe de alta, caracterul religios al colindelor propriu-zise (care fac obiectul special al studiului d-lui R.), ar fi de ajuns pentru a asigura etimologia d-lui Dan „*hailerui Doamne= halleluiah Domine!*" În sprijinul etimologiei sale, D. Dan adusese și exemple de colinde populare franceze, unul dintre ele extras din cartea lui Jean François Blade, *Poésies populaires de la Gascogne* (Paris, 1881), colind însumând cinci strofe, din care reproducem aici două: „Quel bruit en l'air entendons-nous?/ Disent entre eux les pasteurs./ L'étoile nous conduira./ *Alleluia./* Allons, réveillons les voisins/ Il y a assez de lumière: le ciel luit/ L'étoile nous conduira,/ *Alleluia.*" Bogrea va aduce alte exemple de colinde, tot din spațiul romanic, în care apare refrenul *alleluia*. Primul este din lucrarea lui W. Scheffer, *Die französische Volksdichtung und Sage*, și este un cântec pe care copiii din împrejurimile Reimsului îl aveau în repertoriul lor de Crăciun: „Je vous salue avec honneur:/ N'oubliez pas les brouillonneurs./ Un jour viendra,/ Dieu vous le rendra:/ *Alleluia!/ Alleluia!/ Alleluia!*". Cel de al doilea text, un „Noël de cour" din secolul al XVI-lea, este citat din cartea *La Chanson française du XV-e au XX-e siècle*: „Un garçon de Nevers,/ Sur un luth agréable,/ Chante mille beaux vers,/ Sur tous lestons divers/ Mêlant sa chanterie/ De trompette et clairon/ Don, don/ Avec *l'alleluia,*/ La, la/ A Joseph et Maria."

În fine, a treia oară V. Bogrea s-a exprimat asupra acestui refren cu un prilej necunoscut până acum, care ni se dezvăluie dintr-o scrisoare inedită, aflată în arhiva folcloristului Gh. Vrabie, pe care ne-a pus-o la dispoziție doamna Georgeta Vrabie. Discuția a avut loc la Cluj, la Societatea de Etnografie, într-un cerc de învățați, probabil când Silviu Dragomir și-a susținut comunicarea pe care avea s-o publice mai târziu, *Scriitorii raguzani și refrenul colindelor noastre* (în „Anuarul Arhivei de folclor", IV, 1937), prilej cu care au participat la discuții G. Vâlsan, R. Vuia, G. Giuglea, Th. Capidan și V. Bogrea. Discuția a fost, se vede limpede, tensionată. Reproducem în întregime scrisoarea lui V. Bogrea:

„Cluj, 7 februar 1924
Dragă Vâlsan,
La nuit porte conseil.

M-am răzgândit. Aveai dreptate tu aseară: eu nu-s «folclorist» și, în orice caz, Giuglea e mai «folclorist» decât mine.

Prin urmare, te rog să iei act că renunț la onoarea de membru în comitetul de redacție. O pot face cu atât mai lesne, cu cât hotărârea n-a fost luată cu majoritatea reglementară – și sunt sigur că toți ceilalți membri ai comitetului Societății vor împărtăși surprinderea și scrupulele tale în privința calităților mele de folclorist, în comparație cu fostul tău tovarăș de excursie în Serbia.

Alt lucru, pe care cred că e dreptul meu să ți-l comunic, este că – nepricepere sau rea-credință – sumarul ședinței precedente falsifică grosolan caracterul discuției urmată după comunicarea lui Dragomir.

Punctul meu de vedere a fost, în adevăr, că acel *Hoja, Leroi,* etc. din refrenul lui Gundulić nu e decât cunoscutul Hailerui, adică, după Dan, *halleluiah*, din colindele religioase, – înțeles și interpretat ca o (...) de nume de zeități păgâne, necunoscute altfel, – dar eu adăugam (cum am făcut-o și-n recenzia cărții lui Rosetti despre colinde) că există un *ler(iu)* „floarea vârstei", etc. (în glosariul lui Codin), care nu cadrează în totul cu această explicație.

De aici a plecat și d. Vuia Romulus Augustulus, care nu cunoștea – a declarat-o el însuși și a venit ulterior la mine să-i arăt citatul! – pentru a-și susține punctul său de vedere, în concepția-panaceu a mitologiei solare.

I-am explicat că, în colinde, elementul păgân și cel creștin s-au fuzionat, că, în speță, Helios (soarele) a devenit adesea Ilie (sfântul) și că e arbitrar a se spune că *ler* – din refren «nu poate fi decât un reflex păgân», atâta vreme cât avem o explicație atât de plauzibilă, integrală și cu paralèle occidentale, din documente creștine (*aleluia, Doamne!*) etc.

Intervenția, cu totul superficială, a lui Giuglea și Capidan n-a avut deloc, dar deloc sensul unei ralieri la părerea d-lui Vuia R. contra mea. Pot afirma chiar, că unul din acești filologi (ori folcloriști...), cari ar fi sărit în sprijnul etnografului *en titre* contra improvizatului care sunt eu, anume Capidan, a fost neplăcut surprins de redacția sumarului - și, dacă n-a rectificat-o în ședință (întreabă-l, adică întreabă-i) a făcut-o din considerații, pe care tu cu simțul tău de (...) le înțelege fără comentariile altora.

Acestea am ținut să-ți spun, adăugând că rămân, ca și până acum, al tău devotat,
V. Bogrea"

Trebuie să reținem consecvența cu care V. Bogrea a susținut, aducând și argumente personale, punctul de vedere exprimat mai întâi de Dumitru Dan. Iar din scrisoare să înțelegem bine că acele formule prin care spune că nu este folclorist, că este un „improvizat" în ale etnografiei sunt înșelătoare. Dincolo de ele, V. Bogrea își susținea cu fermitate opiniile.

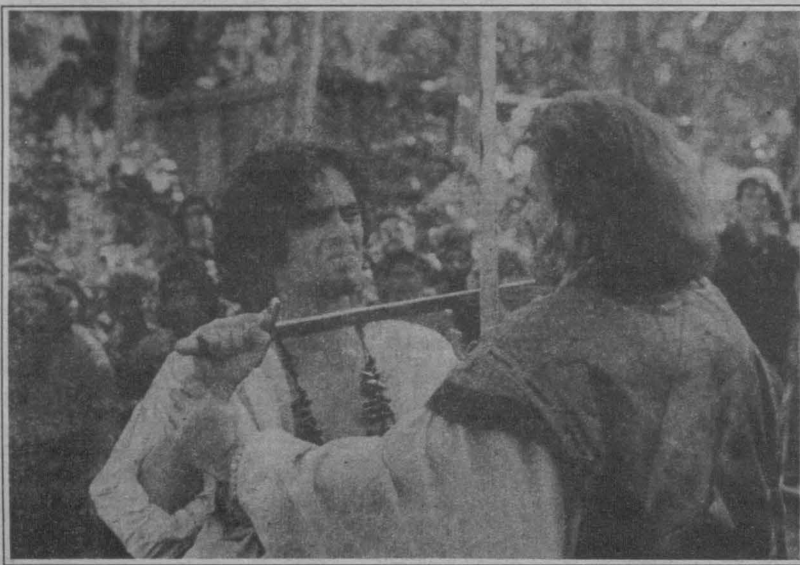
Iordan DATCU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

FILM

CRISTOFOR COLUMB - DESCOPERIREA

la 500 de ani de la DESCOPERIRE

Story-ul biografic, cu sau fără motivaţie comemorativă, se dovedeşte a se infiltra periodic între subiectele predilecte ale cineaştilor americani. Rezultatul incursiunilor în istorie construite ca pendulări între registrul realului şi fictivului sunt mai întotdeauna încununate de succes. Acest fapt se petrece şi cu CRISTOFOR COLUMB - DESCOPERIREA. Pentru producătorii de film americani - în cazul de faţă *Ilya Salkind* - succesul unei astfel de pelicule este asigurat de prezenţa pe afiş a unor nume-reclamă. În genericul filmului *Cristofor Columb - descoperirea* îl „găsim" pe uriaşul *Marlon Brando*, deţinătorul „poverii" a două Oscaruri. Unul datând din 1954 (*Pe chei*), altul din 1972 (*Naşul*). Actorul care ţine a se înconjura de o aură de mister, care cere sume exorbitante pentru orice apariţie, a fost se pare atras de ideea interpretării rolului călugărului dominican Tomas de Torquemada. Alături de cunoscutul superstar, în rolul regelui Ferdinand îl întâlnim pe Tom Selleck care declară: „Am vrut să fie aşa deoarece era un gen de film în care n-am mai jucat niciodată şi, bineînţeles, pentru că *îmi doream o şansă să joc alături de Marlon Brando, ceea ce a fost o experienţă minunată*". Pentru a povesti un mit este bine să apelezi la „miturile vii". De altfel, însăşi epoca în care se face incursiunea - Renaşterea - a apelat la *întreaga bancă* de date a antichităţii nemuritoare ca act de spiritualitate. Rachel Ward, ea însăşi descendentă din nobilime, o actriţă care iradiază fragilitate, cu chipul ei coborât parcă din tablourile pictorilor secolului al XV-lea, se transfigurează cu uşurinţă în ipostaza reginei Isabella de Castilia. George Carraface şi-a început cariera cu filme din domeniul istoricului şi se dovedeşte a fi interpretul ideal al lui Cristofor Columb.

Acţiunea se desfăşoară în plină epocă a Renaşterii. Dacă ar fi să definim această perioadă şi evoluţia în plan spiritual a omenirii, inevitabil nu o putem face decât ca pe o expresie a întoarcerii spre Antichitate. Eroii refac în chip misterios traseele din miturile eline. Existenţa şi devenirea lor se constituie în *drumuri grele*, lupte continue cu dificultăţile, încercări la care se supun de bună voie, spirit de aventură şi *motivul călătoriei*.

Creatorii lui CRISTOFOR COLUMB - DESCOPERIREA studiază şi refac cu minuţiozitate de arheologi acea epocă. Saga lui Cristofor Columb se poate suprapune într-o anume măsură Odiseei. Un drum presărat de probe, cu „monştri", înfrângeri de prejudecăţi ale dogmei creştine, vicisitudini de ordin material devin condiţia de bază a destinului individual care se extinde din sfera intrinsecului în cea a extrinsecului, modificând întreaga evoluţie a Europei. Drumurile se constituie într-un exerciţiu al şansei şi neşansei. Cristofor Columb aspiră la nemurire, iar destinul său a fost să se înfăptuiască. Spre deosebire de eroii antici, lupta sa trece din sfera zeiescului Olimp, benefic ori malefic, în realitatea bunăvoinţei sau a înfrângerii celei mai puternice instituţii a epocii sale - Inchiziţia.

Indestructibil legat de numele Inchiziţiei apare acela al lui Tomas de Torquemada, călugărul dominican despre care se spune că avea vocaţia cruzimii. Pentru cei neiniţiaţi în tainele acelei istorii, drumul lui Cristofor Columb prin spaţiile de tortură din care răzbat ca zgomot de fundal strigătele schingiuiţilor, pentru a se întâlni cu venerabilul şi puternicul sfetnic al curţii imperiale într-o încăpere cu aspect de altar, pare un insert menit a mări doar tensiunea acţiunii filmului. Dincolo de acest aspect există o realitate a acelui timp, la fel cum este şi o posibilă încercare a destinului prin paralelismul cu eroii din Antichitate. Ciocnirea dintre pasiunile mistice - existente nu numai la exponenţii Inchiziţiei, dar şi la fragila şi buna catolică Isabella de Castilia şi interesele materiale prezentate de războinicul rege Ferdinand, dar şi de Cristofor Columb - un erou conceput în registre multiple - spirit de aventură, glorie şi acumulare de bunuri pământeşti. S-a vrut descoperitorul unui nou drum spre Indii. Hazardul l-a făcut descoperitorul Americii. Incursiunea pe apă se produce sub imperiul miracolului. Mereu la limita dintre viaţă şi moarte, jucând pe fina lamă de cuţit a destinului, Cristofor Columb aşează în talgerul providenţei propria viaţă. Miraculos - învinge! CRISTOFOR COLUMB - DESCOPERIREA este epopeea primei dintre cele patru călătorii ale lui Cristofor Columb spre Lumea Nouă. La 12 octombrie 1992 s-au împlinit 500 de ani de la vremea când europenii au călcat pe pământul primei insule descoperite din vastul continent american - denumită San Salvador.

În dinamica filmului, mediul cu toate capriciile sale meteorologice este un personaj tot atât de viu ca oricare dintre eroi.

Realizat în cea mai clasică manieră, un film în care istoricul se amestecă cu aventura, iar lungile popasuri ale aparatului de filmat asupra amănuntelor timpului în care ne „întoarcem", ca şi panoramarea oceanului surprins în cele mai fantastice momente, fac deliciul spectatorului modern.

Nu ştiu dacă destinul filmului CRISTOFOR COLUMB - DESCOPERIREA va interfera peste timp cu cel al *actului* relatat de acesta, dar în mod cert, prin fastul cadrelor şi feeria peisajelor, el se insinuează în memoria afectivă a spectatorului.

Ana MUNTEANU

TEATRU

„Năpasta" - perpetuarea capodoperei

La Naţionalul bucureştean, în sala Atelier, lăcaş de foarte bune spectacole ce conferă experimentului teatral adevăratul său înţeles de creaţie în modernitate - *Năpasta* de Caragiale, într-o montare memorabilă, semnată de Dana Dima.

Teatrul românesc a cunoscut nenumărate versiuni ale piesei, atât de contestată la început, a scriitorului nostru de geniu, dând felurit măsura capodoperei sale tragice spre a revela pecetea de originalitate ce face din ea unul din marile texte ale literaturii dramatice universale. Citită mai întâi în primele decenii ale veacului, în gama naturalistă, ori de realism psihologic al dramei ţărăneşti, ea s-a despuiat apoi de accentul în cheie antică, cu măreţie şi rigoare.

Concentrată într-un ceas de dialog tragic, *Năpasta* îşi vădeşte geometria pură a construcţiei sale dramatice fără cusur, mergând pas cu pas prin anchete şi mărturisire a vinei, către judecată şi plata faptei criminale. E un joc crud al pasiunilor omeneşti de temelie, dincolo de timp şi istorie - ură, dragoste, gelozie, răzbunare. Dialogul a dobândit astfel pregnanţă şi rară forţă de impact. Replicile cădeau ca lovituri de cuţit într-o maieutică tot mai strânsă, bine orchestrată de vocile suprem expresive ale personajelor.

Spaţiul de joc pune în faţa spectatorilor o lume redusă la contururi esenţiale, un loc terestru încărcat de virtualităţi simbolice măiestrit sugerate aici de scenografia Doinei Levinţa. E un podium în trepte, unde veşnicu' suiş şi coborât al mersului uman dă dramatism în orice pas şi mişcare. Dragomir se poate ascunde aici, jos, ca în vizuină, Ion se înalţă spre chemarea de dincolo. „În zadar pretindem că etichetele pe care le aplicăm pieselor clasice ale unei anumite perioade ar avea un înţeles absolut. Ele sunt reflectările unei atitudini critice ale unei anumite perioade şi a încerca să construieşti astăzi un spectacol conform cu aceste canoane este drumul cel mai sigur spre teatrul muribund. Teatrul muribund al unei repetabilităţi care îl face să treacă drept un adevăr viu". Cu acest crez, împrumutat celebrei cărţi a lui Peter Brook, *The Erupty Space*, regizoarea Dana Dima a izbândit să ne desprindă de imaginea unei tragedii caragialiene cu maiestuoasă lentoare. Contemporaneizare înseamnă aici în primul rând a da un ritm modern întregului, pe măsura unei lumi a desfăşurărilor fulgurante, pretutindeni în jurul nostru. Fără să uite astfel, dimpotrivă, subliniind răspicat preceptul autorului însuşi pentru care „ritmul e esenţa stilului" în literatură ca şi în teatru. Căci dacă epigonii lui Caragiale nu înşeală uneori, mimând replicile sale în gama absurdului, acolo unde nu reuşesc să ajungă e tocmai esenţa ritmului său, semn inconfundabil al operei însăşi respiraţia ei, dând textului energie, vitalitate, nemurire. De la *Petiţiune* la nuvelele tragice, de la *O soacră* la *Năpasta*, discursul caragialian, fie el epic ori dramatic, pulsează viu pe pagină sau în scenă, în riguroasa alternare a timpilor săi, cu o „măsură" perfectă. Acest ritm l-a intuit aici Dana Dima, imprimându-l în viziune spectaculară. Personajele vorbesc - părelnic, cel puţin - într-un ritm cotidian, încărcat însă de accentele cuvenite potenţării înţelesului şi întregului, şi întregul câştigă, replica trece fără oprelişti în sală, îi simţim aproape pe măsura noastră pe aceşti eroi tragici, închipuind o lume deplin asemeni cu a noastră.

Ideatic, spectacolul a fost conceput prin tensiunile de neîmpăcat între preceptele creştine şi precreştine întrupate felurit în personajele-cheie. Ion, nutrit de chemarea transcendenţei, în nebunia sa deopotrivă tragică şi jalnică, în note de farsă, dobândeşte astfel rol de protagonist în interpretarea aleasă a lui Claudiu Bleonţ. Frate al marilor clovni metafizici populând scena modernă dar şi al puşcăriaşilor României din veacul XX, Ion al lui Caragiale îşi trăieşte în faţa noastră, cutremurător, tragedia nevinovăţiei tăinuite de ceilalţi, pentru care singura ieşire va fi curmarea însăşi a vieţii. Bleonţ face în *Năpasta* unul din marile sale roluri, înscriindu-se printre numele de primă mărime ale scenei româneşti de azi.

Flavia Penel e o Ancă neaşteptată şi totuşi verosimilă, concepută în spectacol ca fiinţă vitală, deschisă chemărilor lumii, dar urmărindu-şi cu îndârjire ţelul ascuns. Mereu cu râsul pe buze, de la zâmbet îmbietor la rânjetul răzbunării, senzuală şi trupeşă, chip ademenitor al ispitei pământeşti ca un fruct prea pârguit. Are, mai ales cu glasul ei, care e numai al ei, cu inflexiuni calde, pătimaşe, dramatice ştiind să se înalţe către strigătul de sfârşit al izbânzii, un rol reuşit, poate cu excepţia scenei ispitirii nemijlocite a bărbatului când prea plinul ei trup, întins pe jos, revărsat dintr-un veşmânt nefericit gândit, nu dădea imaginea unei frumuseţi râvnite. Căci astăzi avem alte canoane estetice, mai puţin rubensiene. Anca de acum mi-a amintit-o, uneori temperamental, pe Dorina Lazăr din filmul *Năpasta*, semnat de Alexa Visarion, inexplicabil absent astăzi de pe ecranele noastre, care înscrie neîndoios o mare pagină a cinematografiei româneşti, ţinută în umbră odinioară şi care s-ar cere dată definitiv în vileag, dobândindu-şi locul cuvenit.

Foarte bun Damian Crâşmaru în Dumitru, rol foarte dificil, pe care l-a nuanţat cu o mare intuiţie a străfundurilor omeneşti în veşnica oscilare dintre vis şi trezie. Drumul său tragic spre ispăşire are forţă şi credibilitate umană. Claudiu Istodor în Gheorghe e conceput în contrast, bine condus cu meandrele nehotărârii şi slăbiciunii sale, deopotrivă supusă patimilor.

E greu a da pregnanţă unui astfel de personaj, ca „negativ" al celorlalte, şi Istodor a reuşit s-o facă.

În totul, e un cvartet de interpreţi perfect acordat în replică şi joc tragic, relevând şi perpetuând sensurile moderne ale capodoperei...

Maria VODĂ CĂPUŞAN

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Valentin SILVESTRU

Ispita artelor reci

În noua piesă[1] a lui Fănuş Neagu se aud ecouri vătuite din visul shakespearean al unei nopţi de sânziene, în care o lună năucitoare, miresmele grele ale apelor şi patimile dezlănţuite fac să se işte halucinaţii, o vrajă de basm schimbă iubirea în ură şi încurcă partenerii, izvodeşte solicitări contradictorii şi lasă slobode duhurile poznaşe. Dar în *Casa de la miezul nopţii* mai există şi o noapte de An Nou, când crivăţul zguduie căpriorii, iar prin trâmbele de zăpadă sticlesc ochii lupilor; aici vraja se destramă, muzica languroasă devine grotescă, chipurile se schimonosesc, cadrilul perechilor e agonie; în el se amestecă Moartea, făcându-şi şi ea jocurile ei. Comedia sentimentală se încolăceşte ca un vrej pe un trunchi de dramă.

Piesa aceasta (rău poreclită pe afiş *Paiaţa soseşte la timp*) are după canoanele clasice unele carenţe de climax dramatic, rânduieşte cu aproximaţie înnodământul cu deznodământul, situează cam târziu epitaza, adică partea în care se leagă conflictul. Însă glosemele şi semantemele ei sunt profund originale. În soluţia ei artistică, saturată de poezie, în stările coloidale vibrează o senzorialitate puternică şi are loc o tulburătoare înfruntare de principii. Interesantă şi prin dispozitivul forţelor ce se înfruntă – oameni ai saloanelor, oameni ai pegrei, oameni liberi ai preeriei – prin valorile morale ce se confruntă violent cu nonvalorile şi prin disecţia artificialităţii în dragoste, drama are o majestate lirică amintind de Du năre – topos predilect al autorului. Acţiunea începe prin a curge domol şi larg, ca vârtejuri neaşteptate să pară a o ţine în loc, iar repezişuri tot atât de bruşte s-o precipite, neliniştirea-i vremelnică aducând la suprafaţă mâlurile vâscoase ale străfundurilor.

Scormonind în adâncurile sufleteşti şi asociind o natură luxuriantă stărilor de spirit revelate, introducând elemente aventuroase nu pentru colorit, ci ca declanşatoare ale convoluţiilor de situaţii, desfoliind din nocturnitate elementele feerice – „noaptea şi câte învie odată cu ea", cum zice Coranul – stabilind abile concotenaţii într-un univers frământat de vise pure şi promiscuităţi, Fănuş Neagu dă o creaţie de captivantă frumuseţe. Dramaticitatea ei are ca substanţă lupta pentru adevăr. În ea e o văpaie lirică în care ard impurităţi ale lumii, lăsându-ne în nări mirosuri iuţi, spre neuitare.

Alegându-o, Teatrul Naţional se spală de multe păcate faţă de dramaturgia contemporană românească. Atrage din nou către scenă un mare scriitor. Intră şi sub acest raport pe făgaşul menirii sale, de instituţie statornicită acum 140 de ani, aşa cum a făcut-o, mai de curând, şi cu lucrări de Caragiale, Ion Luca, Marin Sorescu, o va face cu Dumitru Radu Popescu, Teodor Mazilu, Ion Băieşu şi cu alţii. Fănuş Neagu sub cupola Naţionalului – iată un moment de normalitate.

Cu înţelegere şi respect s-a apropiat de scriere regizorul-actor George Motoi. Şi-a propus să ne-o prezinte în aşa fel încât să-i auzim sonurile incantatorii, să-i percepem unele din valenţele hiperbolice, să putem vedea cu ochii minţii frazele imagistice ale multicolorului limbaj. Spectacolul nu accede în zona înaltă a poeziei originare şi pierde pe drum o parte din umorul scânteietor şi îmbelşugat al textului. S-a găsit, întrucâtva, ambianţa: cerul plumburiu, cioturile de salcie retezată, hăţişul de trestii tânguitoare, frământul valurilor, vuietul vântului, sclipirile adamantine ale gheţii. O muzică nimerită (de Nicu Alifantis) cu accente învăluitoare ori de tonalităţi atmosferizante sau punctând, cu sonorităţi anxioase, încordări ale intrigii, ţese o pânză diafană peste peripeţii.

Constantin DINULESCU şi Cezara DAFINESCU în „Paiaţa soseşte la timp" de Fănuş NEAGU. Foto: Ioan Oprea

S-a constituit adecvat grupul configurativ pentru umanitatea răscolită din piesă. Se celebrează aici dragostea şi prietenia care unesc, apoi se fracturează cadrul idilic prin irumperea, accidentală, a unui pâlc de deţinute evadate, sălbatice şi hămesite, ce se vor intersecta, în bizară coincidenţă, cu destinele celor găsiţi în cabana singuratică din ostrov – funcţia noilor venite fiind disolutivă. Din ciocnirea ce are loc – probă de foc pentru toţi – ies scântei; se naşte, treptat, o vâlvătaie de patimi. Când fumul se risipeşte, vedem că oamenii ce păreau tari nu sunt astfel. Certitudinile se clatină. Caracterele îşi schimbă polul. Elementele intră în alte combinaţii decât cele iniţiale. E o răvăşire şi o buimăceală în toţi şi în toate. Sărbătoarea se maculează. Iar ceea ce părea a fi repudiabil capătă suavitate. În jocul măştilor şi al adevărurilor, sarabandă a iluziilor şi mistificărilor, a pasiunilor false şi poeziei contrafăcute, escrocii sentimentali, oamenii slabi, incapabili de gest, emiţători doar de compasiuni ineficiente, precum şi canaliile îl răstignesc, pentru păcatele *lor*, pe inocent. Cei intinaţi rămân surzi la chemarea proorocului purităţii şi acela caută a răscumpăra, cu o tragică jertfă de sine, ceva din ce-ar mai putea fi salvat.

Pentru că rolul fetei Ina are în Raluca Penu o susţinătoare de nerv şi autenticitate, în modalităţi interpretative simple şi comunicante, personajul dă fervoare epilogului tragic în condiţie artistică limpede semnific antă. Iar acum deţinutele ce năvălesc îngheţate, flămânde şi batjocoritoare în lăcaşul molcomit de căldură şi tihnă au ca protagonistă pe Maia Morgenstern, ea jucând ca o leoaică, umplând scena, rostindu-şi cu forţă rechizitoriu-i difuz, gesticulând răzvrătit, agitându-şi besmetic mâinile, picioarele, secvenţa cardinală a conflictualităţii are şi expresivitatea brutală şi sarcasmul hărăzite de autor. Carmen Ionescu îşi strigă, şi ea, lamentaţia protestatară faţă de cel ce a fost autorul moral al unei sinucideri, iar Silvia Năstase portretizează cu vioiciune maliţioasă o bătrână hoaţă sfătoasă ce-şi secondează matern mai tinerele soaţe; e un rezoneur al experienţelor consumate în mediul interlop. Dacă doamnele Maia şi Carmen s-au ras în cap special pentru aceste roluri – ceea ce e, la o actriţă, la o femeie, un sacrificiu cu totul apreciabil –, trebuie să le mărturisim stima noastră admirativă. Dacă e numai o împrejurare coincidentă izvorând din alte necesităţi, oricum e de preţuit adecvarea merituoasă la sarcina creatoare de aici.

Totuşi, nu se realizează, scenic, decât în parte, jocul din ce în ce mai chinuitor ce înlănţuie - cu voia ori fără voia lor - toţi protagoniştii. Dacă evoluţia acestui joc, deşi capricioasă, nu implică ambiguităţile pensulate de autor, nu are pasionalitatea ardentă, caracterul provocator, maleficţiunile, autoflagelările, nebunia extatică, sclipirile enigmatice de luciferină în taina morţii şi scrumirea sufletească a osândei asumate după surparea prin nesăbuinţă, se pierde o substanţă inefabilă.

Ar fi fost nevoie nu de lumina aceasta rece şi egală care dăinuie acum în scenă, ci de izbucniri strălucitoare, penumbre şi luminiscenţe. Ar fi fost benefice semne teatrale de sugerare ori simbolizare a fabulosului - căci ne aflăm într-un ţinut mirific, un peisaj exotic-sentimental ce se cere privit printr-o lentilă a fanteziei; cabana uscată şi inconfortabilă, desenată de scenograful Gheorghe Mosorescu, costumele impersonale ale actorilor principali împiedică germinarea sâmburelui fantastic al piesei şi aplatizează locul unde se odrăslesc atâtea plăsmuiri sub rază selenară.

Sigur, regizorul-actor poate opune unor atare consideraţii opţiunea sa (posibilă şi ea) pentru o dramă realistă de moravuri, concepută cu netezime, în care l-a interesat doar (sau mai cu seamă) coliziunea caracterelor şi intriga exotică. Dar chiar astfel stând lucrurile: dacă e vorba de o paiaţă - pe care Alexandru Georgescu o interpretează mulţumitor (cu gargariseli antipatice la început, apoi din ce în ce mai clarificat, mai dinamic şi mai credibil) - se nimerea bine un strai, o mască, un indiciu oarecare de natură a-l dezanonimiza şi proiecta în spaţiul ludic şi de contemplaţie dat. Tot astfel, eroul, Dan Comşa: Mihai Niculescu i-a aflat [illegible] -a întruchipat pe unele laturi cu destoinicie. Ar fi putut avea însă farmecul cuceritor conferit de autor, îndrăzneala, beţia riscului, dacă o grimă artistică, o perucă (pentru conceptul de calviţie), o mustaţă, un costum special sau cine ştie ce altele l-ar fi lipsit de figura de copil blajin bosumflat în răstimpuri şi de salturile cu paşi mărunţei prin încăpere, în papucei de culoare crême.

O distribuire fericită i-a dăruit atât de chipeşei Cezara Dafinescu rolul principal feminin: Delia, soţia lui Comşa. E o făptură agreată de zei, încărcată de iubire, actriţă şi pictoriţă de personalitate, firesc iubită de toţi bărbaţii din preajmă. Interpreta realizează seducţia personajului, clipele sale bune de reflecţie, cele cenuşii, de îndurerare, mânia mocnită. Se plimbă cu distincţie, se expune cu candoare, e imprecativă fără vulgaritate şi lasă, cu fineţe, o aură de imprecizie în juru-i. Un plus de fragilitate şi altul de vulnerabilitate, o pierdere de sine şi câteva semitonuri în argutie ar conveni, probabil, întregirii acestei izbutite înfăptuiri.

Vizualizările artistice imaginative, metaforizând realul sub specia poeziei, aduc, de obicei - când nu sunt excentricităţi confecţionate, ce au nevoie de o juxtă explicativă - acele reflexe revelatoare ale stilului, de care vorbea Saint-Beuve, chemând spre o percepţie complexă, atât a fapturilor cât şi a întâmplărilor ce le definesc. În tratarea scenică a unei piese ca aceasta, a lui Fănuş Neagu - şi, în genere, a tuturor pieselor sale, ce, taxonomic, pot fi aşezate în încrengătura dramei poetice - se cer capitalizări de nuanţe şi glisări de la o stare la alta.

Ultimul tablou al spectacolului are această supleţe, iar absidiola de la etaj a inertei încăperi pare a dobândi o lumină astrală. Căci acolo se moare pentru alţii şi fără vină şi e absentă orice emfază.

Reprezentaţia - care se urmăreşte cu plăcere şi cu interes într-o bună parte a ei - are un punct înalt de incidenţă cu lucrarea literară, în personajul Taliverde, jucat cu combustie de Constantin Dinulescu. E bătrânul fantast care circulă şi prin prozele autorului, bizon solitar doldora de poveşti, amintiri istratiene şi eresuri. Cugetul său e o membrană sensibilă la toate minunile şi la toate josniciile lumii. Sufletul i-e plin de cicatrici ale rănilor făcute de femei şi de piraţi. Sub blana năpârlită, e un trup viguros şi bate o inimă de mandarin al apelor misterioase. Se avântă în gasconade, agită cuţitul, toporul, vituperând furios pramatiile şi se înclină, cavalereşte, în faţa doamnelor. E raţiocinant şi debonar. Sub înfăţişarea sa aspră, hirsută, de haruspiciu, se ascunde un faceţios cu o generozitate de aur, bucurându-se de bucuria altora, sărind fără preget la chemarea oricui are nevoie de el, gata să-şi dea cămaşa de pe dânsul cui i se pare c-o merită, pregătit să se înece în vin într-o tavernă, dar şi să prefire înţelept mătănii de chihlimbar într-un loc de taină, sau să pregătească o ceremonie soteriologică.

Actorul are calitatea de a fi ridicat pe piedestal scenic personajul şi de a-i fi atribuit multe din caracteristicile create de poetul dramatic. E însă greu să i le cuprinzi pe toate, fiindcă e bogat şi imprevizibil. Şi pentru că e aşa cum va fi, peste multă vreme, Fănuş Neagu însuşi, cu barba de promoroacă, sculptând cruci de gheaţă pe malul Dunării, ca Taliverde, pentru toate nostalgiile ce-l vor cutreiera - cu privirile ridicate spre stelele reci - şi pentru toate visurile pe care le-a dăruit altora.

---

1) *Paiaţa soseşte la timp* de Fănuş Neagu, premieră absolută la Teatrul Naţional din Bucureşti

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Dumitru MICU

Mentalitate tribală?

— Ne-a spus-o pe şleau: ori federalizare ori război.

— Să nu forţăm interpretarea!

— Cum altfel poate fi interpretată această declaraţie, consemnată în presă: „Sunt două modele diferite la care se merge: Iugoslavia, unde problema minorităţilor se rezolvă prin război şi moarte şi Elveţia, unde problema minorităţilor s-a rezolvat printr-o societate prosperă multilingvă şi multiculturală. Întrebarea este dacă preferaţi să mergeţi înspre Iugoslavia sau înspre Elveţia". Se poate mai clar? Ori vă helvetizaţi ori veţi avea soarta Iugoslaviei.

— El spune „înspre". Opune toleranţa helvetică fanatismului sârb, croat musulman. Cu alte cuvinte: problema naţională se poate rezolva, la noi, fie în spiritul înţelegerii fie doar prin vărsare de sânge. Nu-i vorba de a copia modelul elveţian.

— Oricum am lua-o, aşa-zisa rezolvare a aşa-zisei probleme a minorităţilor (a unei singure minorităţi, de fapt) din România implică, în concepţia congresmanului, constituirea unei enclave: cel puţin lingvistice şi culturale (deocamdată) dacă nu (de pe acum) şi administrative, pe baze etnice. E suportabilă o asemenea perspectivă?

— Nu, evident. Însă angajamentele luate în 1918 trebuie respectate!

— Trebuie, nimic de zis, însă nu fără a ne întreba unde ar duce punerea în aplicare a tuturora acum. Apar tot mai precise indicii că deţinătorii autonomismului nu s-ar mulţumi cu autonomia. Ei ţintesc mult mai departe. Încă în 1990 au apărut proiecte de desprindere a unei zone transilvane din hotarele statului român, în etape, şi de alipire a ei la Ungaria. Tot ce se întreprinde în materie de drepturi ale minorităţilor de către o seamă de politicieni, de trei ani încoace, învederează acelaşi obiectiv pe termen lung. Separarea şcolilor, congrese iredentiste, jurământ de credinţă al parlamentarilor faţă de o altă ţară...

— Declaraţia şefului guvernului de la Budapesta că se consideră premierul tuturor celor 15 milioane de maghiari, ori în ce ţări ar trăi aceştia...

— Corelând asemenea fapte cu demersuri şi acţiuni separatiste din Croaţia, , Bosnia-Heţegovina, apare limpede tendinţa unora de a provoca dezmembrarea tuturor statelor constituite după întâiul război mondial.

— Se confirmă oare aserţiunile celor ce susţin că există minţi care urzesc iluzia readucerii teritoriilor rupte în 1918 din imperiul austro-ungar sub coroana Sfântului Ştefan?

— Cu certitudine. Şi nu minţi izolate...

— Oricum, e dreptul sacru al oricărei etnii de a-şi conserva identitatea.

— Indiscutabil. Poate fi însă menţinută identitatea naţională numai prin separaţie? Nu şi-o păstrează oare, şi nu şi-o afirmă cu atâta vigoare încât se ţine seama şi în congres, şi nu doar acolo, ungurii din Statele Unite? Ei nu sunt câtuşi de puţin pândiţi de pericolul deznaţionalizării, cu toate că nu au instituţii de stat în limba proprie şi nu-i trece nimănui dintre dânşii prin minte să ceară autonomie de vreun fel. În situaţie analogă se găsesc şi alte naţionalităţi. Democraţia garantează oricui, oriunde, posibilitatea de a fi el însuşi, în toate privinţele, inclusiv în privinţa apartenenţei etnice, fără a fi necesară, în acest scop, fărâmiţarea teritoriului statal.,

— Replica frecventă a celor ce nu cunosc problematica minorităţilor din România este de tipul: Fugi, domnule, de-aici! Cum o să ne ia Ardealul o ţară mai mică şi a cărei populaţie nu-i nici cât jumătate din populaţia României?!

— Aşa ar fi dacă două ţări ar fi lăsate să se bată între ele fără nici un amestec. Dar nu sunt. Intervin şi alte puteri. În sprijinul fie al uneia fie al celeilalte. Complexităţile de interese angajează în conflict alte şi alte ţări. Un război zonal se poate transforma - ba chiar nu poate să nu se transforme - în război mondial.

— Stând să mă gândesc, înclin să cred că formarea unei enclave poate dăuna mai mult unui stat şi unei naţiuni decât o cedare de teritoriu marginal. Enclava poate deveni focar permanent de ostilităţi.

— Vrei să spui că, dintre toate relele posibile, cel mai suportabil ar fi cel pe care era gata să şi-l asume România în 1940? Guvernul român propunea atunci un schimb de populaţie şi implicit anumite cesiuni teritoriale în zona de vest. Partea maghiară refuza însă să ia în consideraţie o asemenea eventualitate, pretinzând suprafeţe mari din Ardeal, dacă nu ţinutul întreg. Nepuntându-se înţelege cele două guverne au intervenit Hitler şi Mussolini, care au aplicat judecata solomonică...

— A pune astfel problema astăzi ar fi culmea absurdităţii. Nu se poate gândi aşa decât eludând realul cu desăvârşire. Ţările, economiile naţionale, culturile şi chiar limbile sunt atât de interdependente încât comunicările dintre ele n-ar putea fi sistate nici prin ridicarea de ziduri până la cer. Interpenetrările de idei, de valori, de bunuri, chiar de persoane sunt atât de inevitabile încât ar deveni aproape tot atât de greu a împiedica o asemenea circulaţie ca a interzice vânturilor, ploii şi păsărilor zburătoare să treacă frontierele. În această situaţie, ce utilitate ar putea să aibă strămutarea unora de sub munţii Ciucului undeva pe Tisa şi aducerea celor de acolo în câmpia transilvană? Nici cel mai incurabil nebun nu poate concepe aşa ceva.

— Dacă e să judecăm raţional, nu-i oare absolut absurd ce se petrece în jurul nostru? Comunismul s-a prăbuşit în Europa de est şi sud-est fiindcă s-a dovedit un sistem sufocant, şi, totuşi, popoare eliberate din cătuşele lui se autoîncătuşează în cele mai sufocante fanatisme naţionaliste. Până şi orbii pot vedea că nu-i cu putinţă să ieşi din sărăcie, înapoiere, mizerie decât prin cooperare, prin unirea eforturilor, şi, cu toate acestea, foştii oprimaţi în loc să-şi coordoneze activităţile, se bat între ei şi se omoară ca chiorii. La noi nu s-a ajuns până acolo pe scară mare, şi e de sperat să nu se ajungă, dar nu e pueril oare să ne dorim integraţi cât mai curând, şi pe deplin, în structurile europene şi în acelaşi timp să ne disputăm întâietatea pe plan regional? Una din două: ori ne vrem europeni, şi ne comportăm în consecinţă, ori, dacă nu suportăm vorbirea şi scrierea în altă limbă decât a noastră, renunţăm la Europa şi ne declarăm fiecare împărat în enclava, mahalaua sau chichineaţa lui.

— Cine sunt aceia care, pe de o parte, vor fluidizarea graniţelor, iar pe de alta să se izoleze de compatrioţii de altă limbă, majoritari, prin ziduri chinezeşti?

— Sunt omologii celor ce i-ar vrea pe toţi cetăţenii României monoglоţi. Ai celor care, dacă ar putea, ar repromulga şi aplica un Decret din perioada interbelică: „Vorbeşte numai româneşte!" Aşa stătea scris atunci în Ardeal, pe pereţii instituţiilor de stat.

— Iar în anii ocupaţiei horthiste, dacă erai auzit pe stradă vorbind româneşte, sau văzut cu *Tribuna Ardealului* în mână, riscai să fii agresat.

— Şi nu erau absurde ambele situaţii?

— Până la demenţial!

— Atunci?

— Nu rămâne decât convieţuirea paşnică. „Purificarea" etnică este o aberaţie, oriunde pe pământ. În Ardeal e o imposibilitate. Nici românii pe unguri, nici ungurii pe români nu pot să-i izgonească de pe tărâmurile natale. Nu-i chip nici să-i extermine unii pe alţii sau să se extermine reciproc. Singura soluţie rămâne găsirea unui *modus vivendi* reciporc acceptabil.

— Cum: „găsirea"? Doar trăiesc împreună de o mie de ani? Cei de jos, din păturile largi se înţeleg admirabil. Sunt frecvente căsătoriile mixte.

— Nici o vrajbă n-ar exista, dacă n-ar fi aţâţată.

— Adevărat. Oamenii cumsecade, şi aceştia formează majoritatea zdrobitoare atât a românilor cât şi a ungurilor nu au nimic de împărţit unii cu alţii altfel decât în chip firesc îşi împart între ei avuţia de acelaşi neam: fraţi cu fraţi, copii cu părinţi. Dacă ar fi lăsaţi în pace...

— Dar nu sunt! Iată congresmanul american?! În loc să intervină europeneşte - şi mai ales americăneşte - pentru domolirea eventualelor fricţiuni, pentru aplanarea tensiunilor, când apar, acţionează invers. Răscoleşte patimi obscure, aprinde ambiţii şi vanităţi stupide, provoacă artificial conflicte cărora le lipseşte orice sursă reală, inventează probleme şi dificultăţi.

— Prin imixtiunile lui în treburile noastre interne resuscită mentalitatea tribală...

— Tocmai! Sub înfăţişarea unui *homo americanus* ne-a vizitat de curând un şef de trib.

— Şef sau nu, mister Lantos s-a dovedit a fi un mesager al „tribului" celor ce, de trei ani, nu contenesc a încerca să provoace prin interpuşi, şi la noi, tulburări de natură a iugoslaviza România.

— Nu fără concursul românilor noştri! Al celor ce, şi acum după aprinderea de către congresman a spiritelor, s-au apucat să toarne gaz peste foc...

— Ei, dar prea fac unii scandal din orice. Prea se leagă de orice pentru a devia atenţia de la problemele absolut arzătoare ale momentului. Doar textul din Iorga reaşezat pe soclul statuii lui Matei Corvin îl elogiază pe marele rege ungur de origine română prin tatăl său...

— Da, dar de ce trebuia reaşezat chiar acum? Actul acesta a fost luat drept provocare, drept intenţie de jignire.

— Înţelept ar fi fost - şi ar fi - să se aşeze alături un citat dintr-un istoric maghiar, în limba maghiară. Tocmai Mathias Rex să ne învrăjbească, în loc de a ne apropia?!...

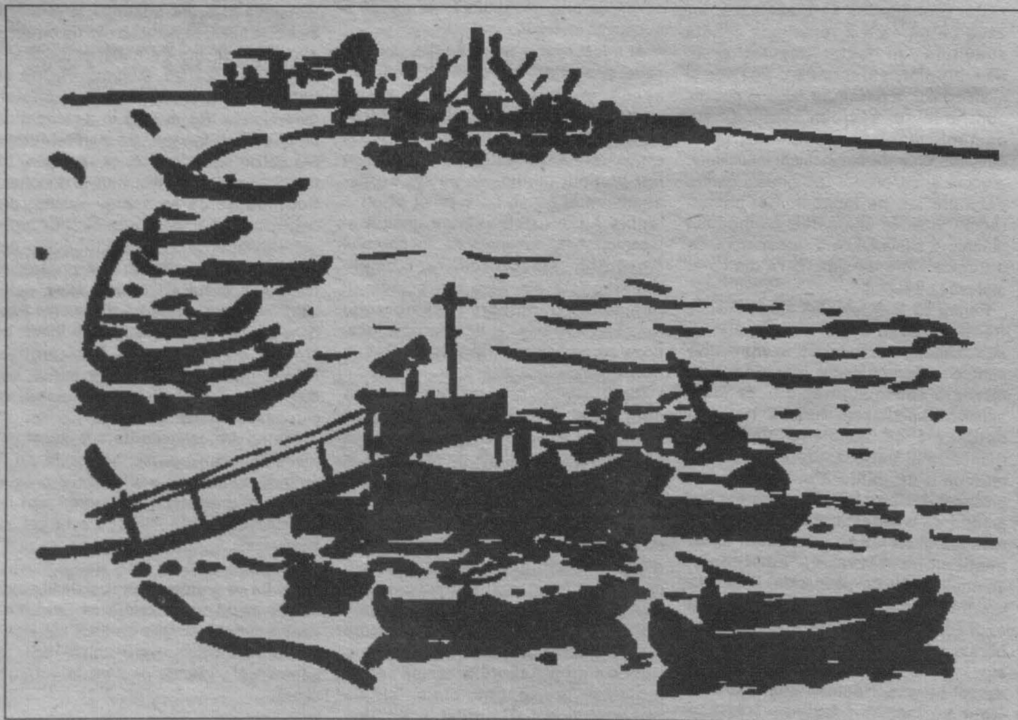
— Oricum, din partea domnului Tom Lantos nici o speranţă. Adio, clauza!

— Mai bine fără clauză decât să fie obţinută cu preţul umilinţei, al renunţării la demnitatea naţională!

— Cine ştie, poate că totuşi nu depinde totul, absolut totul, numai de Lantos în Congres... Or fi având, poate, dacă nu acolo, în alte sfere influente, un cuvânt şi alţi americani de frunte, un John Ashcraft, bunăoară, guvernator al statului Missouri, preşedinte al Asociaţiei Naţionale a Guvernatorilor care, vizitându-ne, a rostit aprecieri mai în concordanţă cu realitatea.

— *Saepe premente deo fert deus alter opsem* . Adesea, când un zeu te persecută, un alt zeu îţi vine în ajutor.

— Vom trăi şi vom vedea.

Vasile Grigore - Bărci pe Dunăre

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

ZAHARIA STANCU

Eugen SIMION

UN ARISTOCRAT

Cei care l-au cunoscut în amurgul vieţii lui erau uluiţi de frumuseţea aristocratică a omului, păstor destoinic şi demn, timp de mai bine de un deceniu, peste Uniunea Scriitorilor. Ţăranul brun, care în tinereţe avea (ne încredinţează G. Călinescu) „ochii profunzi şi foarte difidenţi" şi un temperament focos, devenise înţelept şi generos, iubea enorm viaţa literară şi trăia, aproape în exclusivitate, în mijlocul ei. A fost legat, prin viaţa lui de gazetar şi de editor de reviste, de toate categoriile de scriitori, de la Stan Palanca, regele boemilor, la Mihail Sadoveanu. Cunoştea pe toţi cei care ţineau un condei în mână şi manifesta o mare deschidere spre tineri. Avea peste tot prieteni, avea şi duşmani neîmpăcaţi. Pe aceştia din urmă îi fulgera, din când în când, cu lungi pamflete orale, de o absurditate calculată, superioare, în orice caz, pamfletelor scrise. Cineva jigneşte într-o împrejurare oarecare pe prozator. Prozatorul se ridică, atunci, drept, cu faţa cretoasă, trădând o mare încordare interioară, şi cu vocea lui subţiată şi sacadată începe un viforos discurs. El acceptă, tactic, învinuirea, dar o deplasează pe un teren absurd: cum că el, scriitorul, este acuzat că şi-a omorât bunica de pe îngusta şi lunga vale a Călmăţuiului. Nimeni nu spusese vreodată această enormitate, însă, pentru a culpabiliza pe adversar, pamfletarul introduce o premiză imposibilă. De aici înainte, demonstraţia construieşte coerent în irealitate. Vine mereu vorba de bunica teribilă şi de moartea ei de care, până la urmă, ne simţim toţi cei de faţă vinovaţi. Confratele care jignise pe prozator este ruşinat, încearcă să se scuze, însă scuza nu poate fi formulată, pentru că, o dată pornit, oratorul nu mai poate fi oprit. El continuă să se apere de suspiciunea cum că şi-ar fi omorât bunica, deşi bunica murise înainte de naşterea nepotului Zaharia. Faptul n-are importanţă, oratorul îmbrăţişează ideea abominabilei crime şi merge cu ea până la capăt. La sfârşit publicul este înspăimântat, culpabilizat total, inocenţa nu se mai deosebeşte de crimă.

Fănuş NEAGU

LEUL DE PERSIA

Zaharia Stancu. Îl văd cum, într-un amurg dincolo de amurg, umblă tăcut, Leu de Persia cu cei mai frumoşi ochi albaştri, printre zodii, lătrat, de jos, de lupii tineri învălmăşiţi în pârloagele cârciumilor. Aşază pe Calea Robilor oglinda, cuţitul şi merele tristeţei sale ţărăneşti, salcâmi, o căruţă, o luntre şi paşii lui Darie sau numai urmele lor culese din jocul cu moartea pe care l-a stârnit, l-a traversat cu tropot şi l-a sorbit cu patimă între hotarele Balcanilor.

„Singur, dar nu în Marea Singurătate", cu fruntea julită de marginea Timpului, Leul lasă să-i scape din gheare boabe de os sculptat cu sabia nemuritoare şi boabele se înşiră ca măceşile pe decindea Dunării şi pe lunga şi îngusta vale a Călmăţuiului, firul ăla de apă sau mai ales de cântec care, în nopţile de toamnă, se azvârle şi încremeneşte în văzduh, luând chip de stâlp poleit, ca să strecoare-n ierburi scuturate, în ceaire vegheate de cirezi şi sub coviltire pe care sună ploaia altoiurile sălbatice ale răzvrătirii, izvorul basmelor, elegii, stele, vulpi, melancolie, cai înnebuniţi de mireasma pelinului, seminţe de vifor. Încătuşat de flacăra albă, în slava vieţii sale, când era copac pândit de ferăstraie şi nu-i păsa, pentru că ţâşnise-n zbor zvelt şi negru, înţepat în sângele aripii cu iarba fiarelor, el domnea peste un clopot de aur în care se zbăteau sunetele unui vers straniu: „vreau să am de model vijelia".

L-am iubit pe Zaharia Stancu la modul zănatic şi hai-hui al celor pălmuiţi de bunavestirea câmpiei, nestăpâniţi chiar în luciditate, exaltat, potrivnic, topit în asemuiri şi sminteală. El suferea pentru câmpie şi nu se putea să nu-l iubesc, când atât de adânc şi aspru mă străfulgeraseră *Desculţ, Constandina, Şatra, Ce mult te-am iubit, Florile pământului*, toate rotindu-se ca o gârlă de cocori în jurul unui mit neguros sau al unei epopei flămânde de duminici şi zămislind în eternitate grâu.

Centenar CEZAR PETRESCU

„GRETA GARBO" — UN ROMAN CAPCANĂ

Cezar Petrescu şi-a surprins publicul cititor şi critica literară nu numai printr-o operă pe atât de cuprinzătoare, pe cât de reprezentativă şi semnificativă pentru un scriitor cu mari ambiţii, de a crea, după modelul ilustru al patronului său spiritual, Balzac, o „comedie umană" a secolului nostru. Spirit prolific, el este autorul unei „opere caleidoscopice" (Mihai Dascal), în care coexistă schiţe şi povestiri cu valenţe sămănătoriste, de tradiţie maupassantiană sau de analiză şi introspecţie psihologică, romane sociale, biografii romanţate sau creaţii din categoria fantasticului. El însuşi şi-a făcut un asemenea program, asumându-şi riscul acestei diversităţi tematice şi artistice.

Problematica creaţiei sale literare este complexă. De la *Scrisorile unui răzeş* (1922), opera de debut editorial şi până la *Vladim sau drumul pierdut*, romanul asupra căruia l-a surprins moartea la 9 martie 1961, Cezar Petrescu a fost preocupat de spargerea vechilor tipare literar-artistice, de dorinţa de noutate, de problemele omului contemporan, al cărui suflet neliniştit îl obseda. Şi toată această preocupare se bizuia pe setea sa nepotolită de a sonda realitatea socială a veacului său.

Cu o fecunditate literară demnă de invidiat, omniprezent în câmpul literaturii româneşti timp de peste patru decenii, cu opere inegal realizate estetic, Cezar Petrescu ridică probleme acute ale epocii, al cărui martor sensibil este, în consonanţă cu literatura europeană.

Propunându-şi realizarea unui ciclu de lucrări care vor forma „Cronica românească a veacului XX", autorul romanului *Întunecare* a încercat transpunerea, în spaţiul spiritualităţii româneşti, a unei „comedii umane". O astfel de întreprindere ambiţioasă, vizavi de faima mondială a lui Balzac nu l-a înfricoşat. Deşi rezultatele nu sunt la nivelul intenţiilor, nu i se pot reproşa osârdia şi evlavia, documentarea şi introspecţia psihopatologică în urmărirea idealului său, inventivitatea epică. Sondând cu mijloace scriitoriceşti problemele sociologice şi psihologice ale epocii, Cezar Petrescu a realizat şi proiectat destinele personajelor sale pe fundalul istoriei noastre. Prolificitatea sa literară nu este decât o îngemănare fericită şi reuşită (pe alocuri) dintre talent şi disciplină literară, dintre biografie şi creaţie.

Scriitorul s-a născut în preajma Cotnarilor, în satul Hodora, la 1 decembrie 1892. La Iaşi îşi începe şi desăvârşeşte studiile, obţinând licenţa în drept (1945). Dar mai importantă decât această diplomă, care nu-i va fi de nici un folos, este apariţia primelor scrieri: nuvela epistolară *Scrisori*, publicată în 1907 în revista „Sămănătorul" şi câteva articole pe teme sociale şi naţionale apărute în ziarul „Facla" lui N.D.Cocea. Sub diverse pseudonime (C.Zar, C.P., Jago) colaborează în presa ieşeană: „Chemarea", „Opinia", „Jaşul", „Depeşa" (între 1915-1918), cu articole de atitudine faţă de politicianism şi război; articole care vor constitui materialul documentar pentru romanul *Întunecare*. Sfârşitul războiului înseamnă pentru tânărul condeier orientarea pronunţată spre literatură. În „Cronica", publicaţie condusă de Tudor Arghezi şi Gala Galaction, publică nuvela *Păianjenul negru*, schiţa *Sonata lunii* şi meditaţia *Pământul uitării*. La 13 decembrie 1918 se mută la Bucureşti deocamdată, pentru un an, unde scoate revista de polemică social-politică şi culturală „Hiena", apoi pleacă la Cernăuţi. În scurta perioadă petrecută în capitala Bucovinei, organizează revista cu numele provinciei şi-şi începe cercetările în vederea reconstituirii biografiei elevului Mihai Eminovici. Este rândul Clujului să-l aibă locuitor din 1920, unde lucrează în redacţia ziarului „Voinţa": aici, întemeiază prestigioasa revistă „Gândirea", în primul său număr publicându-şi prima nuvelă, *Inelul cu piatră de rubin*. Paralel, trimite revistei „Hiena", aflată sub altă conducere, schiţe şi articole pentru rubrica „Scrisorile unui răzeş", care vor fi adunate şi publicate în volum în 1922.

Publicarea în „Gândirea", începând cu anul 1925, a unor capitole din romanul său cel mai cunoscut, *Întunecare*, înseamnă şi ieşirea sa de sub influenţa sămănătoristă şi întărirea unor accente realiste. Romanul va apărea în două volume în anii 1927-1928. Este, în acelaşi timp, şi anul în care tipăreşte volumul *Omul din vis* (Craiova, Editura „Ramuri") cu subtitlul „Trei povestiri cu morţi", volum ce vădeşte îndreptarea scriitorului spre analiza psihologică şi spre fantastic.

După publicarea romanului *Comoara regelui Dromichet*, primul volum al ciclului închinat petrolului, ca şi *Aurul negru*, a volumului de nuvele *Flori de gheaţă*, lui Cezar Petrescu, prozatorul cu aproape un deceniu de intensă activitate literară, i se conferă Premiul Naţional pentru literatură. „Om de litere până în măduva oaselor - cum îl descrie Perpessicius pe proaspătul laureat - Cezar Petrescu s-a dedicat scrisului, din care şi-a făcut unica raţiune de existenţă. Aşa se explică, poate, cum la capătul unui deceniu numai, tânărul laureat al Premiului Naţional de proză poate prezenta state literare aşa de împlinite".

O notă distinctă face trilogia *Luceafărul* (*Luceafărul*, 1936, *Nirvana*, 1937, *Carmen Saeculare*, 1939), închinată vieţii lui Eminescu. Cu o documentare solidă, romanul nu e o simplă viaţă romanţată, în genul marilor modele ale Occidentului. Este un roman cu eroi reali, care se remarcă prin puterea de construcţie, prin reconstituirea unor epoci şi medii sociale şi culturale. Autenticitatea biografică este intensificată de arta romancierului.

Instaurarea dictaturii totalitare îl surprinde în plină activitate creatoare. Încearcă o readaptare a tematicii prozei sale la noile condiţii sociale şi politice impuse din exterior, dar rezultatul acestor lucrări „fabricate" conform unei ideologii străine spiritualităţii româneşti este mediocru. Romanele *Adăpostul Sobolia* (1944), *Războiul lui Ion Săracu* (1946), *Bună ţară, rea tocmeală* (1950), *Oameni de ieri, oameni de azi, oameni de mâine* (1955) le consemnăm doar sub titlul de inventar, căci, din păcate, coabitarea scriitorului cu noul regim a însemnat pentru el un eşec dureros, iar pentru istoria literaturii un regres regretabil, cu toate onorurile cu care regimul comunist l-a încununat (Premiul de stat în 1954 pentru scenariul cinematografic *Nepoţii gornistului* şi membru al Academiei R.P.Române, în 1955). Trecerea în nefiinţă, în primăvara anului 1961, îl eliberează de obsesia acestei mezalianţe ideologice, de care n-au scăpat nici alţi colegi de generaţie.

Romanul cu un titlu atât de seducător pentru publicul cititor, *Greta Garbo*, îşi are geneza sa. Ca şi *Miss România*, romanul *Greta Garbo* a fost o comandă a excelentului gazetar Pamfil Şeicaru, pentru foiletonul gazetei sale, „Curentul". În ultima scrisoare, din 22 ianuarie 1936, prin care Cezar Petrescu îl dezleagă pe Pamfil Şeicaru de prietenia sa (relaţiile dintre cei doi se deterioraseră încă din 1930), scriitorul îi reproşează gazetarului (cu îndreptăţire?) iscusinţa cu care s-a folosit de condeiul său ca „o supusă şi întotdeauna promptă unealtă". Speculând „fanatica mea pasiune de scrib" (căci, într-adevăr, scriitorul avea o mare uşurinţă la scris, chiar el vorbind despre „uzina mea literară"), Cezar Petrescu se arată total dezamăgit de realizarea şi valoarea artistică a celor două romane publicate ca foileton în gazeta lui Şeicaru: „Sunt singurele compromisuri pe care le-am făcut în cariera mea literară, sub sugestia ta, în interesul gazetei, ca să rămân şi cu ocara, cu paguba bănească" (*Corespondenţa lui Cezar Petrescu*, vol. I, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1986, p. 136).

Probabil că personajele şi acţiunea romanului *Greta Garbo* le-a purtat „tot anul în cap", scriindu-l în timp record, aşa cum reiese dintr-o scrisoare, datată 20 decembrie 1931, adresată sorei şi cumnatului său, Aurelia şi Ionel Stănculescu din Bacău: „Nu ştiu dacă voi putea veni de Crăciun (...). În schimb, voi căuta să fiu de Anul Nou. Vreau să profit de zilele de Crăciun pentru a scrie un început de roman foileton pentru «Curentul» - singura sursă bănească negrevată de vreo poprire" (Ibidem, p. 60). Şi, într-adevăr, Cezar Petrescu a profitat cu eficienţă de sărbătorile Crăciunului anului 1931, de vreme ce în luna următoare începuse deja publicarea lui. Spre finele anului, romanul a apărut în volum, în editura „Curentul", în bune condiţii grafice, la care şi-a adus o contribuţie decisivă pictorul N.N.Tonitza prin ilustraţiile încorporate.

Care-i tema romanului *Greta Garbo?* Mitul depersonalizării celebrei actriţe, monstru sacru al epocii, într-o epocă în care mirajul şi starurile cinematografice au reuşit să standardizeze până şi sufletul uman. Alina Gabor, eroina romanului, este un astfel de suflet traumatizat, pentru că seamănă uimitor cu actriţa şi de pe urma acestei asemănări are de suferit şi de îndurat. Elevă mediocră într-un oraş provincial, Alina Gabor este invidiată şi persecutată de o suplinitoare. Întoarcerea titularei catedrei pare să pună capăt acestei situaţii, dar soţul profesoarei titulare o curtează pe elevă, a cărei unică vină este asemănarea cu un star de cinema, iar cum gelozia transformă bunătatea în răutate, Alina caută alinare la directoare, al cărei soţ îi face şi el ochi dulci elevei. Izgonită şi de directoare, eleva se îmbolnăveşte şi ura pare că se risipeşte.

După o serie de scene mai puţin realizabile, cu personaje comice sau chiar ridicole, unele apărând şi în *Baletul mecanic*, Alina se metamorfozează, pleacă în Capitală spre a deveni vampă, în scopul răzbunării feminine. Căpătând reputaţia unei femei fatale, Alina Gabor face victime în rândul bărbaţilor nu numai la Bucureşti, ci şi la Veneţia sau Paris, pe unde ne poartă scriitorul, înflorind subiectul cu enigme şi suspansuri, prea puţin verosimile. În cele din urmă, românca noastră se întâlneşte cu adevărata Greta Garbo, cu care semnează un contract pentru dublură cinematografică.

În străfundul sufletului său, Alina Gabor tânjeşte după o viaţă liniştită, tihnită, ca aceea a copilăriei ei. Pentru Alina, fericirea rustică este superioară unor momente tumultoase, cu urcări şi mai ales coborâri specifice vieţii mondene.

Într-o scrisoare din 1934, Cezar Petrescu mărturisea că trece prin viaţă „cu condeiul în mână şi o desagă de cărţi în spinare". Din această desagă, merită să deşertăm romanul *Greta Garbo* şi să-l oferim, pentru o nouă judecată, cititorilor, după şase decenii de la apariţia sa.

Tudor NEDELCEA

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

– Ieşi afară! Ieş-şi afară, spurcăciune!

Un câine străin, alb, slinos, scârnav, nu numai că sărise în lift în urma lui Serafim, nu numai că începuse a scheuna, mişcându-şi, înfrigurat, lăbuţele în cutia întunecoasă, repezită spre etajul al şaisprezecilea, dar îndrăznise chiar, în timp ce Serafim, ajuns pe palier, se lupta cu cheia, să se repeadă spre uşa apartamentului, zgâriind cu ghearele tăblia capitonată, insistând să intre.

– Afară, n-auzi!

Lui Serafim îi fu silă să dea cu pantoful curat în jigodia aceea caldă. O teribilă nerăbdare stăpânea câinele: lovea cu amândouă labele în uşă, îşi lipea botul de crăpătura de sub tăblie, aspira aerul, lovea din nou în uşă, insista, nu voia să ştie de nimic.

Serafim bătu din picioare, ţipă - zadarnic. Încercă să înşele câinele strecurându-se iute în apartament, dar scârnăvia, îndoindu-şi trupul, ondulându-şi-l aidoma unui şarpe îmblănit, se târî cu o repeziciune fantastică în urmă-i, îi perie picioarele, spre a porni apoi să alerge, ţăcănind cu ghearele, prin odaia întunecoasă. Serafim ţipă îngreţoşat, puse mâna pe-o mătură, se repezi la javră, dădu în ea, mai dădu o dată, o zvârli afară, trânti uşa în urma ei şi, cu inima bătându-i nebuneşte, se sprijini de tăblie. Fiinţa infernală se foia tăcută pe palier, dădea acolo din colţ în colţ, se auzea foşnind. Apoi se duse.

Lui Serafim îi mai stăruia pe la glezne dezgustătoarea senzaţie a trupului de câine, lunecos ca un şarpe.

Stătu o vreme lipit de uşă, revenindu-şi. Gata, s-a liniştit? Aproape.

Lăsaţi-mă în pace. Ce tot vreţi de la mine? Eu nu vă doresc. Eu nu sunt de-al vostru. Sunt mai presus de voi. Am coborât din poieni stelare în această mocirlă pentru ca, săvârşindu-mi crugul vieţii, să plec iar de unde am venit. Nu vă atingeţi de mine.

Îşi scoase paltonul, bău un pahar de apă rece, curată, aprinse două lumânări, se aşeză în faţa oglinzii, se privi îndelung. Ce frumos sunt! Miji ochii, îşi plecă uşor capul spre umăr, se privi dintr-o parte: da, da, frumos! Şi sunt eu ăsta. Nespus de frumos! Sunt eu! Iar voi duceţi-vă în drumul vostru. Îşi aminti de câine. Scârnăvia! Îngrozit, sări în picioare, se uită în jos, la pantaloni: bineînţeles, fire de păr. De lepădat la iuţeală!... Un duş fierbinte! ... Veni din nou la oglindă.

... Scârboşenia lumii. Femeile, copiii, bătrânii, câinii. Mâzgă legănătoare, galbenă. Însuşi trupul e ceva greţos. Adică trupurile altora: tot ce a al altora e scârbos. Fermecător, pur, transparent e numai ceea ce-i al meu. Eu sunt imaterial şi asexuat. Nu particip la jocurile voastre. Haide, luaţi-vă bulendrele!

Privi din nou faţa întunecată a oglinzii. De o parte şi alta a cristalului - câte o flacără vie, pură. Un chip. Lumânările. Chipul. Dar să admir această imagine miraculoasă, de alt tărâm, nu-mi îngădui decât numai mie. Voi întoarceţi-vă mutrele.

Spre locul lui de muncă Serafim era nevoit să călătorească cu autobuzul. Pe drum evita să se uite la râturile porcine, boturile de cămilă, obrajii de hipopotam din jurul său. Într-adevăr, toţi oamenii sunt scârnavi. Şi aşa, dezgustători, josnici cum sunt, îşi îngăduie să se holbeze la el, la Serafim, ba chiar să-i rânjească, să schiţeze zâmbete! Ei da, chipul meu radiază o lumină nepământeană! Ei da, am plete aurii! Aripi albe ca zăpada! Ochi angelici! Aşadar, în lături, plebei! În lături! Trece Serafim!

Se uită iar la oglindă. Din adâncurile ei întunecate ieşea la iveală, legănându-se, chipul lui, al lui Serafim. Un licăr trandafiriu, irizarea aripilor albe de la spate. Să tot priveşti aşa, la nesfârşit ... Cine eşti tu, frumosule? Şi Serafim se topi în dumnezeiasca oglindire. Dar e timpul să şi aţipesc. Mâine am o zi grea. Stinse lumânările, îşi puse o aripă peste cealaltă, pluti prin bezna molatică.

Tatiana TOLSTAIA

SERAFIM

Cu prilejul unei aniversări a zborului fraţilor Montgolfier, în raionul respectiv avea să se desfăşoare o cursă aeriană pe o distanţă de treizeci de kilometri. Serafim se înscrise şi el. Trebui să facă rost de nişte acte: o analiză - bilirubina din sânge, încă una - sumarul de urină, plus o adeverinţă de la spaţiul locativ. „Am să zbor mai sus decât toţi ceilalţi, gândi în timp ce sora medicală îi sugea printr-un mic tub de cauciuc sângele delicat, albastru. Voi lăsa jos viermuirea mulţimii, aglomerările omeneşti, instinctele primare. Îmi voi desface - fiu al eterului - aripile mătăsoase, zăpezii, orbitoare, semănând cu un milion de colibri imaculaţi. O, ce magnifică îmi va fi solemna plutire spre înălţimi!"

Vasile GRIGORE - NUD

Înălţându-şi fruntea împrejmuită cu zulufi aurii, păşea fără grabă pe poteca primăvăratică, ce începuse a se zvânta. Pe o plăcuţă cafenie sta pe vine cuvântul scurt, gutural: [1]. Adeverinţa de la spaţiu!

Împinse uşa, intră. În încăperea lipsită de perdele, plină cu şiruri de scaune, dormitau două băbuţe. Un lector în vârstă citea fără grabă dintr-un caiet cu scoarţe de muşama.

– Potrivit unei legende absolut lipsite de certitudine, Dumnezeu-tatăl, care nici nu există, ar fi fecundat-o pe aşa-numita Fecioara Maria prin intermediul unui aşa-zis Duh Sfânt, care nici el n-a existat niciodată, drept rezultat al unei asemenea concepţii şarlataneşti apărând, potrivit afirmaţiilor mincinoase ale ţârcovnicilor, figura imaginară a unui Hristos, care ne e şi ea profund străină. Aceste născociri lipsite de temei sunt ...

Băbuţele se treziră.

– Intră, intră, Serafime! dădu glas lectorul. Astăzi avem o conferinţă antipascală. Privitoare la ideea profund dăunătoare a aşa-zisei concepţii imaculate. Ia loc, i-o conferinţă folositoare.

Serafim îl privi cu răceală, trânti uşa, plecă spre casă. Eu sunt împotriva oricărui fel de concepţie. Tu n-ai decât să lupţi, lectore. Luptă. Smulge din rădăcini... Eu sunt mai presus de lumea oamenilor, de poveşti privitoare la divinităţile filistinilor, ce nasc într-un staul murdar prunci săraci cu duhul. Eu sunt un spirit pur. Sunt Serafim!

La „Darurile pădurii" se vindeau porumbei. Serafim cumpără o pereche. De fiert într-o oală acoperită, circa un ceas şi jumătate ...

Porumbeii bolboroseau în oală. La uşă, un ţârâit de sonerie. Ei da. E Magda. O vecină. Vrea, chipurile, să se mărite. Şi tot vine pe la Serafim, scârba roşcată, foloseşte tot felul de pretexte! Serafim îşi încrucişă mâinile la piept, se postă la fereastră, privi afară, montându-se. Magda se aşezase pe marginea scaunului, cu picioarele sub scaun, nu ştia ce să facă cu mâinile. Vezi doamne, mă place! Nesuferita!

– Chm.

Acum se întreabă cu ce să înceapă. Ocoleşte cu privirea mica bucătărie.

– Ce aveţi pe foc? O găină?

– Da.

– Chm.

Tăcere.

– Ieri am luat şi eu nişte carne de porc. O bucată frumuşică. Cum să vă spun? - cam un kil patru sute. Chiar am stat pe gânduri: să iau, să nu iau? Zic: am s-o pun la cuptor ori am să fac altceva. Am stat şi la o coadă mare. Când vin acasă şi o desfac, numai grăsime! Înţelegeţi? Numai grăsime!

Grăsime, scârboşenie greţoasă! Toată lumea materială e grăsime! Copii graşi, lipicioşi, babornite grase. Magda - şi ea o grăsană ...

– Chm. Ziceam să vă spăl ceva: o rufă sau altceva. Că staţi singur ...

Pleacă, greţoaso! Pleacă, nu-mi mânji cu labele tale spiritul pur, transparent, năzuind spre înălţimi.

A plecat.

Serafim aruncă la gunoi porumbeii, sorbi o cană de bulion transparent. Pasăre curată, de post.

Aşa. Mai trebuie să obţină rezultatul analizelor - o ultimă umilinţă - şi - spre înălţimi! Spre stele! Ştia dinainte rezultatul: nici un fel de impurităţi, nimic înjositor, dezonorant, compromiţător. Nu ca la *ăştia*.

Se urcă într-un autobuz. Înghesuială mare. Mai încet, îmi striviţi aripile!

– N-ai decât să iei un taxi! mormăi o femeie. Zări însă chipul luminos al lui Serafim şi-i zâmbi. În lături, canalie!

Îşi făcu loc cu greu spre mijlocul maşinii. Simţi că cineva îi pipăie cu degetul una din aripi. Se răsuci, furios. Un băieţel de o şchioapă, urât foc, - unul saşiu, cu ochelari, cu dinţii din faţă căzuţi - îi privea admirativ superbul penaj de lebădă. Serafim se înfioră, îngreţoşat: lepădătură mucoasă! ... Mă atingi cu labele tale murdare?!...

Iată şi rezultatul analizei: *aqua distilata* (sic!). Dar ce-aţi crezut? ... Porcilor!

Ziua era pe sfârşite. Zarva, năduşeala, noroiul lipicios, duhoarea, colcăiala omenească - totul fusese încărcat în tomberoane şi dus aiurea. Înserarea albastră, fluturându-şi pămătuful, dându-i bineţe lui Serafim, venea molcom dinspre răsărit. În înălţimi - irizare argintie, delicată. Pe străzile din ce în ce mai pustii fiece siluetă neagră începuse a ieşi tot mai mult în relief. Râturile de porc îndrăzneau în continuare să-i zâmbească lui Serafim, să-i cerceteze chipul. „Toţi trebuie nimiciţi, gândi el. Făcuţi scrum şi cenuşă. Da, chipul meu radiază lumină. Dar nu pentru voi. Vouă nu vă e permis să mă atingeţi cu privirea!"

Când ajunse prin preajma casei, se înserase de-a binelea. Iată o bancă ispititor de liberă. Să mai iau o gură de aer. Iar mâine - spre înălţimi!

Îşi răsfiră aripile, privi în sus. Încet, domol se roteşte crugul stelelor. Părul Berenicei, Fecioara, Boarul, Câinii-de-Vânătoare - diamante reci, pure, de aprilie. Acolo e locul lui Serafim. Corpul lui asexuat, învelit în veşminte argintii, sclipitoare, va pluti prin spaţiul infinit, făcând să-i lunece printre degete răcoroasele constelaţii, înotând prin efluviile eterului. Cling! clang! aidoma unor strune de harpă zornăie firele stelare. Voi sorbi stropi curaţi, licăritori, din Cupa cea cu douăsprezece stele ... Iar Pământul murdar îl voi pârjoli. Voi scoate din constelaţia Câinilor-de-Vânătoare steaua cea dublă, scânteietoare - Inima lui Carol Magnus ... Iar Pământul îl voi supune flăcărilor.

În spatele băncii, printre tufele dese, golaşe, se auzi un foşnet, un zgomot, un trosnet - ţâşni de acolo un căţeluş alb, se suci, se învârti, dădu din coadă, i se repezi în braţe lui Serafim, fericit - regăsindu-şi parcă un prieten - să fornăie, să sară în sus, să-i lingă obrajii.

Serafim pică din cer, se feri, ţipă apărându-se cu mâinile. Căţeluşul sări jos, se aşeză pe lăbuţele dinapoi, îşi plecă într-o parte capul, îl aţinti cu încântare pe cel dinaintea lui. Botul simpatic, ochii negri ai căţeluşului - un val murdar, arzător îi crescu lui Serafim în capul pieptului, i se ridică până la beregată. Tăcut, cu maxilarele încleştate, tremurând de ură, păşi spre căţel. Acesta nu pricepu nimic, se înveseli, dădu din codiţă, i se repezi în întâmpinare. Serafim lovi cu tocul ghetei drept în ochii căţelului, se dezechilibră, lovi din nou, mai lovi o dată şi încă o dată! ... Uite-aşa!

Apoi se opri. Căţeluşul zăcea nemişcat. În jur, linişte. Picurau stele. Îndată, o voce de femeie se auzi chemând:

– Şa-arik, Şarik, Şarik! ... Şa-arinka, Şarinka, Şarinka! ...[2]

„Şi tu ar trebui să ai aceeaşi soartă, gândi Serafim. Toţi ar trebui să fiţi striviţi sub călcâi". Ferindu-se să facă zgomot cu aripile, porni în grabă spre casă.

Noaptea avu un somn agitat. Îl dureau maxilarele. Se trezi în zori, pipăi cu limba, alarmat, semicercul modificat parcă al danturii. Într-adevăr, ceva nu era în ordine. Căscă lung, dar abia izbuti să-şi mai închidă gura. Era, într-adevăr, ceva schimbat. Ceva care îl deranja. Serafim îngheţă. Îşi trecu cu mâna peste obraz, când se uită - sânge. Îşi tăiase palma de muchia nasului. Fuga la oglindă! Din mâzga albă a dimineţii, din rama ovală îl privi pe Serafim o arătare. Cu un plisc roşu, de os, cu fruntea îngustă, acoperită de solzi vineţii, din marginile crăpăturii înguste ţâşneau în sus doi colţi mari, de un alb lăptos. Serafim se reculese. Privi cu răceală imaginea. Îşi trecu peste colţi limba bifurcată. Tari colţii. Îşi consultă ceasul. „La dentist. La policlinica cu plată. Până să înceapă zborul, am timp suficient".

Haţ-haţ-haţ, cu ghearele pe asfalt. Haţ-haţ-haţ-haţ-haţ-haţ...

– Balaurul! ţipară nişte copii. Vine balaurul!

Serafim îşi strânse poalele paltonului, îşi prinse cu mâna aripile lungi, negre, şi o luă la fugă: în colţul străzii se şi oprise autobuzul.

Traducere de
Alexandru CALAÏS

---

1) J.E.K. - abreviere pentru *Jilişcino expluataţionnaia kontora* - Oficiu pentru exploatarea spaţiului locativ (rus.).

2) Nume dat deseori unor câini mici (diminutiv de la *şar* - sferă, bilă) (rus.).

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro